

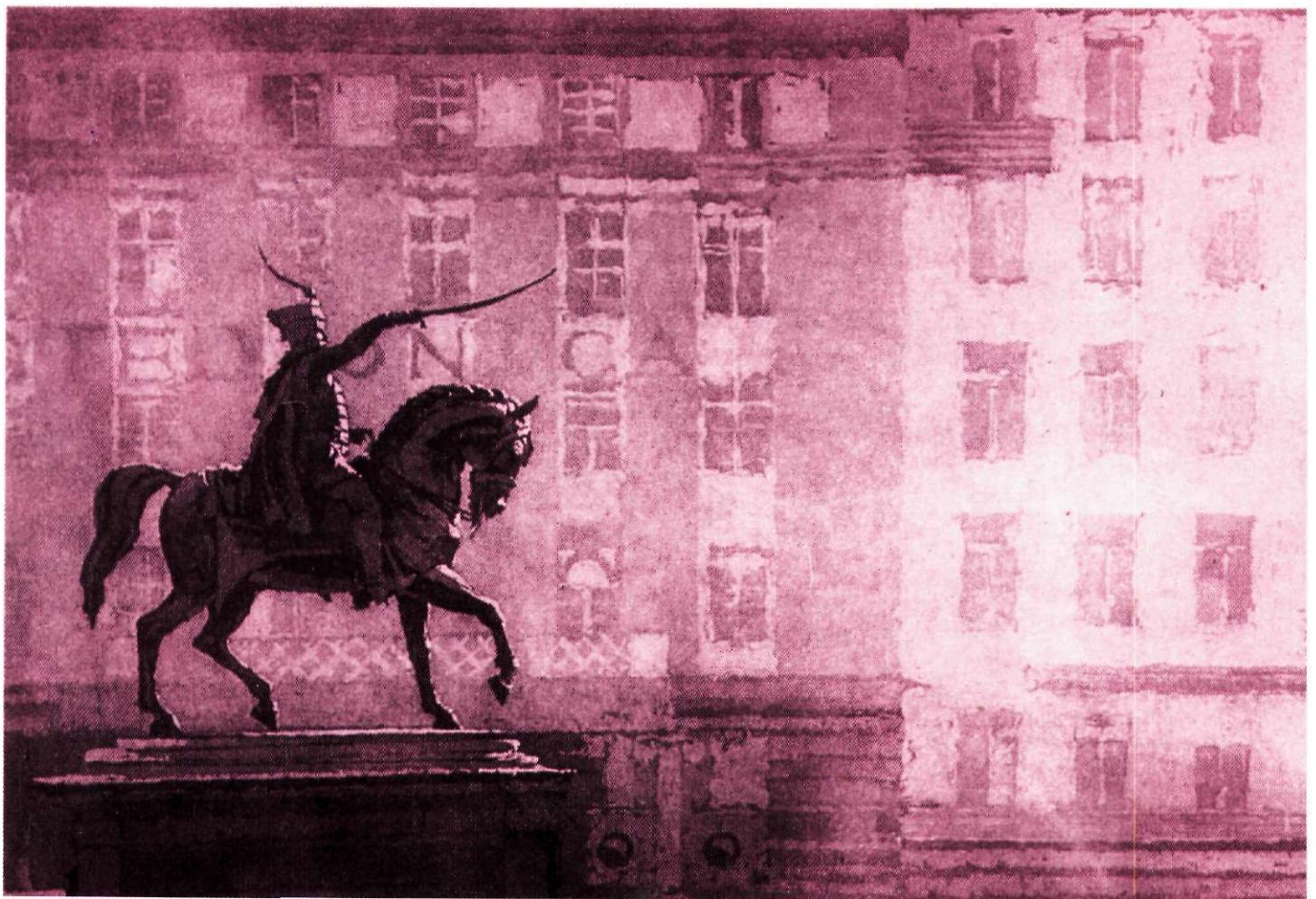
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

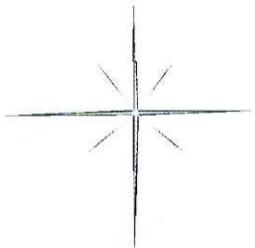
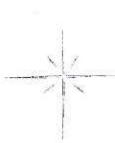
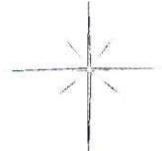
GODINA X. - PROSINAC 2000. CIJENA 15 KN

BROJ **105**

Sretan Božić

i Nova 2001. godina!

ADVENT JE, IDE BOŽIĆ. DODI GOSPODINE!

Od davnine vape Židovi u svom vremenu iščekivanje Gospodina - Maranatha. U ovom vremenu političke zbuđenosti, pod pritiscima svjetskih moćnika i kolebljivosti i pučavosti čelnih ljudi naše države, ljudi sve više pitaju kamo ide Hrvatska. Zar je igdje u svijetu poznato, da predsjednik države bezrezervno skida pečate s arhiva i podastire bjelosvjetskim, dapače, nižerazrednim snimateljima, dokumente i zapise kojima se omogućuje blaćenje Domovinskog rata i podkopava temelje ove naše, u krvi i muci stvorene Hrvatske.

Gdje to ima u svijetu da se jedino zbog mržnje prema određenoj osobi podmeću, možda samo privatni razgovori i tumači zle namjere "zločinačke kombinacije" genocida i ratnog zločina? A to, zapravo, traže oni tamo iz Haaga što vele da "provode pravdu i suzbijaju ratni zločin".

Mi smo uvjereni da je taj sud instrument i produžena ruka moćnika da, po svjedočenju i preporuci, "love" čestite koji su branili ognjište i dom, koji su stvorili ovo da se demokracija pojavi i na ovim našim prostorima, ali, eto, zla sudbina našeg naroda, koja nosi pečat u pogовору daje Hrvat dobar sluga, ali loš gospodar, pa zavist i zloba ne podnosi da jedan Hrvat bude malo viši nad drugim.

Ogledalo je to u rascijepljjenosti političkih stranaka istog temelja. Zašto ne prihvati, pa i šestoricu, kad bismo mi osjetili da im je Hrvatska iznad svega i da nemaju namjere krenuti "kao guske u maglu". Ali, sve dotele dok u našim srcima nema spokoja i lebdi strah da oni, što nekoć bijahu komunisti, nisu raščistili s tom zločinačkom ideologijom, podložni su nalozima velikih i moćnih, pa i na štetu vlastitog naroda, moramo razmišljati u čemu je razlog njihove kolebljivosti. Mi u genima nosimo ljubav jedino za Hrvatsku, za slobodnu, nezavisnu i demokratsku Hrvatsku.

Vidjeli smo kako se predsjednik Hrvatskog državnog sabora mora stidljivo ispričavati zbog izričaja g. Prodija, da se Srbiji ne će uvjetovati izručenje Miloševića Haagu, a to znači da Srbiji brišu odgovornost za rat, razaranje Hrvatske i genocid. Zbog toga nije čudno, što još nitko od krvnika i zločinaca za Škabrnju i Vukovar i toliko drugih razorenih mjesta i masakriranih Hrvata i pripadnika drugih narodnosti koji su stradali u Domovinskom ratu nisu stigli u Haag, već bezbrižno žive širom Srbije i Srpske Republike u Bosni.

A kako i ne bi, kad ih Mesić, kao Predsjednik Republike, ohrabruje da zapravo nitko i nije odgovoran i da se svi svima trebaju ispričati. Zbog toga je mogao slavodobitno izjaviti Košunica da se on ne treba ispričati Hrvatima jer, eto, puno je toga što su preživjeli i njegovi sunarodnjaci kroz povijest od više od 50 godina na ovim prostorima. Zar ovo nije prezir i drskost koju može izreći samo unuk Draže Mihajlovića jer, očito, on povijest pozna samo jednostrano, ne želi znati muku koju su Hrvati podnijeli pod vlašću Karadžorđevića i terorom četničke kame.

Iako su nas godine pritisle i snaga pomalo ističe, srce još uvijek snažno kuca i ljubav za Hrvatsku je neugasiva. Zato boli spoznaja da se smišljeno ruši sve što je nacionalna vrijednost i samobitnost, tobože u ime ulaska u kolo Europe. Političari se stidljivo opiru nekakvom skrajanju nove balkanske asocijacije gdje će opet Hrvatska biti podložna, bez svog suvereniteta.

Žalosno je što se ruši stožerna vrijednost predsjednika jer se prvi Predsjednik, dr. Franjo Tuđman, svakojako ocrnuje, a sadašnji se ponaša neodgovorno prema toj funkciji, što obični ljudi govore: "kao vašarski mešetar". A sad je na Vladi i Saboru da zaustave eroziju ugleda Hrvatske i energično kažu: Dosta je nizbrdice i politikanstva, spasimo Hrvatsku koju su generacije vapile i čekale, a mladost ovog vremena oslobođila i stvorila slobodnom! U to ime želim svim političkim robijašima **Sretan Božić i blagoslovjen ulazak u treće tisućljeće.**

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA
PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREĐNIK
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Uredništvo odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

LIJEVA! ... LIJEVA!

Partijski kongres SDP-a, "po amerikansku" nazvan "konvencijom", ponovno je pokazao, da taktički istupi pojedinih partijskih dužnosnika ne mogu

Na temelju iskustva iz prethodnih godina, kad se iz SDP-ovskoga tihog podupiranja nacionalnog naboja koji je dolazio od dr. Franje Tuđmana i njegova HDZ-a, moglo zaključiti kako su bivši komunisti napustili internacionalističku orientaciju, te štoviše postali nacionalističkom perjanicom hrvatske oporbe (tako se nekako, prije političkog braka iz računice s SDP-om, svojedobno izrazio Vlado Gotovac), nije bio mali broj onih, koji su vjerovali ili htjeli vjerovati, da istupi dr. Zdravka Tomca predstavljaju pravi glas hrvatskih socijaldemokrata, dok se samo iz pragmatičnih razloga tolerira nabusito ljevičarenje tipova poput Ivana Ninića ili Slavka Linića. Tu je nadu krijeplila okolnost da su sredstva javnog priopćivanja pod presudnim partijskim utjecajem, Tomcu i njegovim istupima davala veći prostor i bombastičnije naslove, nego što bi njegove izjave objektivno zaslужivale.

Da ta nada nije imala čvrsta temelja, pokazuje činjenica, da Tomčeva stajališta na "konvenciji" nisu dobila potporu. Time što je sveden na sasvim sporednoga člana predsjedništva, dojučerašnji drugi čovjek stranke, svojedobno i njezin predsjednički kandidat, pretrpio je možda najteži politički poraz u karijeri. Tako je najšire stranačko tijelo jasno pokazalo, što doista misli o potrebi očuvanja hrvatske državne suverenosti, o obrani dostojanstva Domovinskog rata i o modalitetima suradnje s inozemnim središtim moći ("međunarodnom zajednicom").

Da ne bi bilo nikakve dvojbe, "konvencija" kojaje gromoglasnim pljeskom pozdravila ne koalicijskog partnera Dražena Buduša, možda najzaslužnjeg za uzlet SDP-a na vladajuću poziciju, nego opskurnoga Ivana Fumića, bivšeg sudske jugoslavenskoga vojnog suda, autsajdersku je ulogu namijenila i ministru Antunu Vujiću, koji je svojom lijevom, ali nekomunističkom orijentacijom u svoje vrijeme obilno pomagao da SDP stekne boju i "aromu" građanske i hrvatske, a ne kvazirevolucionarne, protudemokratske i k tomu jugoslavenske stranke. Žuti je karton dobio i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić, koji ni pred televizijskim kamerama nije htio zanijekati prijateljstvo s nekim od prozvanih, proskrbibiranih hrvatskih generala.

Nema sumnje, iskusni se Račan ne bi odlučio na ovakav obračun s, uvjetno rečeno, nacionalnim krilom u vlastitoj stranci, da se ne osjeća dovoljno snažnim. Taj osjećaj snage daje mu posvermašnja nezrelost i inertnost aktualne oporbe, tj. do sramote razmrvljene Hrvatske demokratske zajednice i pravaško-demokratiskog bloka, koji kao da svjesno poduzimaju sve one korake, koji Račanu idu na ruku. Stoga je u ovome trenutku za SDP ključna ona bitka, koju vodi protiv predsjednika Mesića i pojedinih ekstremno lijevih skupina skoncentriranih u "strankama četvorke". Dobije li i tu bitku, Račan će biti u stanju svojim strateškim odlukama i kadrovskim rješenjima trajnije odrediti sudbinu nacije. U konačnici bi to trebalo značiti temeljito revidiranje, a u nemaloj mjeri i anuliranje postignuća iz proteklog desetljeća, prije svega postignuća obnovljene države.

S obzirom na bezglavost oporbe, Račanu je socijalna kriza najopasniji protivnik. Kako se servilnost na zagrebačkom sastanku na vrhu nije pokazala dovoljno isplativom, vlada podiže temperaturu oko suradnje s Haagom, ne bi li dobila potrebnu financijsku injekciju i na taj način osigurala potporu za provedbu svojih dugoročnih planova. Kako se ta potpora može očekivati, nezadovolnjicima na utjehu ostaje jedino činjenica, da, dugoročno gledano, ipak neizbjegnom slomu politike sadašnje vlade ne će biti lijeve alternative: kao što je na vlast došla kao cjelina, kao blok, ljevica će se i kompromitirati kao blok. Pitanje je jedino, hoće li tko znati ubrati dozrele plodove.

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA

RAZGOVOR S PREDSJEDNIKOM REPUBLIKE:	
BUDUĆNOST HRVATSKE JE U UJEDINJENOJ	
EUROPI	3
HRVATSKA U PANDŽAMA GLOBALIZACIJE	7
<i>Mato MARČINKO</i>	
JUGOSLAVJANSKE MAGLE	
U GLASU KONCILA	10
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
MILENIJSKI PARTIJSKI KONGRES	12
<i>Mijat TOMIĆ</i>	
KOMU SMETA HRVATSKA ZASTAVA	
U DUBROVNIKU?	13
<i>Dr. Augustin FRANIĆ</i>	
KNJIŽEVNOST I POLITIČKA PODOBNOST	14
<i>Antun PINTEROVIC</i>	
NOVINSKO ŽUTILO TRUJE NACIJU	16
<i>Gjoko BORIĆ</i>	
BERLINSKI SIMPOZIJ O KOMUNIZMU	22
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG	
SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (IV.)	25
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE	
VJERE (VII.)	29
<i>Dr. Mirsad BAKŠIĆ</i>	
OBRAMBENI GOVOR	
NADBISKUPA STEPINCA	31
IZ USPOMENA	
PROF. MARICE STANKOVIĆ (II.)	35
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR	
I PAPA GRGUR VII. (23.)	36
<i>Tomislav HERES</i>	
USPOMENE ŠTEFA DOLENCA (VIII.)	41
<i>Stjepan DOLENEC</i>	
NOĆNI ORMARIĆ	43
<i>Ranka NOVOSEL</i>	
MOJE TAMNOVANJE	45
<i>Prof. Vjenceslav ČIŽEK</i>	

SRETAN BOŽIĆ

Slavko ČAMBA

Pred vratima je, eto, Božić
i opet jedna godina snova.

Stara nam odlazi u zaborav
a što će nam donijeti Nova?

Mnogo se toga govorilo,
planiralo, obećavalo, događalo:
Izbori, susreti, prosvjedi i sve
- što se znalo i ne znalo?!

Neki su svjetom putovali
u rukama im ključevi moći.
Mnogi su se pravdi obraćali
a morali su u Haagpoći!

Sit gladnomu ne vjeruje!
A komu je obraz čist?
Robijaške patnje ne priznaje
- pomozi nam porođeni Krist!

Daj nam snage u Novoj godini
da živimo sretno od svog rada.
Daj nam svjetlo u našoj sudsibini
da HRVAT-HRVATA, štiti, ko brata!

NEOPOVREGNUTA OPTUŽBA

Na predsjedničkim izborima 2000. "pobjedio bi Gotovac ispred Mate Granića, koji je popušio, čim je, u onim trenucima, poslije fatalnog praza HDZ-a, izašao na njegovoj listi, 'Vanjski faktor' zaključio je da ga dr. Mate misli zajebati, preuzeti vlast i sačuvati HDZ. Trinaest dana prije izbora Montgomery se sastao s Mesićem, koji je, po Gal lupu, tada 'brojio sitno', tj. oko tri posto anketiranog biračkog tijela, te se, za tri sata, sve s njim lijepo dogovorio..."

(Denis Kuljiš: *Lik i djelo Vlade Gotovca*, Globus, br. 571, Zagreb, 3. XI. 2000., str. 46.) •

ČIČAK O MORALNOME I POLITIČKOM RELATIVIZMU ZAPADA I NOVE HRVATSKE VLASTI

Blještavilo medijskog sjaja skupa u "Intercontinentalu" srećom je iza nas. No bojim se da će političku slavu tog skupa Račanova vlada metodama stare titoističke politike pokušati upotrijebiti za pacificiranje hrvatskog pučanstva. Račan će poslušno izvršavati naredbe Zapada, a Zapad više neće onako kao dosad budno paziti na poštovanje ljudskih prava i druge demokratske principe. Sva ta lakrdija oko Miloševića i njegova izručivanja, odustajanje Europe od temeljnih principa vlastite politike, kojima je vršila pritisak na Hrvatsku prijeći i sankcijama zbog Blaškića i Kordića, dokazuje da politička mjerila nisu u svakom trenutku i na svakom mjestu ista. Vječni taktičar Račan to prepoznaje i zato na unutarnjem planu (i u svojoj stranci i u državi) provodi ono što njemu treba i što zamisli, jer u Hrvatskoj nema prave oporbe, a svijet će mu dopustiti da radi što hoće, samo da se ovdje ne zvecka oružjem.

Nakon što je de facto ukinuto ustavno načelo trodiobe vlasti i sudbena vlast stavljena pod nadzor izvršne vlasti, počela je i praktična provedba politike pacificiranja kakve-takve suđačke neovisnosti. Ovih je dana Finansijska policija, da mi je samo znati po čijem nalogu, pokušala izvršiti finansijsku kontrolu u dva suda, očito ciljano izabrana. Riječ je o Županijskom sudu u Zagrebu, čiji je predsjednik Šumanović, zamjenik predsjednika suđačke udruge, i Općinskog suda u Zagrebu, čiji je predsjednik Đuro Sessa, prvi dopredsjednik suđačke udruge. Zakon o finansijskoj policiji izričito zabranjuje švrljanje po sudovima. Međutim, Račan je izrastao na onoj misli koju je Tito izrekao 1972. u Zagrebu - da se zakona ne treba držati kao pijan plota. Po zakonu, pravo nadzora nad sudovima, pa i njihovim poslovanjem, ima samo Ministarstvo pravosuđa. Predsjednici sudova nisu dopustili Finansijskoj policiji finansijsku kontrolu, pa se sada očekuje što će napraviti ministar pravosuđa i tko će odgovarati za ovaj pokušaj narušavanja neovisnosti sudsbine vlasti.

Istodobno, Račan i unutarnju stranaku bazu disciplinira sličnim metodama. Ovaj put na redu je Milan Bandić, a sutra možda netko drugi. Što se tiče Bandića, on je načinio samo jedan gaf. Stavio je na papir ono što je redovita politička praksa u SDP-u danas, kao što je bilo jučer u HDZ-u. Očito je bio pod velikim pritiskom članstva i prijatelja, koji su od njega, u skladu s ustaljenim načinom razmišljanja i djelovanja u hrvatskom društvu, pa i SDP-u, tražili usluge. (...)

Račan je najprije jednu od svojih bivših supruga postavio za pomoćnika ministra za europske integracije. Sada svoju drugu suprugu zapošljava kao savjetnicu u Ministarstvu vanjskih poslova i to, nećete vjerovati, baš za razminiravanje. Postavlja se pitanje kakve veze ima razminiravanje s vanjskim poslovima. Ono bi po logici stvari trebalo biti predmetom djelovanja i interesa u okviru Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva obrane. No trenutačne potrebe premijerove supruge određuju i otvaranje radnih mjesta, pa čak i onda kad ona nisu ni logična ni u skladu sa zakonom. Zakonom, koji je potpisao premijer Račan, zabranjeno je zapošljavanje novih djelatnika u državnu administraciju. Osim u iznimnim slučajevima. Osim što je "iznimno" biti premijerova supruga, ne postoji drugi razlog za izmišljanje njezine funkcije i za njezinu zapošljavanje. I zato je to smješteno upravo u Ministarstvo vanjskih poslova. Jer kad ona bude putovala po svijetu s legitimacijom savjetnice u hrvatskoj vladi, bilo bi ružno da dolazi kao savjetnica u policiji ili vojsci. Hoch je biti savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova.

A sve te fulirancije o voluntarizmu jednostavno su laž. Hrvatski zakon ne pozna kategoriju savjetnika volontera. Gospoda će, dakle, biti prijavljena i u radnom odnosu u Ministarstvu vanjskih poslova. Iz džepa poreznih obveznika njoj će se plaćati staž, socijalno i osobni dohodak. Što će ona raditi sa svojim osobnim dohotkom, koji po zakonu mora primiti, kome će ga ona dati, to je njezin privatni problem. Gospoda o razminiravanju nema pojma, a to pokazuje i njezina podrška, zajedno s nekim drugim viđenim osobama, "genijalnom projektu stroja za razminiravanje" Instituta "Ruđer Bošković". Ona će morati o tome nešto naučiti, a to će opet plaćati porezni obveznici. Njezino zanimanje, školska spremna i kvalifikacije u ovom su slučaju jedino - Račanova supruga. Nikakve druge kvalifikacije ona nema za bavljenje problemom razminiravanja. No gospođa je njuhom američke malo-gradanske sredine nanjušila ono što je u svijetu "in". To je danas razminiravanje. Ne zaboravimo da je prošle godine pokret za razminiravanje dobio Nobelovu nagradu. Gospođa je očito odlučila ubaciti se u taj pokret koristeći pritom poziciju premijerove supruge. Njezin će glavni posao biti putovanje po skupovima o razminiravanju, a državna će balhajna to financirati...

(Ivan Zvonimir Čičak: *Milan Bandić - dežurni Pedro sadašnje vlasti*, Nacional, br. 263, Zagreb, 28. XI. 2000.) •

BUDUĆNOST HRVATSKE JE U UJEDINJENOJ EUROPI!

Razgovor s predsjednikom Republike, g. Stjepanom Mesićem

Mjesecnik Hrvatskoga društva političkih zatvorenika zamolio je za razgovor predsjednika Republike Hrvatske, g. Stjepana Mesića. Nakon predsjednikova pristanka, uputili smo mu trinaest pitanja, kao okvir za razgovor. Kad smo već pomislili da od toga ne će biti ništa (pa je list prelomljen, s otisnutim pitanjima koja ostadeše bez odgovora), iz Ureda Predsjednika Republike 11. prosinca 2000. smo dobili u pismenom obliku sljedeće odgovore, koje objavljujemo. Nažalost, nedostaju odgovori na šest pitanja, a zbog kašnjenja s izlaskom lista, daljnje otezanje i razjašnjenje razloga zbog kojih i na njih odgovore nismo dobili, nije moguće. Budući da je predsjednik Mesić odgovorio i na ona koja bi se mogla smatrati "provokativnjima", uzrok ovom propustu vjerojatno je tehničke naravi. Ipak, radi naših čitatelja, objavljujemo i ta pitanja, tek da se zna, da na te teme nismo zaboravili. Uostalom, odgovor na njih dade se nazrijeti iz ostalih predsjednikovih misli.

POLITIČKI ZATVORENIK: Gospodine predsjedniče, Vi se javno i otvoreno zalažete, doduše, ne za ukidanje granica, ali svakako za njihovo "smekšavanje" i što intenzivniju suradnju zemalja "u regiji", tj. na području bivše SFRJ bez Slovenije, ali s Albanijom. Istodobno se stječe dojam da hrvatske granice postaju neobično tvrde za hrvatsko iseljeništvo, napose za Hrvate iz BiH. Jeste li sami, pogotovo zbog izjava u predizbornoj kampanji, pri-donijeli tomu? Je li kriv naš dojam da se podcenjivački odnosite prema Hrvatima u BiH? Ako jest, zanima nas na koji način shvaćate ustavnu obavezu skribi za Hrvate izvan domovine?

PREDsjEDNIK. Hrvatska ima strateški cilj priključiti se Europskoj

uniji i ući u NATO pakt. To je naš strateški cilj i naša politika je u tom smjeru orijentirana. Isto tako, Hrvatska želi sa svojim susjedima rješiti sva otvorena pitanja, pa i s Bosnom i Hercegovinom, s kojom sigurno imamo otvorenih pitanja. Hrvate izvan Hrvatske smatramo mostom suradnje, a posebno kad je u pitanju Bosna i Hercegovina jer su Hrvati u Bosni i Hercegovini i konstitutivan narod uz ostala dva naroda.

treba davati za otvaranje novih radnih mesta i to je moja orijentacija.

Ne znam tko govori o potcenjivačkom odnosu, mislim da su to besmislice.

POLITIČKI ZATVORENIK. S crnogorskim predsjednikom Đukanovićem razgovarali ste o rješavanju pitanja Prevlake na način da bi se tamo izgradila zajednička turistička zona. Pri tom ste se pozivali na europski model

Predsjednik Stipe Mesić

Prema tome, naša politika je politika suradnje i to je ono što može koristiti nama, može koristiti našim susjedima, može koristiti Hrvatima izvan Hrvatske, pa tako i Hrvatima u Bosni i Hercegovini. Smatram da Hrvatska mora pomoći, da i Bosna i Hercegovina ostvari svoje strateške ciljeve od kojih su i ova dva koja sam rekao za Hrvatsku, priključenje Europskoj uniji i ulazak u NATO pakt. Stoga, naša suradnja s Bosnom i Hercegovinom mora biti još intenzivnija. Smatram da Hrvatska u toj suradnji može maksimalno pomoći ako otvara privrednu suradnju. Nije dovoljno i nije potrebno davati za oružje,

rješavanja takvih slučajeva. Jeste li možda britanskoj vladi i njezinim predstavnicima na zagrebačkom sastanku na vrhu predložili da isti model skupa sa Španjolskom primjeni na Gibraltar? Sto mislite, zašto Britanci grčovito žele zadržati Gibraltar?

PREDsjEDNIK: Mislim da ovo pitanje nema u stvari nikakvog smisla. Prvo, ja nikada nisam predložio da se stvorи zajednička turistička zona, nego da mi na svojoj strani Prevlake otvorimo mogućnost za turističku privredu, a to predlažemo i crnogorskoj strani. Bolje da na taj način surađujemo nego da između sebe imamo bodljikavu žicu, a o

tome što će, kakvu će politiku voditi Engleska i kakvu će politiku voditi Španjolska, bilo bi dobro da se postavi to pitanje engleskoj i španjolskoj vladi, a ne meni.

POLITIČKI ZATVORENIK.

Predsjednik države nije samo osoba nego i institucija. To vrijedi i za današnje vrijeme nakon ustavnih promjena, nakon kojih predsjednik objektivno ima neusporedivo manji utjecaj u društvu nego što je bio slučaj u doba predsjednika Tuđmana. Da li je Vaš žestoki obračun sa Tuđmanom i njegovom političkom baštinom, po Vašem sudu, pridonio srozavanju ugleda institucije predsjednika, a time i do smanjivanja njegovih ustavnih ovlasti bez ozbiljnijeg otpora javnosti?

PREDSJEDNIK. Mislim da se radi o različitoj percepciji ustavnih ovlasti. Naime, Hrvatska je prije izbora 3. siječnja bila sigurno u modelu - imala je polupredsjednički model s velikim ovlastima predsjednika bez kontrolnih mehanizama, ali i ovlastima koje su se dale ekstenzivno tumačiti. Oni koji su predlagali promjene, tražili su da Hrvatska bude parlamentarna demokracija i ja sam se s tim složio, s time da predsjednik, kad je biran neposredno, ima i određene ustavne ovlasti koje samo potvrđuju potrebu predsjednika kao institucije, čija uloga može biti posebno značajna u kriznim situacijama, da ne bi došlo do izvaninstitucionalnog rješavanja problema. Zalagao sam se, kao i mnogi drugi, za to da predsjednik ostane zapovjednik Hrvatske vojske u ratu i miru, da bude sukreator vanjske politike i da sudjeluje u kreiranju vrha obavještajnih službi. Isto tako ostaje ustavna odredba da se predsjednik stara o funkcioniranju institucija ove države. Mislim da je u tom smislu Sabor dobro postupio, kad je prihvatio ove ustavne promjene. Ja smatram da ništa nije institucija predsjednika oslabljena, on je samo ojačan kao moralni autoritet, ali nema potrebe da predsjednik uz funkcioniranje institucija ima operativu. To nije ni potrebno.

POLITIČKI ZATVORENIK. Činjenice pokazuju da je dr. Tuđman počinio niz krupnih političkih, pogotovo personalnih pogrešaka što se jasno vidi već i iz toga što su danas njegovi najžešći kritičari upravo oni ljudi koji je sam lansirao u političku orbitu. Ipak, na unutarnjoj političkoj sceni obračun s Tuđmanom doveo je do polarizacije hrvatske javnosti. I sami ste u nekoliko navrata došli u relativno oštiri verbalni prijepor čak s predstavnicima Katoličke crkve u Hrvata. Mi, obični smrtnici, ne uspjevamo razaznati koje koristi Hrvatska takvom kampanjom polučila na međunarodnom planu. Bili bismo Vam zahvalni kad biste nam Vi kao jedan od ključnih protagonistova obračuna s "tuđmanizmom" upozorili na te probitke.

PREDSJEDNIK: Mislim da je samo pitanje po sebi provokativno i mislim da je i puno netočnosti. Naime, ja nikad nisam došao u sukob s Katoličkom crkvom, osim što su neki pojedinci nezadovoljni mojom politikom. Je li jedan dominikanac zadovoljan mojom politikom ili ne, mislim da za Katoličku crkvu ne igra nikakvu ulogu. Ja sam uvijek tvrdio da je predsjednik Tuđman, uz sve druge, bio zaslužan za hrvatsko osamostaljenje i on je želio samostalnu Hrvatsku. Međutim, on je proveo maksimalnu centralizaciju vlasti i sredstava, dopustio je pogrešan model privatizacije gdje su se od hrvatskog kapitala okoristili oni koji taj kapital nisu stvarali. Predsjednik Tuđman je grješio u politici prema Bosni i Hercegovini: umjesto da je tražio saveznike među onima koji su bili ugroženi Miloševićevom agresijom, on je sjedao za stol s Miloševićem i govorio o podjeli Bosne, i jasno da se tu nismo mogli složiti. Drugo, predsjednik Tuđman nije razumio, ili zadnje, predsjednik Tuđman nije razumio globalna europska, niti svjetska kretanja. On je gledao stvari kroz naočale 17. stoljeća. Europa se udružuje i samo udružena Europa može konkurirati Americi i Japanu, samo udružena Europa može opstatiti kao ekonomski faktor u narednom stoljeću, samo udružena Europa. Ako bi bila iscijepkana, ona to ne bi bila u stanju, ali

udružena Europa, šansa je za velike i male europske narode. To predsjednik Tuđman nije razumio, jer u udruženoj Europi odluke će se donositi uz demokratsku proceduru, donosit će se kroz europske mehanizme, a posebno one odluke koje se tiču privrede, koje se tiču obrane, koje se tiču financija. Svaki narod će živjeti u svom ukupnom kulturnom korpusu. Prema tome, ja upravo branim politiku da će i mali narodi u koje spada i hrvatski, upravo imati u udruženoj Europi tu šansu da žive u svom ukupnom kulturnom korpusu. Drugim riječima, mi želimo granice koje su slične sada granicama između zemalja Europske unije, gdje Belgija ostaje Belgija, gdje Francuska ostaje Francuska, Italija ostaje Italija, Njemačka ostaje Njemačka. Tako će i Hrvatska ostati Hrvatska. Ne treba se plašiti za hrvatsku samostalnost ili za njenu suverenost, treba se plašiti one politike koja bi Hrvatsku ostavila na margini europskog udruživanja, na politici koju je provodio Slobodan Milošević sa Srbijom. Srbija će dugo godina trebati da uhvati korak, bez obzira što njeni upravljači danas mislili. Ona je daleko više izgubila od Hrvatske i ja želim da Hrvatska upravo u sadašnjem vremenu ostvari brži hod od europskih integracija, a ne da se prepiremo o tome što je bilo u prošlosti.

POLITIČKI ZATVORENIK.

Slučaj priloga u pismohrani u Uredu Predsjednika na Channel 4 do kraja je zaoštrio pitanje korištenja (ne samo selektivnog!) arhivskog gradiva. Vi ste u više navrata istaknuli da ni jedan od fonograma koji ste objavili nije nosio oznaku državne tajne. Međutim, kao pravnik Vi znate za načelo *faha nominatio excusat*, što u konkretnom slučaju znači da se o naravi stvari ne prosuđuje po formalnoj oznaci, nego po njezinoj biti. Je li, po Vašem sudu, među objavljenim dokumentima bilo i onih koji bi objektivno bili ili mogli biti državnom tajnom. Jeste li prije njihova objavljivanja konzultirali pravne stručnjake, arhiviste i slično? Koje?

PREDSEDNIK: Moram deciderano odgovoriti na ovo pitanje. Nijedan dokument koji je objavljen, a on sam po sebi nije poseban dokument, nije niti državna, niti vojna tajna. Transkripti su samo dokaz da su se odluke donosile na mjestu gdje se nisu smjeli donositi, da se nisu poštivale institucije hrvatske države, i ako smo u čemu uspjeli, upravo smo u tome uspjeli. Bilo je dosta materijala gdje se vidi i trag prema krivičnom djelu. Time neka se bavi kao tragom, nego se bavi Ministarstvo unutrašnjih poslova, neka se pravosudni sustav bavi i to im stoji na raspolaganju. Ja znam, oni koji su pljačkali Hrvatsku, oni koji su došli do kapitala, a nisu imali na njega pravo, oni bi htjeli da se ti materijali stave u nekakvu arhivu koja će se otvoriti nakon 20 ili 30 godina, a onda svim kriminalcima možemo staviti soli na rep, a ja ne bi htio da se to dogodi, jer ovo je još mogućnost da oni koji su krivo radili za to odgovaraju. Ne radi se tu svakako o tome da ja želim bilo koga difamirati, ja samo želim da hrvatska politička javnost zna o čemu se radi i da se vrati eventualno što se može vratiti.

POLITIČKI ZATVORENIK. Vojislav Košunica se nije ispričao Hrvatima, jer da bi "jednostrana ispraka bila beskorisna". To znači, da on očekuje obostranu, uzajamnu ispriku. Za što bi se to Hrvati i Hrvatska trebali ispričati Srbima? Vaš glavni komentar ove Košuničine izjave je bio taj, da ga Vi shvaćate, jer da on ne drži sve poluge vlasti. Da li je dužnost predsjednika Republike Hrvatske da u takvoj prigodi i tim povodom daje alibi Predsjedniku SRJ?

PREDSEDNIK. Ja nikome ne dam nikakav alibi. I zadnjemu političkom naivcu je jasno da je Košunica došao u Zagreb, ne na poziv hrvatske vlade ili hrvatskog predsjednika, nego na poziv Europske unije, koja je prvi puta u svojoj povijesti zasjedala i imala summit izvan teritorija zemalja Europske unije. To je za Hrvatsku bila velika šansa. Zašto se Košunica nije ispričao? To treba pitati hrvatski narod, to treba pitati Košunicu, ne mene, sigurno. A, je

li on on mogao? On zna vrlo dobro je li mogao, u što ja, u te spekulacije ne bih ulazio. Ali, ja samo tvrdim da nije dovoljna nekakva samo ispraka. Radi se o tome da treba utvrditi odgovornosti za ono što se dogodilo. Ispraka je moralan čin, hoće li ga netko prihvati, ili ne će. Kad se ispričao Židovima jedan Willy Brandt, on se ispričao, i nije on osjećao odgovornost za ono što je fašizam učinio, sigurno, jer on je bio antifašist. Ali se ispričao. To je moralna kategorija. U ovom slučaju radi se o odgovornosti, odgovornosti za počinjene zločine, odgovornosti za razorena sela, odgovornosti za razorene gradove, za uništenu infrastrukturu. Treba utvrditi odgovornost vojnog vrha, jer su tenkovi iz Beograda išli ovjenčani cvijećem prema Zagrebu i prema Hrvatskoj. A što je bilo u Vukovaru, zna se. Nisu tenkovi išli iz Zagreba prema Srbiji. Logori su bili na teritoriju Srbije, logori s hrvatskim građanima koji su otpremani iz Hrvatske, nisu iz Srbije dopremani srpski zarobljenici, pa da su bili u hrvatskim logorima. Ta se odgovornost mora utvrditi. Mora se utvrditi odgovornost za onu politiku koja je za rezultat imala ratni zločin i genocid. To mi očekujemo od buduće Srbije. Ne očekujemo od buduće Srbije katarzu, da oni shvate politiku koja je dovela Srbiju u ovo današnje stanje. Mi ne možemo prihvati, dovoljna je ispraka a da vojni vrhšeće mirno po Beogradu, da krivci za Ovčaru, za Vukovar, za stradanje tisuća i tisuća ljudi i za pokolj 300 hrvatskih ranjenika, da krivci mirno šeću po Srbiji. To ne možemo prihvati. Oni moraju u Srbiji prihvati suradnju sa Haaškim tribunalom. Moraju, prvo, sve zločince procesuirati, a sve one koje Haaški tribunal traži, oni moraju isporučiti Haagu. U tom slučaju će doći do individualizacije krivnje i u tom slučaju može biti naša suradnja. Drugim riječima, brzina kojom bude Srbija izvršavala ono na što mora, ako želi biti europska država, ono što ona mora učiniti, tom brzinom i mi ćemo pravljati odnose s nama susjednom državom. Ali, oni još nisu došli do svog Willyja Brandta, ja ne znam tko će biti, i

ne znam je li to Košunica. Ali, do svoga Brandta moraju doći, do svoga Adenauera moraju doći. Ukoliko ne budu prihvati europske standarde, oni će biti posljednji koji će ući u europske procese, ući će i oni, ali posljednji. Međutim, ne opravdava nikoga u Srbiji da zločine stavlja pod tepih, ne opravdava ih stavljanje glave u pjesak, oni moraju učiniti taj napor da se krivnja individualizira i da se oslobode kolektivne krivnje.

POLITIČKI ZATVORENIK.

Nakon uvođenja Bachova apsolutizma, slikovito se govorilo da su Mađari apsolutizam dobili za kaznu, a Hrvati za nagradu. Kako komentirate činjenicu da je Europska unija na Zagrebačkom sastanku na vrhu, Srbiji, koja prijeti Crnoj Gori, terorizira Albance na Kosovu, ne surađuje s ICTY-jem, obećava neusporedivo veću pomoć nego u Hrvatskoj, koja je tako kooperativna, i koja udovoljava svim zahtjevima EU-a?

PREDSEDNIK.

Moram reći da je Srbiji obećana samo pomoć koja će joj omogućiti da prezimi ovu zimu. To joj je obećano, a sve drugo ovisi samo o tome hoće li Srbija ispuniti sve one uvjete koje mora svaka država ispuniti, da bi se približila europskim integracijama. Sigurno je jedno, da je Košunica dao izjavu kako ne bježi ni od referendumu u Crnoj Gori i da građani odluče o svojoj sudbinii. Jasno, to je sasvim druga poruka od one koju je slao Milošević. Sada je problem Kosova. Jasno da se na Kosovu više vojnom akcijom ne može rješavati ni jedan problem. To je valjda jasno i današnjim upravljačima u Srbiji. Ja smatram da je Kosovo bilo konstitutivni faktor bivše federacije, i da Kosovo ima pravo na samopredjeljenje. Kad će to biti? Sada je važno uspostaviti funkcioniranje pravne države, uspostaviti funkcioniranje institucija sistema, a tu je potrebna međunarodna zajednica još dugi niz godina. Kako će se odlučiti građani Kosova? To će ovisiti samo o njima. Zato ja plediram da ne idemo u te spekulacije, što će biti s Kosovom, što će biti s Crnom Gorom. Srbija njima više ne može nametnuti svoja rješenja silom, a na tom prostoru bit će onako kako se budu u Crnoj Gori

odlučili Crnogorci, a na Kosovu Kosovari.

Želim na kraju pozdraviti sve čitatelje *Političkog zatvorenika*. Udruga političkih zatvorenika svakako je jedina udruga, kojoj želim da nema više novih članova. Drugim riječima, da Hrvatska nikada više nema političke zatvorenike. A, sadašnjim političkim zatvorenicima želim, prvo, osobno, da ostvare svoje želje. Osnovni cilj su ostvarili, samostalnu i suverenu Republiku Hrvatsku. A, sada im želim da u toj Hrvatskoj žive bolje, da žive bolje nego što su živjeli ubilo kojoj drugoj državi. I želim da hrvatska vlast to ima na umu, i da omogući upravo ono za što su se oni borili, da izade u susret tim ljudima kojih ima sve manje, ali baš zato im se može davati više. Ja mislim da je najveći dio upravo političkih zatvorenika svojom žrtvom pokazao da i unatoč teroru, unatoč represiji koji je bivši režim imao, oni su izražavali svoja mišljenja. Danas nema potrebe za represijom, danas u modernoj, u demokratskoj Hrvatskoj svatko može iznositi svoja mišljenja, svatko se može za svoje stavove boriti, u jednoj, jasno demokratskoj proceduri. Danas imamo više stranače, i dobro je da ova udruga ne bude vezana niti na jednu stranku. Jedina stranka koja treba biti to je Hrvatska. Budući da sam i ja bio politički zatvorenik, znam s koliko politički zatvorenici žara žele Hrvatskoj bolje dane, žele Hrvatskoj da bude u svijetu prepoznata kao moderna, kao zemlja u koju se isplati doći, u kojoj se može ugodno živjeti. Ali, ona mora biti prvenstveno za njene građane zemlja koja će im omogućiti da dostoјno žive, i upravo se zato i politički zatvorenici i tako ljubomorno i bore za ovu Hrvatsku. U tom smislu ja njima čestitam i želim im sve najbolje, svim političkim zatvorenicima, jer, oni su i moji supatnici. Svim čitateljima želim čestit Božić i Sretnu Novu godinu.

POLITIČKI ZATVORENIK. Hvala Vam lijepa, gospodine predsjedniče, na ovom razgovoru, dobrih željama i čestitkama. •

ŠEST PITANJA BEZ ODGOVORA

1. Gospodine predsjedniče, sredinom prošlog mjeseca primili ste izaslanstvo našeg Društva. Tom prigodom smo Vas upoznali s poteškoćama oko ostvarivanja zakonskih prava bivših političkih zatvorenika. Činjenica je da su hrvatski politički uznići u ostvarivanju odšteta i inih prava najlošije prošli od svih zemaljau tranziciji. Budući da ste Vi od samog početka osamostaljenja Hrvatske kao države u samom vrhu i u žarištu zbijanja, pitamo Vas, zašto je to tako i što Vi osobno i kao predsjednik države mislite o tome?

2. Danas je u hrvatskoj političkoj zbilji jedno od ključnih pitanja pitanje sankcioniranja ratnih zločina u čemu ste Vi vrlo aktivni, kao političar i kao svjedok. Budući da pravda ne bi smjela biti samo na štetu jednih, postavlja se načelno pitanje ratnog zločina, za koje svi svjetski uvaženi značajnici i moćnici kažu da ne zastarijevaju i u što se zaklinju, kad malim narodima drže lekcije o demokraciji i pravdi: kako to da ne samo evidentni komunistički zločni, nego i zločini počinjeni navodno u ime demokracije diljem svijeta u posljednjih pedeset godina nisu i vjerojatno ne će biti sankcionirani (Vijetnam, Malvini, Bleiburg). Istodobno se "traži dlaka ujajetu" jednomu malomnarodu kao što je naš. Što vi kao državnik a i sam žrtva komunizma mislite danas o tome?

3. Kad danas govorio o zlu i zločinima, neumitno nam se nameće i pitanje njegova proučavanja i bilježenja u memoriju jednog naroda. Činjenica je da je hrvatski narod pretrpio mnogo zla, osobito u novijoj povijesti političkih progona i zločina. Jedna od statutarnih obveza našeg Društva je prikupljanje i objavljivanje građe o progonima i stradanjima našeg naroda od 1918. pa do naših dana u bivšim jugo-državama. Od bivše hadzejevske vlasti uporno smo godinama tražili financijsku potporu za sustavno proučavanje te problematike, ali nismo, osim dj elomične potpore za glasilo u kojem to objavljujemo, dobili ni lipe. Ova nova Račanova koalicija vlasta još je škrinja, pa tako dolazi ozbiljno u pitanje i izlačenje našeg časopisa. Stječe se dojam da se i danas mnogi boje istine i povjesnog svjedočenja o zlu koje nam se događalo a bogme i danas događa. Postoji ogromna građa koju treba obraditi. Što Vi mislite o tome? Što učiniti da to sve ne padne u zaborav?

4. Hrvatska danas ne može niti smije biti izvan europskih i svjetskih globalnih kretanja. Međutim, postavlja se pitanje beščutnosti kapitalističkog posezanja za strateškim područjima i resursima. Što mi svi a osobito Vi kao državni poglavari možemo/možete učiniti, da Hrvatska zaista ostane hrvatska, europska i svjetska, a ne neka banana država u kojoj će o svemu odlučivati oni koji imaju, u prvom redu, novac, a u drugom i oružje?

5. Kad danas govorimo o hrvatskoj zbilji i hrvatskim političkim robijašima, onda obvezatno dolazimo i do nezaobilaznog pitanja o Bosni i Hercegovini. Tisuće i tisuće Hrvata iz te bivše jugorepublike proganjani su i osuđivani često puta samo zato što su Hrvati, a i za to što su se borili za uskrsnuće Hrvatske kao države. Današnja povijest i zbilja u kojoj živimo nemilosrdno im se osvetila. Oni koji su imali sreću ili nesreću, pa su ostali tamo, a i oni koji su prognani ili izbjegli u matičnu Hrvatsku ili diljem svijeta, danas su najjadniji i najbjedniji dio hrvatskog naroda. Ugrožena su im temeljna ljudska prava kako u ostvarivanju mirovina tako i na javni politički život dostojan čovjeka. Jesu li Vam kao predsjedniku hrvatske države ti problemi poznati?

6. U nedavnoj izjavi novosadskim medijima, rekli ste da bi se na ovim prostorima svi svakomu trebali ispričati, jer je za rat kriva ideja Velike Hrvatske (na prvom mjestu) i Velike Srbije. Što je trebala značiti ta izjava? Nije li, u svjetlu činjenice da ju je dao predsjednik RH, bilo pretjerano očekivati ispriku od V. Košturnice? Je li ta izjava Hrvatskoj donijela kakvu korist? Što mislite, kako će se ona odraziti na postupak za naknadu ratne štete od Srbije i SRJ? •

OBNOVITE PRETPLATU!

Naš list izlazi sve teže, pa je svaki preplatnik i svaka preplata dragocjena. U idućoj godini mogla bi biti i dragocjenija. Stoga Vas molimo, da obnovite preplatu (cijena i broj računa otisnuti su u impressumu na unutarnjoj stranici korica), i da pomognete naći nove preplatnike! •

HRVATSKA U PANDŽAMA GLOBALIZACIJE

Riječ odnosno pojam **globalizacija** izведен je iz francuzkoga pridjeva **globalan**, što u hrvatskomu jeziku znači: cjelokupan, skupni; okrugao, zaokružen, približno točan, obćenit, sveukupan; koji se odnosi na cijeli naš planet, na čitav svijet; svjetski. Od pridjeva globalan nastala je imenica **global**, u značenju: cjelokupnost, sveukupnost, obćenitost, zaokruženost.

Globalizacija nije jednoznačan pojam. Kada se danas govori o globalizaciji, obično se misli na gospodarsko-političko-sigurnostnu globalizaciju. Nju pjesnik i diplomat Drago Štambuk tumači ovako: «Globalizacija je prosperitetno (= usrećiteljsko), materijalno sravnjivanje (= izravnavanje), uravniviloka (= ujednačba) koja neizravno favorizira (= daje prednost, ide na ruku, pomaže) moćne zemlje, a posetno postaje dogmom i neophodno ju je, kao i svaku dogmu ili pozitivnu utopiju, preispitivati sa svih strana. Globalizacija, kao i negdašnji kolektivni i kolektivistički zanosi, zaboravi li individuu, završit će na brodlovnim prudovima; jer **sreća nije u općemu** (naglasio M.M.), ona uvijek ima sasvim određeno ime. Zapamtimo jednom zavazda, da ne živi čovjek samo od zemaljskoga kruha» («Vjesnik» od 24. srpnja 2000., str. 14.).

Povijest globalizacije počinje s nješmačkim filozofom i povjestnikom kulture Oswaldom Spenglerom. On je u svomu glavnomu djelu **Propast zapada** iznio svoju morfologiju povijesti, to jest nauk o raznim temeljnim oblicima, mijenama i spletovima povijestnoga zbivanja. Spenglerova se filozofija suprotstavlja shvaćanju povijesti čovječanstva kao jednostavnoga pravocrtnoga razvoja, napredna neprekinuta rasta u kojemu čovječanstvo neprestano napreduje. Namjesto te neprekinutosti Spengler vidi samo život samostalnih velikih organizama, odijeljenih jednih od drugih, koje naziva «kulture». Povijest čovječanstva nije ništa drugo do životopis tih kultura. Tri su temeljna oblika kultura: antička ili apolonska, arapska ili magijska i zapadnoeuropejska ili faustovska. Svaka je kultura, smatra Spengler, ujedno i prapojava, osnovna ideja, oblik obstojanja. Kulturaje, kao organska, više jedinstvo, duhovni organizam, a ne mehanički skup istovrsnih

Piše:

Mato Marčinko

čestica. Objava te kulture duhovne su tvorbe: filozofija, umjetnost, religija, politika, znanost. Sve su kulture već unaprijed određene, da sudbinski i neizbjježno idu svojoj propasti, pa svaka od njih kroz razne stupnjeve završava uljudbom (civilizacijom) kao razdobljem raspadanja. **Propast Zapada**, pojava vremenski ograničena kao i njoj odgovarajuća propast antike, za Spenglera je bitni filozofski predmet, koji «shvaćen u svoj svojoj težini obuhvaća u sebi sva velika pitanja bitka». Nakane opa-

Zbigniew Brzezinski, jedan od ideologa novoga svjetskog reda

danja očituju se uvijek u prevlasti racionalizma i tehnike, u stvaranju velikih gradova, u demokratizmu, kozmopolitizmu i pacifizmu (mirotvorstvu), kao i uobće u izicanju u prvi plan občeljudskih prava. Jedina moguća i preostala filozofija našega silaznoga razdoblja jest skepsa, kojom je i završila grčka mudrost, zaključuje Spengler.

O Spenglerovu djelu **Propast Zapada** pisao je Milan Šufflay u «Hrvatskom Pravu» (god. XX., br. 5240., 19. listopada

1929., str. 1-2.): «Spengler je tu nastojao dokazati, da je zapadna civilizacija prešla svoj vrhunac i da zima novog tamnog doba stoji već na pragu. Ovo djelo osupnulo je čitavu onu malu kastu ljudi, koji su pod lozinkom nauke i znanosti u moderno doba stupili na ono mjesto, koje su u primitivno doba zauzimali vješci, čarobnjaci i šamani, a poslije i svećenici. Tu kastu ljudi nazivaju Amerikanci imenom 'highbrows' (ljudi visoka čela), a Tolstoj joj daje ime 'žreci'. Djelo Spenglerovo osupnulo je žrece Zapada, državnike, političare i učenjake. Osupnulo ih je tim više, što su mnogi od njih, promatraljući strahovite posljedice, koje je u bijeloj rasi, a napose na europskom kontinentu izazvao svjetski rat, nezavisno od Spenglera došli svaki u svom djelokrugu do sličnih rezultata... Po mnijenju Baldwina, Churchilla, Cecila, Lloyd Georgea, Rothermera, Beavertonga, Macdonalda, Hoovera, Lothropa, Welsa, Wallacea, Weala i kako se sve ne zovu ti veliki anglosaksonski žreci, zapadna civilizacija ne dade se spasiti bez osnutka anglo-američkog bloka. Ali i taj sam o sebi tek je jezgra spasa. Oko te jezgre treba da se okupe sve velevlasti zapadne kulture.

Tako smo pisali - nastavlja Šufflay - mnogo prije nego što je Macdonald pošao u Ameriku. Sada se on već vraća odanle. Što je tamo učinjeno i izrečeno, potvrđuje na vlas gornju prognozu. U Washingtonu sastala se dva vrhovna žreca čitave bijele rase. Sastala se dva podpuno ovlaštena predstavnika Velike Britanije i Amerike, dakle čitavog anglosaksonskog svijeta. Uredili su međusobne odnose, u prvom redu odnose svojih mornarica. Nisu pravili ni obranbeni ni navalni savez. Konstantirali su jedinstvo pogleda na uvjete svjetskog mira, na Veliki Istok i Veliki Zapad. Stvorili su anglosaksonsku jezgru za spas bijele civilizacije. Pozvali su sve velike sile, da s njima surađuju. Macdonald je u svojim govorima istaknuo svoje poštovanje za čitavu drevnu civilizaciju Istoka. Istaknuo je, da ljudskom historijom tresu sile, koje se ne dadu mjeriti aparatima, da moral i pravda više vrijede od ekonomskog bogatstva. Konstatirao je, da 'se je patriotski duh sve to više proširoio svijetom, ne za to da proklamira uniform-

nost, nego da proglaši nauku o suradnji nejednakih sličnim sredstvima'.

Nakon historičkih događaja i izjava u Washingtonu i New Yorku stvorena je moćna jezgra za očuvanje svjetskog mira, napose pak mira u starom svijetu, na europskom kontinentu... I ta razmijerno zdrava jezgra daje neku garanciju, da je spas zapadne civilizacije ipak moguć. Ali ta jezgra mora bujati i primiti u sebe sve, što imade zdrave životne snage na europskom kontinentu...» (Dr. Milan pl. Šufflay, **Izabrani eseji, prikazi i članci**. Izabrali i pripremili za tisak: Darko Sagrak - Musa Ahmeti. Nakladnik Darko Sagrak, Zagreb 1999., str. 137.).

Nakon Prvoga svjetskoga rata Ujedinjene Američke Države (UAD) sve više se počinju nametati kao globalna svjetska sila. Rat je na vrhuncu svjetske moći doveo bogate Amerikance. Američki su kapitalisti poput tornja nadvisili plemićki stališ, koji se okupljao oko francuzkoga kralja Luja XIV., ruskoga cara Nikolaja, njemačkoga cara Vilima i austro-ugarskoga cara Franje Josipa I. Američkim bogatašima na umu je bilo jedino zgrtanje novca, jer novac donosi vlast. «Svaka misao bogataša, od poroda do pokrova, kruži samo oko njihova imutka. Ako se makar i letimice, kao za šalu, pozabavite imutcima bogatih ljudi, to vam i te kako nalikuje žicama, nabijenima elektricitetom visoka napona» (Ferdinand Lundberg, **60 familija Amerike**, «Epoha» Zagreb, str. 219.). U svijetu bogatih profit je vrhovno božanstvo, nema drugih bogova do njega. Tko dirne u tu svetinju, bit će zgažen ili protjeran u vječni pakao siromaštva.

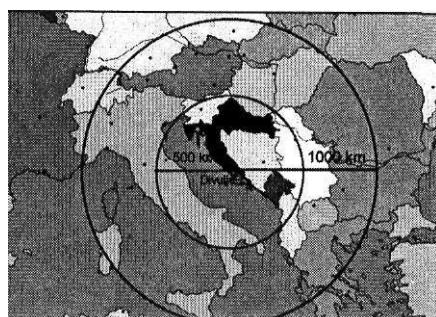
Po riječima Macdonaldovim, prve globalne svjetske sile Englezka i Ujedinjene Američke Države trebale su u temelje globalizacije ugraditi moral, pravdu i ravnopravnu suradnju nejednakih. Danas te iste sile u temeljima globalizacije svijeta imaju nemoral, nepravdu i tlačenje malenih i slabih. Svojim se postupcima rugaju čudoredju i pravdi. Umjesto bogastva nacionalnih i kulturnih različitosti, pod maskom multi-kultura svijetu silom i obmanama nameću istolikost. Za njih je domoljublje i rodoljublje opasni natražni šovinistički nacionalizam.

Postavši u Drugom svjetskom ratu najjačom globalnom silom, Ujedinjene Američke Države odmah su svijetu pokazale svoje pravo globalno lice. Bacanjem atomskih bombi na nevojničke građane i djecu Hirošime i Nagasakija dale su do znanja svima, da u njihovoj politici pokoravanja svijeta ne će biti mesta čudoredju i osjećajima. Predsjednik UADA Harry Tru-

Notorni George Soros

man, politički otac atomske **bombe**, po zvanju i zanimanju pravnik i sudac, godine 1950. rekao je tadašnjemu izraelskom ministru vanjskih poslova Aba Ebanu, a ovaj je to zabilježio u svojoj knjizi **Diplomacija za slijedeće stoljeće** (*Diplomacy for the Next Century*), da bacanje atomske

Karta područja središnje i jugoistočne Europe i Sredozemlja koje će pokrivati središte za katastrofe u Divljama (preneseno iz Globusa)

bombe na Hirošimu nije u njemu (Trumanu) izazvalo «ni patnju ni nelagodu». Taj i takav Truman tvorac je nauka po njemu prozvana **Trumanova doktrina**. Po toj doktrini UAD trebaju pomoći «slobodnim narodima», da sačuvaju obstojeću društveno-političku ustrojbu i državnu cjelevitost od ugroze pokreta koje podržavaju »totalitarne vlade«. Posljedak te doktrine su ratni zločini američke vojske u Koreji i Vietnamu i na drugim stranama svijeta.

Vrhunac cinizma Trumanove doktrine bilo je spašavanje Titove totalitarne vla-

davine, a nakon Titove smrti njegove **tamnice naroda** srbokomunističke Jugoslavije. Globalističko poimanje pravde i čudoredja najprozirnije se očitovalo u Vukovaru u studenom 1991. Predstavnici Međunarodne zajednice mirno su i ravnodušno gledali kako srbski napadači iz vukovarske bolnice odvode na klanje ranjene hrvatske branitelje, ne učinivši ništa da to spriječe.

U čitavomu hrvatskomu obranbenomu ratu 1991.-1995. Međunarodna zajednica pomagala je napadačima, a odmagala napadnutima. Zato je i ona odgovorna za hrvatske žrtve i stradanja u obranbenomu ratu. A te žrtve i stradanja bili su strašni. «Točan broj poginulih još se ne zna, ali nije manji od deset tisuća. Ranjenih je bilo blizu 30.000 tisuća. Broj prognanih i pobeglih znao se popeti i do preko pola milijuna. Uništeno je na stotine crkava, bolnica, tvornica, spomenika kulture, škola, a broj uništenih stambenih jedinica sigurno se približio brojki od 250.000.» (Mladen Pavković, Domovinski rat 1990.-1996., Koprivnica 2000., str. 90.). Ovdje nisu uраčunate silne žrtve i stradanja Hrvata u Herceg-Bosni.

Globalne sile, u pokušaju da zavladaju svijetom, nastoje uspostaviti novi, svjetski poredak relativizma. Taj relativizam ugrađuju u sustav običih vrijednosti. Kako kaže bivša zastupnica u hrvatskomu državnom saboru Mr. Gordana Turić, globalisti «nastoje umanjiti razliku između dobra i zla, iztisnuti vertikalnu koja je u ljudskoj savjeti i srdu od Boga usađena, i nadomjestiti je nekim inim, horizontalnim pravcima i krivuljama, u izhodištu kojih je novi absolutum: njihov interes i njihova moć» («Slobodna Dalmacija» od 31. listopada i 1. studenoga 2000., str. 7.). To će osobito osjetiti Hrvatska nakon pobjede u obranbenomu ratu i mirnoga oslobođenja zaposjednutoga dijela hrvatskoga državnoga područja.

Sirenski zov gospodarsko-političko-sigurnostne globalizacije opasan je i štetan za nezavisnost i suverenost tek obnovljene i s velikim žrtvama težko obranjene hrvatske države. Globalizacija ide za uništavanjem svih vrijednosti. «Suvremeni globalizatori, poput mnogih u povijesti, žele jedinstvo svijeta tako da ga babiloniziraju, želeti sebe i svoje djelo divinizirati (= pobožanstveniti)» (Vladimir Lončarević). Globalizatori niječu naciju i suverenitet, jer da to ne može ići zajedno s demokracijom. Tomu se protivi francuzki pisac židovskoga podrijetla Alain Finkielkraut: «Nacija i demokracija mogu ići uzporedno ako se drže svoga puta, a težnja za suverenitetom je legitimna.» Na pitanje

globalizatora čemu toliko brani Hrvate Finkielkraut je odgovorio: «Zbog njihove dvostrukne patnje branio sam ih s još većim žarom. S jedne strane zato što su napadnuti i, s druge strane, što se istina o njihovim patnjama nijeće ili kleveće» (Alain Finkielkraut, **Kako se to može biti Hrvat?**, Ceres, Zagreb 1992., str. 24.).

U Povelji Organizacije Ujedinjenih naroda (OUN) zapisano je načelo vrhovničke (suverene) jednakosti nezavisnih država. To načelo glede Hrvatske Međunarodna zajednica ne poštuje. Ali zato, pozivajući se na istu povelju, od Hrvatske traži žurnu i bezuvjetnu izpunitev preuzetih obveza («*pacta sunt servanda - ugovorā se treba držati*»). Jedna od tih obveza je suradnja s Haažkim sudom, a druga Daytonski sporazum. Sputana tim obvezama, Hrvatska se smrtnim znojem znoji u pandžama globalizacije. Osnutak Haažkoga suda potakla je upravo Hrvatsku, da genocidni napadači na nju ne izmaknu kazni. Daytonski je sporazum Hrvatska podpisala, da donese mir Bosni i Hercegovini. I što se dogodilo? Umjesto krvniku, Haažki sud sada sudi žrtvi. Hercegbosanskim Hrvatima umjesto mira Daytonski sporazum donio je rat. Kao nagradu za suradnju s Međunarodnom zajednicom Hrvatska je dobila Sporazum o stabilnosti, kojim ju se namjerava izbrisati sa svjetskoga zemljovida kao suverene nezavisne države.

Daytonskim sporazumom prijevorno je postavljen temelj pokušaju, da se milom ili silom obnovi ideja Josipa Broza Tita o «bratstvu i jedinstvu jugoslavenskih naroda», koju je on željeznom rukom provodio u koncentracijskom logoru zvanom SFRJ. Sporazumom o stabilnosti Hrvatska je po tko zna koji put u svojoj povijesti prognana iz Europe na bizantski Balkan. Po tomu sporazumu Predsjednik Republike Hrvatske, hrvatski državni sabor i hrvatska državna vlada svoje suverene ovlasti dijele s **posebnim koordinatorom** Europske Unije i s članovima takozvanoga **Regionalnoga stola**. U međunarodnim ugovorima i izpravama Hrvatska se više ne naziva srednjoeuropskom zemljom, nego dijelom «zapadnoga Balkana». Ponašanje EU prema Hrvatskoj dokazuje, da ona želi obnoviti Jugoslaviju: «Pri tome valja napomenuti, da se ne radi nužno o Titovoj Jugoslaviji, nego o jednoj južnoslavenskoj državi koja bi u nešto promijenjenu obliku funkcionalala slično kao njezina socijalistička predhodnica» («Republika Hrvatska», XLIX./br. 205., srpanj 2000., str. 57.).

(nastavit će se) •

DR. FRANJO TUĐMAN

(Povodom prve obljetnice smrti)

Piše: *Josip Ljubomir BRDAR*

Desetog prosinca 2000. navršit će se godina dana od smrti prvog hrvatskog demokratski izabranog predsjednika dr. Franje Tuđmana.

Što je hrvatska država značila dr. Tuđmanu, ispisano je na njegovu nadgrobnom spomeniku, kao njegov životni credo, a što je dr. Franjo Tuđman hrvatskom narodu u ovom trenutku i u ovom vremenskom odmaku od njegove smrti, ne može, pa i ne smije biti jednoznačan i definitivan odgovor, koji bi artikulirao relativnu povijesnu istinu o njegovoj osobi.

Ovaj prigodan tekst nema pretenziju ni stručne ni znanstvene valorizacije njegova djela, nego tek jedno prigodno promišljanje, što je to posttuđmanovsko jednogodišnje razdoblje naše zemlje.

Što je danas Hrvatska bez dr. Tuđmana? Kad postavljamo to pitanje, ne smijemo nikada zanemariti činjenicu, da se Hrvatska rađala na povijesnom supstratu komunističkog totalitarizma i velikosrpskog hegemonizma. Ti «izmi», imali su, a imaju i danas svoje apologete, kao i operativne sljednike. Svjestan njihove opstrukcije u projektu stvaranja hrvatske države, dr. Tuđman se opredjelio za model općeg pomirenja svih Hrvata, kako bi ostvario svoju životnu viziju - Hrvatsku državu.

Zato svi oni koji su se ugurali u Tuđmanovu povijesnu kompoziciju, nisu bili njegov slobodni, već možemo slobodno reći, nužni izbor.

Dio njih slijedio ga je do smrti, pa i danas, a drugi su se «iskrcavali» na postajama vlastitih interesa, a godinu dana poslije smrti, sve maske su pale. Jasno su se razlučili dodvorice i podprepaši od istinskih sljedbenika pokojnog predsjednika.

Zato danas svi oni, kojima je hrvatska država bio zadani životni cilj, dr. Franju Tuđmana percipiraju kao oca hrvatske države i smještaju ga uz red velikana hrvatskog povijesnog trajanja.

Drugi, koji isto tako cijene vrijednost vlastite države, skloniji su kritičkoj valorizaciji Tuđmanova djela. To je onaj dio pučanstva koji je iznevijeren ostvarenjem dobrobiti vlastite države. Razočarani pojavnostima, pljačke, tajkunizacije, nepravde i konačno vlastitim osiromašenjem i besperspektivnošću življenja, svu tu hipoteku nezadovoljstva, prenijeli su na tvorca hrvatske države i njegovu stranku.

Treći, a to su oni prvosposmenuti, projugoslavenski nostalgičari, poslije povijesnog «knock-downa», koji su doživjeli devedesetih godina, a ostali pritajeni u ratnom grču stvaranja hrvatske države, bolest i konačno smrt prvog hrvatskog predsjednika, označila je početak njihovog buđenja. Echo njihovog osporavanja, pa i sotoniziranja djela dr. Franje Tuđmana danas je na žalost naša politička svakodnevница.

Zato, promišljući o svojoj budućnosti, bez obzira na vlastita politička uvjerenja, ne bi bilo zgorega poraditi opet na ideji pomirenja.

11 ovoj turbulentnoj svakodnevničici, gdje crna kronika dominira našim međijskim i životnim prostorom, pomirenje i zajedništvo jedina je trasa koja nas iz balkanske kaljuže vodi u svijet.

U svrhu toga cilja i politički nesklonih Franji Tuđmanu, ne trebaju se sjetiti daje na tom postulatu prvi hrvatski predsjednik ostvario ideju hrvatske države.

Vrijeme, kao iscjelitelj svih naših rana brisat će aktualne silnice naših svakodnevnih interesa, i kao što sve pojave smješta u realne povijesne okvire, što će isto učiniti i na pitanju uloge i dijela prvog hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana. • • •

JUGOSLAVJANSKE MAGLE U GLASU KONCILA

Krvatski katolički tjednik, *Glas Koncila* od 3. prosinca 2000. po običaju je u prodaju pušten nekoliko dana prije otisnutog nadnevka. Tako su ga hrvatski katolici, a i drugi koje zanimaju stajališta toga previžnog čimbenika hrvatskog javnoga, političkog, vjerskog i kulturnog života, mogli čitati i na sam *Dan ujedinjenja*, dan kad su neki samozvanci 1918. izručili Hrvatsku pred noge srpskomu regentu Aleksandru. Kako bi nas podsjetio na nadnevak kad je *Petrus Primus Serbiae Victricis Rex* trijumfirao nad Hrvatima, jedan je drugi samozvanac u Karađorđevu 1971. sasjekao iako pre jugoslavensko, ipak reformističko, dijelom nesumnjivo hrvatski nadahnuto krilo hrvatskih komunista, najavivši novi val drastičnih progona svega što je mislilo ili htjelo misliti hrvatski.

I upravo pred možda najmračniji nadnevak u hrvatskom spomenaru, u hrvatskom je katoličkom tjedniku objavljen članak "Charles de Gaulle i Hrvati". (Hoće se da je napisan povodom obljetnice smrti francuskog predsjednika, koji je umro 9. studenoga 1970., pa valjda samo *nespretnosti*, je li, valja zahvaliti, da je zakasnio, prispjevši tek za prvi prosinački broj. Takve se *nespretnosti*, inače, događaju samo u Hrvatskoj, tamo negdje na zapadnom Balkanu.) Kako je tekst uvršten u rubriku *Osvrti*, prosječan bi čitatelj odmahnuo rukom, rekavši da se na taj osvrt i ne treba posebno osvrtati. Međutim, okolnost da članak potpisuje Dragutin Tkalec (*arbiter historiae*, poznat u čitavu učenom svijetu, od Borisa Urbića do Pankretića mlađeg) upućuje na stanovit oprez, jer je riječ o piscu, kojemu je uredništvo proteklih godina povjeravalo "raščlambu" povijesnih tema i dilema.

Samo prividna pohvala de Gaulleu

Kako je Tkalec takav status zadržao i nakon što je postalo bjelodano da ni elementarnim činjenicama ne vlada posve suvereno, bit će da između njega i uredništva *Glasa Koncila* postoji stanovita, k tomu dugogodišnja *srodnost duša*. Jer, teško je pretpostaviti, da tjednik takva formata u protivnome ne bi našao suradnika, koji nešto znači u znanstvenoj i stručnoj javnosti.

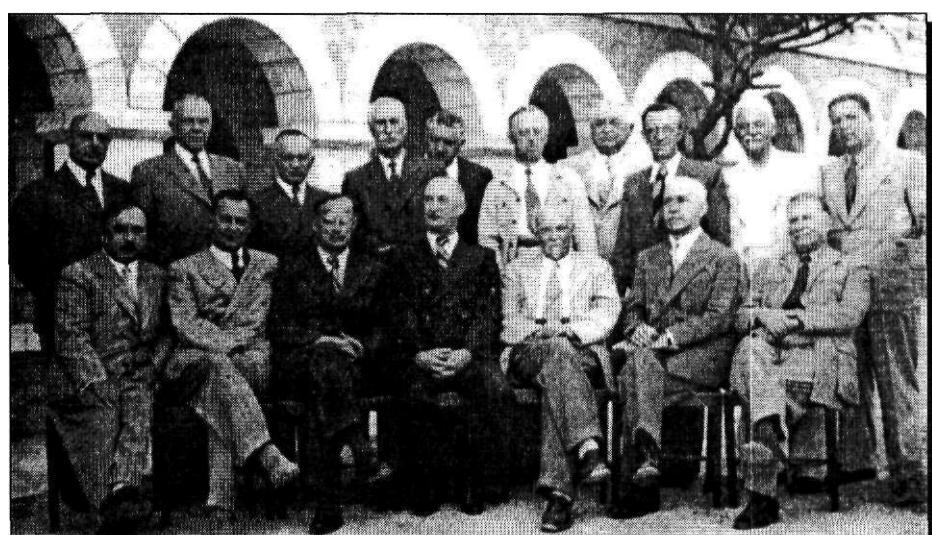
Piše:

Tomislav JONJIĆ

Radi te posve izvjesne *srodnosti duša* (a svakako ne radi Dragutina Tkalca, koji ima svoje - zakonom zajamčeno - ne samo pravo na političko uvjerenje, nego i pravo na ignoriranje povijesnih činjenica, koje bih mu među zadnjima osporavao, jer ne spadam u one koji se vole baviti uzaludnim stvarima), korisno se osvrnuti na *jugoslavjanske magle*, koje iz spomenutog članka vonjaju u ionako maglovitoj zagrebačkoj jeseni.

Tekst je naizgled pohvala de Gaulleu i

lavnom s pravom - u široj javnosti posve zaboravljeni. Budući da je propao njihov politički san, posve je normalno, da ni njihovo ime ne predstavlja simbol, koji bi koga mogao motivirati. Unatoč tomu, Tkalec se u *Glasu Koncila* upeo dokazivati povijesno i politički posve irelevantnu navodnu bliskost između de Gaullea i Jurja Krnjevića. Obojica su, kaže pisac, 1941. u Londonu "proživljivali teške dane egzila nakon Hitlerove okupacije njihovih domovina, Francuske i Banovine Hrvatske u Kraljevini Jugoslaviji". Nastavljajući patetičnom - a s obzirom na stvarnu vojničku snagu i Francuske, a kamoli Jugoslavije (onaje, po Tkalcu, posto-

Jugoslavenska izbjeglička vlada u samostanu Tantura kod Jeruzalema (lipnja 1941.)

hvalospjev njegovu razumijevanju hrvatske problematike. U tom smislu predstavlja *novum* u hrvatskoj povijesnoj znanosti, jer dosad nije bilo poznato, da bi taj francuski predsjednik napustio političku preduju Pariza i pokazao velikih simpatija prema hrvatskom narodu. Dakako, ni Tkalec - po običaju - osim fraza nije ponudio kakvu činjenicu. De Gaulleova vizija Europe, doduše, nama Hrvatima katoliciima svakako je bliža od projekta sadašnjega *novoga svjetskog poredka*. Međutim, ne bi se reklo da nam to nameće kakve dužnosti u pogledu obilježavanja obljetnice de Gaulleove smrti.

Stoga će prije biti, da je ta obljetnica samo iskoristena kao povod da se uzveličaju neki hrvatski političari, koji su - ug-

jala i nakon uspostave NDH!) - zapravo smiješnom tvrdnjom da su de Gaulle i Krnjević bili "ratni saveznici i suborci", on zaključuje kako je francuski general od Krnjevića shvatio "bit tragedije hrvatskog naroda poslije 1918. i poslije 1941."

Jugoslavenski ministar i francuski general

Ako je o Hrvatskoj i Hrvatima učio od Krnjevića, de Gaulle je imao slaba učitelja. Jer, dok su Hrvati slavili proglašenje svoje (hrvatske!) države, Krnjević je bio ministar u jugoslavenskoj vladi. Dijelio je ministarsku čest skupa s "ministrom vojnim" đeneralom Dražom Mihailovićem i branio integritet vlade, koja je

još dugo na snazi držala Zakon o zaštiti države, onaj isti po kojem su suđeni i smaknuti Hranilović, Soldin, Begović i toliki drugi. Na temelju odredaba istog zakona suđen je, uostalom, i sam Vladko Maček.

Krnjevića (i Mačeka) na jednoj, i de Gaullea na drugoj strani, dijelila je elementarna razlika. De Gaulle je držao, da Francuz može izdati samo Francusku. Krnjević je vjerovao kako Hrvat ne smije izdati Jugoslaviju, čak ni onda kad izdaje Hrvatsku.

De Gaulle je ratovao za Francusku, Krnjević za Jugoslaviju. I perom i mačem. Poput Mačeka 3., 5. ili 8. travnja, Krnjević je glasovao za Jugoslaviju 11. travnja 1941., puno prije rasnog zakonodavstva, Rimskih ugovora i Jasenovca. On je 4. svibnja 1941. u deklaraciji izbjegličke vlade oštro osudio uspostavu hrvatske države, a 9. svibnja u *The Palestine Post* izjavio kako Hrvati neće nikad raditi protiv srpskih interesa: Hrvati su i danas u jugoslavenskoj vladi, a iza marionetskog režima u Zagrebu stoji jedva 1% pučanstva. Na valovima BBC- & 14. kolovoza 1941. izjavio je: "Hrvatski narod hoće Hrvatsku, ali je hoće u zajednici sa Srbima i Slovencima unutar slobodne Jugoslavije!"

Ne pitajući se, ima li za to *placet* hrvatskog naroda, Krnjević je nekoliko mjeseci kasnije, 3. ožujka 1942. u Oxfordu (u ime Hrvatske) kadio Londonu i krvavoj kući Karađorđevića, izjavljajući: "Mi nismo pristaše samo Jugoslavije, nego, da još točnije rečem, Kraljevine Jugoslavije, uvjereni, da ta forma vladavine njoj najbolje odgovara." U svibnju 1942. opet je pozvao Hrvate "da surađuju i djeluju u svakom pogledu zajednički s jedinicama generala Mihailovića".

Skupa sa Šubašićem, Bičanićem, Šutejem, Jukićem i šačicom sličnih prirepaka, koji nisu predstavljali nikoga i do kojih nitko nije držao, taj se "legitimni predstavnik" hrvatskog naroda u emigraciji godinama, unatoč svim poniženjima i uvredama svoje srpske braće, zdušno trsio za očuvanje autonomnoga položaja Banovine Hrvatske, znajući vrlo dobro, daje to najbolje sredstvo za očuvanje Jugoslavije. I tek je u poodmakloj dobi raskrstio s Jugoslavijom, priznavši (za razliku od Mačeka!) na taj način da je - promašio život.

Laž o Mačekovoj osudi Bleiburga

To, dakako, nije zapreka da Dragutin Tkalec, svojevrsni ekspert hrvatskoga katoličkoga tjednika *Glas Koncila* za povij-

est XX. stoljeća, veliča upravo ono Krnjevićovo razdoblje, kojega se sam Krnjević odrekao, razdoblje jugoslavenstva. Zar bi se smjela očekivati drugačija logika od pisca, koji poistovjećuje 1918., godinu posvemašnje kapitulacije i poraza, s 1941., godinom pokušaja da se Hrvatska osovi na noge?

Doista se drugo od takvih ganglija ne bi smjelo očekivati. Jer, u taj mentalni sklop spada slavljenje Mačkovića izbornih rezultata iz 1938., bez makar osnovne naznake o uvjetima izbora i sastavu izbornih lista. (A tako ih je lijepo vidjeti, ruku pod ruku, Mačeka i đeneralu Peru Živkoviću, batinuša šestosiječanske diktature. Taj prizor možda bi nadmašila skupna fotografija začetnika iz koncentracijskog logora u Kruševici ili Lepoglavi? Možda zdravica patrijarhu Srpske pravoslavne crkve? Ili komesarjat u Matici hrvatskoj? Možda Mačekovo glasovanje za pristup Jugoslavije Trojnom paktu u ožujku 1941.? Tko zna! Ta, toliko je tih ljupkih sličica o "vođi", o "legitimnom predstavniku hrvatskog naroda", da nam prijeti sodbina Buridanova magarca...)

Ali, kako objasniti drsku izmišljotinu, da je Maček 1945. htio pred britanskim parlamentom govoriti i o Bleiburgu?!? Kao da Maček i društvo oko njega nije imalo prigode dignuti svoj glas protiv zloga u kojem je njegov adut, Šubašić Vukovogorički držao svijeću?!? Kao da je Maček morao svoje uspomene objaviti u plavo-bijelo-crvenom ovitku (ali, zar bi tada dobivao apanjaču iz stanovitih fondova)? Kao da činjenica, da Maček & Co. (baš kao i jugoslavenski komunisti hrvatskog podrijetla!) nisu podigli svoj glas protiv Bleiburga i Križnog puta, nije možda najtužnija činjenica nacionalne povijesti i svjedočanstvo najdubljeg pada nacionalne svijesti i ponosa...

I upravo radi toga nas, koji nerado pružamo prigodu stanovitim krugovima, da likuju zbog prijepora s Crkvom, koja je u ovim vremenima izložena novim iskušenjima, ne može ostaviti ravnodušnima činjenica, da se na stranicama *Glasa Koncila* pristavljuju lončići uz

žeravicu *jugoslavjanstva*. Nu, naravno, *Glas Koncila* nije Crkva. Crkva nisu ni zgrade. Ni samo vladike Štroce i biskupi Pichleri nisu Crkva. Crkva je prije svega narod. Taj je narod pokazao što smatra svojom domovinom. Krajnje je nezgodno, da se tom narodu danas sugerira kako je njegova domovina - Banovina Hrvatska u Kraljevini Jugoslaviji.

Jer taj je narod i 1941. i 1991. pokazao što je njegova domovina. Prije nekoliko je godina nekadašnji dugogodišnji glavni urednik *Glasa Koncila*, uspoređujući 10. travanj 1941. s referendumom o samostalnosti od 19. svibnja 1991. zapisao: "Oduševljenje koje je uslijedilo nakon proglašenja suverene hrvatske države na onaj Veliki četvrtak 10. travnja 1941., bilo je tako iskreno i tako sveobuhvatno da se s pravom može tvrditi kako je većina stanovništva na hrvatskom području prihvatala novu državu kao ostvarenje svoje političke volje. Onoga travnja nije proveden formalni referendum, ali, da ga je bilo moguće provesti, rezultati bi se jedva razlikovali od referendumu kojim se je u ovo doba hrvatski narod izjasnio za nezavisnost sadašnje svoje države. Nevolje bila u tome što borci za hrvatsku nezavisnost nisu imali mnogo birati, a državna nezavisnost, osobito u ratnim prilikama, ne postiže se bez jakih saveznika".

Slično je, pred jugoslavenskim boljevičkim sudom izjavio nadbiskup Stepinac: "Hrvatski se narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija, da nisam osjetio bilo svog naroda koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!" Ako je ta ocjena točna, a bit će da jest (iako se iz kruga oko Mačeka i Krnjevića besramno, radi sitnih, balkanskih kalkulacija, osporavala njezina autentičnost!), onda su se oni koji su se na onaj Veliki petak, 11. travnja 1941., izjasnili protiv toga neodržanog, ali bjelodanog referenduma, razišli s vlastitim narodom. Oni su, riječima blaženog Alojzija Stepinca, postali - ništarije.

To što su nekad pjevali Hrvatskoj, ništa ne znači. Jer, Hrvatskoj je nekad pjevalo i Goran Babić, književnik koji je, protivno volji svog naroda, izabrao Jugoslaviju te se - valjda - smatra legitimnim predstavnikom Hrvata u beogradskom egzilu. Je li moguće, da će i njega jednom slaviti neki novi Tkalec (ili Tkalac, svejedno), upravo na stranicama hrvatskoga katoličkog tjednika? Za čiji račun i s kakvom svrhom? •

MILENIJSKI PARTIJSKI KONGRES

Ma proljeće čemo bolje živjeti, izjavio je predsjednik Republike Hrvatske, Stjepan Mesić. Da, hoćemo, jer će stići šparoge, sarkastično je ovu izjavu šefa hrvatske države prokomentirao jedan moj prijatelj. Ne treba biti pesimist. Na proljeće će sigurno sve procvjetati. Tako je, barem do sada, uvijek bilo.

Istina, malo se mora štedjeti, pa je naša mudra Vlada odlučila ušparati koju kunu na braniteljima, prognanicima i rodiljama, što je za svaku pohvalu. Pa ne će, valjda, smanjivati svoje plaće. Da se premijer i svi njegovi ministri odreknu u potpunosti svojih plaća, to bi bila samo kap u moru, jer njihove plaće jesu dobre, ali je ministara mnogo manje nego prognanika, rodilja i branitelja. Uzmite, npr. od 50.000 nezaposlenih hrvatskih branitelja samo po jednu kunu i imate 50.000,00 kuna. Da biste došli do iste svote u Banskim dvorima, morali biste dvojicu ministara ostavljati bez plaće, a od čega bi onda živjeli. A što je nezaposlenim hrvatskim braniteljima odreći se po jedne kune? Ništa.

Uostalom, oni su već povlašteni činjenicom da ne moraju raditi. U drugim, mnogo razvijenijim državama od Hrvatske, svoje branitelje mnogo manje cijene. Gotovo svi moraju raditi. A naši hrvatski branitelji braneći i stvarajući ovu državu, zaslužili su da doživotno budu bez posla. Oni su svoje odradili. To se ne odnosi na supruge premijera Ivice Račana. One nisu bile na prvima crtama bojišnice i zato moraju raditi sve do mirovine. Za sada su dvije premijerove dame namještene u dva ministarstva, a što je s ostalim brojnim premijerovim suprugama, još nije objavljeno. No, ne treba sumnjati da će i one dobiti, ako već nisu, teške i zahtjevne zadaće. Moraju svoje odraditi jer se nisu morale boriti s puškom u ruci. To je u redu, zar ne? Ne moramo baš svi nositi tako težak križ?

U vrijeme dok nastaje ovaj tekst, punе su novine najava nekakvog štrajka koji

Piše:

Mijat TOMIĆ

najavljuju sindikati javnih službi i državnih tvrtki, što dokazuje da neki još uvijek žive u prošlosti. Zar ti ljudi ne znaju da je štrajk produkt truloga kapitalizma, te da u naprednim demokracijama poput naše postoje samo produženi zborovi radnika i radnih ljudi, koji se u rijetkim prigodama mogu pretvoriti u obustavu rada, ali govoriti o štrajku, to je suludo.

Da ima nostalgičara, ima, brate. Neki emigraciju, koja se oduvijek dijelila na ekstremnu i sumnjivu, još uvijek nostalgičarski nazivaju dijasporom. Kad danas-sutra ljudi Jože Manolića profesionalno odrade svoj posao, nostalgičan će to nazvati udarom na dijasporu, što će zvučati ružno. Discipliniranje ekstremne emigracije, to je već nešto posve drugo. Kažu mi Gospićani da u njihovom gradu nema punoljetne osobe koja nije jednom do deset puta pozivana na informativni razgovor, a sve u svezi s ubojstvom Milana Levara. Unatoč tome, ubojica još nije otkriven. Zlonamjernici su, zamislite, odmah izmislili da to ubojstvo ne će ni biti razriješeno dok se ne promjeni vlast. Što time žele poručiti znaju samo oni (zlonamjernici).

Podpredsjednik SDP-a, vladajuće stranke u Hrvatskoj, Ivica Vidović, izjavio je da je njegovoj partiji u posljednjih godinu dana pristupilo 7.000 novih članova. Što mislite, u kojoj stranci su bili do sada? Ovakve situacije mogle bi se izbjegći vrlo jednostavnim potezom. Treba omogućiti registraciju stranke ili partija koje bi umjesto pridjeva hrvatska, socijaldemokratska, liberalna i sl. nosila pridjev vladajuća. Tada ne bi bilo potrebe da naši najspasobniji politički djelatnici sele iz jedne stranke u drugu. Skraćenica te novoutemeljene stranke bila bi VS (Vladajuća stranka), pa bi se time riješio još jedan, ovih dana otvoren, problem manjka fakultetskih diploma u našim ministarstvima i držav-

nim službama. Umjesto da ljudi izmišljaju kako im je diploma ostala u Banjoj Luci, jednostavno, kad žele postati ministri ili nešto slično, u životopisima stave VSS, što će kadrovske službe prevesti kao visoka stručna spremna. Ako slučajno kakav sitničavi uredski miš što posumnja, uvijekmu se može kazati daje to skraćeni naziv stranke, a jedno "S" viška je tiskarska pogriješka. Tako bi bio i vuk sit i ovce na broju. Dotični član VS bez VSS ne bi lagao, a ipak bi imao VSS i mogao obavljati složene rukovoditeljske poslove u državnoj upravi. Uostalom, zar je nekome potreban fakultet da bude ministar u hrvatskoj Vladi? Ovo što rade naši ministri ne bi radio nitko tko ima završenu makar osmogodišnju školu. Bolje rečeno, za ovo što rade naši ministri škola bi im samo smetala.

Ovaj tekst nastaje u dramatičnim trenutcima, uoči milenijskog događaja, važnijeg za lijepu našu Domovinu čak i od američkih maratonskih izbora. Sigurno pogăđate, riječ je o kongresu vladajuće partije u Hrvata koji neki, opet nostalgičari, nazivaju konvencijom. Tko će predvoditi Partiju u sudbonosnom razdoblju koje je preda nama? Tko će uvesti vodeću idejnu i političku snagu u treće tisućljeće? Tko će biti na čelu *avangarde* našeg društva? Konkurenca je više nego jaka. Kandidati za predsjednika su: mali Ivica, premijer, dosadašnji dugogodišnji predsjednik obje partije, Račan, te još jedan fokus (nije Mesić). U vrijeme dok vi, štovani čitatelji *Zatvorenika*, budete čitali ove nadahnute retke, već će se znati tko je glavni junak, za sudbinu naših naroda i narodnosti, možda i najvažnijeg događaja poslije Drugog zasjedanja AVNOJ-a. No, nema razloga za zabrinutost. Svi kandidati toliko su kvalitetni da tko god bude izabran jamačno može i hoće odvesti Hrvatsku u p.m. (to je kratica za ljepšu budućnost, u žargonu). •

KOMU SMETA HRVATSKA ZASTAVA U DUBROVNIKU?

Hrvatska zastava je uvijek bila simbol, koji je označavao hrvatski narod. Ona se isticala kad god je to trebalo, a posebno u borbi za slobodu u veselju i tuzi. Imala je na sebi razne varijante grba, posebno u posljednjem stoljeću. Uvijek je bila svetinja za svakog Hrvata. Mnogo ih je umrlo pod tom zastavom u ratovima i sukobima s protuhrvatskim režimima.

Naši neprijatelji su pod svaku cijenu željeli izbrisati i zatrati sve simbole hrvatstva, pa i zastavu. Poslije 1945. neki su domoljubi u Dubrovniku čak obješeniji su za vrijeme Kraljevine Jugoslavije isticali hrvatsku zastavu na tvrdavi Minčeta i morskoj stijeni Penatur blizu tvrđave Lovrijenac, jasno pod nekom drugom sudscom motivacijom. Mnogi su zbog zastava bez ikakva suda izgubili živote.

Skupina splitskih mladića osuđena je na robiju 1947. jer su hrvatsku zastavu izvjesili na Marjan. Nemilosrdno se kažnjavao one koji su izvjesili hrvatsku zastavu «bez socijalističkih obilježja», koju je narod često nazivao obešaćena hrvatska zastava.

I takova je zastava smetala tadašnjim vlastodršcima, a posebno ako ih je izvješeno mnogo, a crvenih i jugoslavenskih jako malo.

Stoga su Odlukom općine Dubrovnik (vidi Službeni glasnik br. 18. od 30. 12. 1986.) odredili na koje mjesto treba postaviti spomenutu hrvatsku zastavu, a na koju je jugoslavensku i crvenu.

Prije te Odluke znao sam u Starom gradu prilikom državnih blagdana izbrojiti oko 220 hrvatskih zastava sa zvjezdom. Posljednjih godina, na žalost, na istom prostoru nabrojio bih oko 13 zastava Republike Hrvatske. Onda se zastava morala stavljati, a u našoj Republici ne.

Sjećam se kakove su zastave nosili demonstranti pred pad Kraljevine Jugoslavije, kad se jedva moglo smoći platno triju boja, crvene, bijele i plave, pa su jedva sličile tim bojama. Bilo je opasno poći u trgovinu kupiti propisane boje. I danas za uspomenu čuvam jednu takovu zastavu, koju su demonstranti pritisnuti policijom ubacili u kuću mojih roditelja.

Nikada nisam mogao pomisliti da u stvorenoj državi Republici Hrvatskoj može nekome pasti na pamet da jednu povjesnu hrvatsku zastavu-našu svetinju, službeno skine. Vjerovali ili ne, to je ipak danas moguće.

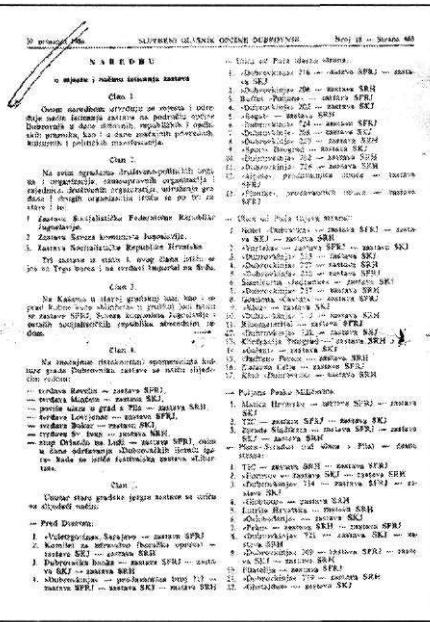
Dana 25. listopada o.g., kad pada tužna obljetnica i komemoracija nedužno ubijenih dubrovačkih Hrvata na Daksi, rodbina i prijatelji podoše dan prije, da bi sredili skupno

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

stratište-grobnicu. Očistili su travu i napravili reda za dan koji slijedi. Posadili su cvijeće i postavili hrvatsku zastavu na pola kopljja na **kućištini** (starom svjetioniku), blizu sadašnjeg svjetionika i to onakou kakova je bila u prošlosti i pod kojom su žrtve ubijene.

Kad su prije podne počeli stizati ljudi s vijencima i svijećama, zastave nije bilo. Potihi se čuo glas «netko je skinuo zastavu». Šutke i puni tuge dodoše do stratišta-zajedničke grobnice i nadose porezano i iščupano cvijeće, koje su dan prije posadili.

Naredba o načinu i mjestu isticanja zastava (1986.)

Narod se s tjeskobom obazirao lijevo i desno, uz nemireni i povrijeđen. Pitali su se, zašto ovo? Od 1990. skoro svake godine ni cvijeće ni zastava nisu nikome smetali. Možilo se i poklonilo žrtvama i u miru došlo i pošlo kućama.

Mnogi su sada razmišljali na način: «Nismo slobodni staviti zastavu pod kojom su oni izginuli, nismo slobodni i ovu zajedničku grobnicu srediti da se zna da tu leže ljudi koji su žrtve nasilja, nepravde i srbo-komunističkog zatiranja hrvatstva. Podigli smo skromni spomenik sami. Nikad nitko od vlasti nije ni pokušao ekshumirati pokojnike i utvrditi tko sve tu leži. Ne pitamo da danas od države odštetu za pokojnike čije su obitelji u trenu njihove pogibije ostale na mjestu i nemilost u jadu i sirotinji. Ne vičemo,

sudite preživjele zločince koji su počinili genocid. Jedino što kažu ožalošćeni jest: «Pustite nas na miru, mi smo svoj križ prenijeli, netko lakše, a neko teže, a netko je padao pod križem zbog njegove težine. Mi njihovi potomci — rodbina ostali smo izopćeni iz društva, pogaženi, uvrijedjeni u svojem ljudskom i nacionalnom dostoјanstvu a njihov grob-stratište na Daksi tek smo smjeli javno pohoditi i kititi od 1990. Jedino što kažemo, Bog će već pravedno presuditi, jer je On jedini pravedan, kažemo kao i oni svećenici ovdje ubijeni, sa zadnjim riječima «Oprosti im Gospodine jer ne znaju što čine!»

Zna se da su na dubrovačkom području mnoga stratišta: staro vojno groblje, groblje na Boninovu, Orsula, vrh Montovjerne, oko starog dvorca «Rapšić», gdje je bila UDB-a, u Slanom, na Mljetu, Jakljanu, Tastovu. Mnogi Dubrovčani odvedeni su i bačeni u jame na otoku Korčuli ili su strijeljani oko Trogira i t.d. Znatan broj je ubijen i bačen u more, a neki su ubijeni daleko u KPD Lepoglavi i mnogim mjestima širom Domovine.

Daksa i to neistražena (gdje se kosturi nalaze već na 20 cm ispod zemlje) samo je simbol svih zločinstava i tu se nalazi samo dio od nekoliko stotina ubijenih dubrovačana.

U navedenoj psihozi prisutnog puka dođoše i predstavnici županijske i općinske vlasti, položiše vijence i stadoše iza puka. Odoše bez javnog komentara i bez riječi.

Svećenici su izmolili odrješenje, zborje odjavljivao nekoliko prikladnih crkvenih pjesama, a narod je pošao kućama s novim teškim spoznajama misleći u sebi i potiho govoreći: «Dokle će Hrvati Dubrovnika biti strpljivi?»

Nakon svega spomenutog, jedan gospodin čiji je otac ubijen na Daksi, otiašao je upomorsku policiju, da se raspita o spomenutom događaju. Rekli su mu da su oni skinuli zastavu, jer takova zastava nije državna i nalazila se je na pomorskom dobru (stari svjetionik). Predali su mu zastavu koju su skinuli i kopljje zastave čiji je vrh bio otpijen. Ako zastava nije bila državna, a smatrali su da treba biti, zašto je pored spomenute nisu postavili. Zar ovo mjesto i događaj ne zasljužuje i njihovo poštovanje???

Nije li sve ovo blisko onome kada su nas sudili što smo stavljali hrvatske zastave «bez socijalističkih obilježja»???

KNJIŽEVNOST I POLITIČKA PODOBNOST

Od nastupa nove vlasti na političku pozornicu, hrvatskim se tiskom povlače povremeno raznorazni stavovi o odnosima između književnosti, nastave i politike. Čitateljima Mrtz'ce će se možda učiniti čudnim da se osvrćem na njenim stranicama na neke napise u hrvatskom tisku, ali ti čitatelji moraju znati da stranice i stupci *Matrice* predstavljaju, čini se, posljednji hrvatski medijski prostor koji prihvata, zahvaljujući susretljivosti (ali i hrabrosti!) njegova urednika, objavljivati povremeno moje misli.

Posljednji po nadnevku o toj temi bio je članak Milana Jajčinovića «George Orwell u Hrvatskoj» u prilogu «Kulturni obzore nedjeljnog *Večernjaka* (15.X.2000.). Smatram daje g. Jajčinović izvrsno postavio problem, kada je napisao: «Hoće li se novi udžbenici povijesti i književnosti tiskati poslije svakih izbora?» Sva ta prepucavanja i prepiranja oko izbacivanja i unošenja ovih i onih pisaca iz školskih udžbenika zbog njihove tobožnje književne, a zapravo političke, podobnosti postaju za jednoga zapadnoeuropejskog Hrvata dosadna, ako ne i iritirajuća.

Mislim naime da je ta zaista bizarna pojava mnogo starija od «prosvetnih» pojmanja «socijalističke» Jugoslavije, te da vuče svoje podrijetlo još iz Austro-Ugarske, kada je Kraljevska zemaljska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlast također »odobravala« školske udžbenike. «Najslavniji» primjer takova «nastavnog» politikanstva bio je sigurno namestanje Mareticeve gramatike u školstvu od strane vlade Khuena Hedervarja! A tako se, jasno, nastavilo i u »kraljevskoj« Jugoslaviji, gdje je »prosveta« služila isključivo svrsi posrbljivanja Hrvata, kako je to izvrsno u svojoj studiji pokazao isusovac Josip Gunčević, što je uostalom platio glavom!

Takav je način neizravnoga nadzora političke vlasti nad nastavom u Zapadnoj Europi u stotinjak godina postupno posve isčezenuo, jer ga jedan istinski demokrat-

Piše:

Antun PINTEROVIC

ski poredak niti ne treba. Pisanje i prodaja školskih udžbenika prepuštena je, poput svih ostalih sektora društvenoga života, slobodnom tržištu i konkurenciji, a konačne odluke o izboru udžbenika donose danas sami »potrošači«, odnosno nastavnici, uz eventualnu privolu ravnatelja dotičnoga školskog zavoda. Mi smo u Hrvatskoj, dakako, u tom pogledu,

u tom pogledu egezmplativan. »Ekskomuniciran« iz hrvatske književnosti u doba »socijalizma«, taj »Kraljeva« ustvaškoga režima »rehabilitiran« je u prvim godinama Tuđmanove vladavine, a sad dakako opet pada pod »anatemu« novoga (staroga) režima »demokratskih promjena«. I baš zbog te nadmoći političkih ideologija na jednom području - književna vrijednost - koje s tim nema apsolutno nikakve veze, činjenica daje Budak bio - mnogo prije njegova angažiranja u ustaški pokret - priznati književnik, nikada nije na pravi način valorizirana, kako ispravno ustanovljuje Jajčinović.

Takva je jedna pojava, u francuskoj književnoj republici na primjer, jednostavno nemoguća. Kao primjer bi tu mogao poslužiti Budakov pandan Louis Ferdinand Celine (1894-1961), žestoki antisemit, te osuđen za izdaju nakon rata, ali i veliki književnik. Na napade iz židovskih ekstremističkih krugova zbog toga što se usudio objaviti židovski prijevod Celineova remek-djela »Putovanje do kraja noći«, jedan se izraelski izdavač ne tako davno branio sasvim ispravnim argumentom da Celineov antisemitizam ne umanjuje književnu vrijednost i književnopovijesnu značajnost, te sociološki odjek toga djela.

Imade i drugih primjera. Izvatke iz romana Pierrea Drieua de La Rochellea (1893-1945), koji se bio djelotvorno angažirao u francusko-njemačku suradnju za vrijeme Drugoga svjetskog rata, te počinio samoubojstvo na kraju rata, može se naći u mnogim antologijama francuske proze, a glasovita antologija starogrčkoga pjesništva Roberta Brasillacha (1909-1945), koji je strijeljan zbog »suradnje s neprijateljem«), premda se za nj uzalud bio zauzeo kod de Gaullea sam Francois Mauriac, još i danas je nezaobilazni školski priručnik za starogrčku književnost. Takvo što je dakako za većinu naših bal-

Naslovna strana najpoznatijega Budakova romana

još u pretpotpnom razdoblju! A opet, kada bi se naše vlasti (svejedno kojega usmjerjenja, uostalom!) odlučile konačno poći sličnim putem, svi bi ti ideološki sukobi oko udžbenika postali posve izlišnima, jer nije valjda ni nužno spomenuti kakvu ulogu u toj ideološkoj podobnosti (pardon! pedagoškoj stručnosti) udžbenika igra također i privredni interes, jer je država sigurno naјunosniji distributer udžbenika!

Posve je izvjesno da je »slučaj« Mile Budaka, kako s pravom ističe Jajčinović,

kanskih «narodno-oslobodilačkih» moždana sasvim nepojmljivo!

Ali labav je nažalost i taj kriterij književne vrijednosti, kojega u neku ruku predlaže Jajčinović, kako bi se izbjeglo ideološki, odnosno politički, izbor štiva. Uvјeren sam naime da je «književna vrijednost» vrlo rastezljiv pojam. Što time podrazumijevamo kada velimo daje neko djelo «književno vrijedno»? Ako se postavljamo striktno estetski - odnosno sa stanovišta estetskoga užitka koje djelo pruža čitatelju - onda takav pojam sigurno ne može poslužiti kao kriterij općenite vrijednosti nekoga književnog djela, jer je posve subjektivan, te se mijenja od jednoga čitatelja na drugoga, gdjekad čak i do protuslovja. A ni «većinski» kriterij nam tu ne može pomoći, jer bi to onda značilo da većina imade uvijek bolji ukus od nekoga pojedinca, što također nije uvijek točno.

Uočio je taj problem jedan veliki - i zaboravljeni! - hrvatski književni povjesničar, Ljubomir Maraković, kada je pisao u predgovoru svojoj isto tako zaboravljenoj - ali i nezaboravnoj - čitanci «Žetva»: ((Potrebno je da se stvari kod nas pojmu o hrvatskom klasicizmu u književnosti, da se temeljito ispitaju i uglave vrjednote iz prošlosti, koje se mogu i moraju smatrati trajnim tekvinama hrvatske književnosti. Možemo osporavati glatkoću, ritmičku ispravnost, pa i ljepotu pojedinih stihova, štaviše i čitavih pjesama Mažuranića, Preradovića, Šenoe i dr., ali se stoga oni ipak ne smiju općenito zamijeniti novijim ili čak najnovijim pjesnicima. Na taj bi način nastao dojam, kao da je sve što smo stvorili od danas na sutra, te kao što će današnje vrjednote istisnuti predašnje, tako će sutra doći druge, koje će pregaziti ove sadašnje. Književnost se usavršuje, ali ovo današnje ne bi u njoj postojalo, da nije ono, što je prije toga bilo, svojim čvrstim korakom osvojilo tlo, na kojem stojimo.)» Sasvim je očito da se tu Maraković poziva na književnopovjesni kriterij, a ne na striktno estetski, jer bi u tom slučaju taj pojam klasicizma bio nezamisliv, budući da se i sam pojam ljepote mijenja iz jednoga književnog razdoblja u drugo.

Da se vratimo primjerima. Bilo je, a ima još i danas, ljudi koji ne vole Krležu, ni njegov stil, ali se to rijetko usuđuju reći, kako ne bi ispali neznalicama i osobama bez književnog ukusa, štogod taj izraz inače mogao označivati. S druge strane, sreću sam tako, ima već tome nešto godina, jednoga belgijskog književnog sladokusca koji je bio pročitao Budakovo «Ognjište» u njemačkom prijevodu. Ušišen tom lektirom, nije mogao ni zamisliti da i ja to remek-djelo epskoga romana ne bih također bio pročitao. A mogu vam zajamčiti da nije bio fašist, niti simpatizer ustaškoga pokreta. Naprotiv, nije - srećom! - uopće znao tko je politički bio Mile Budak.

Pa da zaključim. Jedan je francuski književni kritičar jednom zgodom rekao da su klasični oni pisci koje đaci proučavaju u klasi, tj. u razredu. Time je izvrnuo uobičajeno mišljenje da se u školske čitanke uvrštavaju pisci koji su postali ((klasičnima«, dok klasičnima pisci postaju upravo time što ulaze u školske čitanke! Time je također istaknuta ogromna kulturna odgovornost autora školskih udžbenika općenito, a čitanaka hrvatskoga jezika i književnosti napose, jer zapravo oni odlučuju tko će postati «klasičnim» hrvatskim piscem. Jasno je dakle da izbor štiva ne smije biti podvrgnut isključivo estetskom kriteriju, jer je ovaj - kako smo rekli - uvijek subjektivan; književnopovjesni kriterij je tu, s kulturnoga gledišta, daleko važniji, već i zato što uključuje i sociološke parametre, što dakako nije slučaj s estetskim kriterijem, koji je uvijek - priznali to neki ili ne - individualan. To dakle znači da bi naši sastavljači čitanaka iz hrvatske književnosti trebali preispitati ne samo premise svojih kriterija, nego i vlastite pobude kod izbora štiva, kako bi izbjegli utjecaju vlastitih, te naročito tuđih, ideoloških (političkih!) opcija.

Savršeno sam svjestan da je ovo opet «glas vapijućega u pustinji», ali reći je *ipak valjalo, ut animam meam salvem!*

FOTOGRAFIJA

Tomislav PEČARINA

*Sva draga bića i sve ljupke stvari
ko uskličnike u misao navraća:
sve što jednom bješe ko čudom opet
jestе
- gle, vrijeme se zaustavlja
i natrag nam se vraća.*

*U šare svoje utkan pečat prošlog nosi,
a V tren ognut njome besmrтан je za
nas.*

*Starimo obmanuti da zjene nam ne
stare
pa jučerašnji život nastavljamo i
danас.*

*Daleke gradove znamo, u kojima nikad
ne bjesmo
i nepoznate zemљe gledamo ko vožnjom
u aeroplalu.
Preskakući prostor i vrijeme čini nas
svemogućim,
s njom i prošlost i svemir držimo ko
pticu na dlanu.*

1962

U ROBIJAŠNICI

Bruno ZORIĆ

Ljudi se vraćaju s teška putovanja
Bosonogi s teškim lancima na
nogama,

Upiru oči pune čežnje
U mutnim tijelima sablazan

Bez glasova nemoćni da izgovore
svoje ime

Namrgođeni i pospani

NOVINSKO ŽUTILO TRUJE NACIJU!

Sindrom «žutoga tiska» ima učinak droge: što ju se više «uživa», to postaje opasnija. Stvara tisuće ovisnika koji iz tjedna u tjedan zadovoljavaju svoje frustracije i istodobno toliko glupana, razbojnika i lopova, po formuli «svi su krivi» - a bez ikakvih stvarnih posljedica za prozvane - da na kraju ispadaju da zapravo nitko nije krv!

Žutilo je uveo Globus pod ravnjanjem Denisa Kuljiša. Ugledavši se na britanski yellow press, bio je toliko «uspješan» da je potaknuo i još gori Nacional. Oni su postali toliko (financijski) utjecajni da više ni jedne novine u Hrvatskoj, a posebice tjednici, ne mogu podizati nakladu na zagađenom tržištu bez stanovite doze žutila!

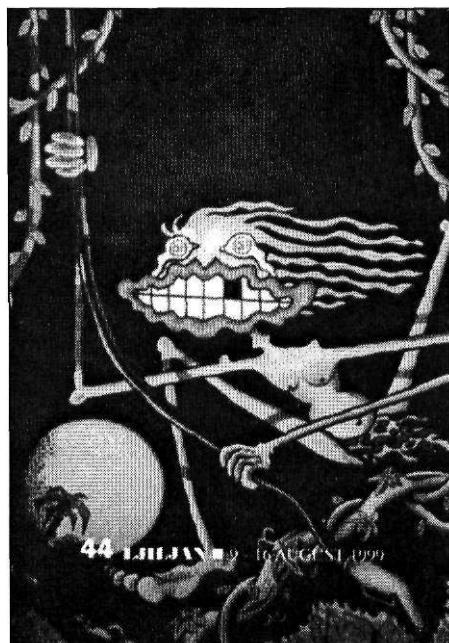
U posljednjih deset godina koje su medijski bile obilježene velikim slobodama, pa čak i anarhijom, hrvatski mediji nisu se odlikovali prevelikim analitičkim pisanjem i odmjerjenim rječnikom. Televiziju i radio bio je preuzeo vladajući HDZ. Pa stoga ti najutjecajniji mediji i nisu mogli biti objektivni. Danas je tu situacija za njansu bolja, no ni izdaleka takva kao u britanskom sustavu BBC-ja i njemačkom ARD-a. Tiskovine su u nas strahovito polarizirane. Jedne naveliko hvale politiku šestorke, druge - a te su u velikoj manjini - bore se nogama i rukama protiv nje. Na suprotstavljenim barikadama nedostaje objektivnost i odmjereno u uporabi riječi. To ne bi bilo štetno da u Hrvatskoj postoje barem dva-tri dnevnika ili tjednika koji su bili iznad kreševa dnevopolitičkog obračunavanja. Neko vrijeme bio je to Danas pod urednikovanjem **Mirka Galica**, danas to pokušavaju Fokus i Nedjeljna Dalmacija, ali ne uvijek uspješno. O Slobodnoj Dalmaciji neću govoriti jer mi je previše bliska.

Krivnju za ovo ne snose samo novinari i uprave medija. Ponajprije trebalo je očekivati da će se novinari teško «prešaltati» sa «socijalističkog» na slobodno pisanje. I onda kad je vladala najveća sloboda u medijima, na prijelazu između Jugoslavije i Hrvatske, mnogi su novinari držali ruku

Piše:

Gojko BORIĆ

na kočnicama jer se nije znalo tko će biti konačni pobjednik. Bio je nastavak zloglasne «hrvatske šutnje». Najhrabriji među njima, prije spomenuti Danas i njegova novinarka **Jelena Lovrić**, upozoravali su na opasnosti iz Srbije, ali više da spase Jugoslaviju nego da ostvare Hrvatsku. Neki od te vrste novinara i danas djeluju u hrvatskim medijima.

Za nedostatke hrvatskoga novinarstva snose krivnju i političari, oni bivšeg i oni sadašnjeg režima. U Hrvatskoj je strahovito teško doći do neophodnih informacija, osim kad je to u interesu vladajućih. Namjesto podataka daju se preobilni intervjui ili došaptavaju «povjerljivi» podaci kao sredstva međustranačkih ili unutarstranačkih obračunavanja. U tome se izvrsno snalaze oni novinari koji su ponovno izbili u prvi plan nakon izbornog poraza HDZ-a i uklanjanja **Miloševića**. Sadašnji politički darmar u Hrvatskoj kao da je stvoren za njih, on njima u svakom pogledu ide u korist. Kad kažemo darmar mislimo na apsolutno necivilizacijski obračun dijela vladajućih struktura s bivšim režimom.

Da ne bude zabune: razotkrivanje nepodopština **Tuđmanova** sustava, primjerice u pretvorbi, politici prema Bosni, izolacionizmu spram inozemstva, odnosima s **Miloševićevim** režimom itd. svakako je neophodno. Ali pitanje je kako to treba učiniti. Način kako predsjednik **Stipe Mesić** obračunava sa svojim mrtvim prethodnikom sigurno će, možda u bliskoj budućnosti, biti ocijenjen kao težak necivilizacijski postupak. Na temelju kojeg zakona smije Ured predsjednika šakom i kapom dijeliti odabranim domaćim i stranim medijima fonograme iz Tuđmanovih arhiva? To je državno vlasništvo, a budući da Država nije Predsjednikova prćija, čudi nas da ga nitko zbog toga nije tužio pravosudnim organima. U pitanju su i individualna prava čuvanja intimnosti. Sve je to sadašnji Predsjednik gurnuo ustranu, tako da se stječe dojam kako mu je važnije srušiti sav ugled preminulog državnog poglavara, nego čuvati dignitet predsjedničke institucije.

Namjesto da je obrazovao komisiju koja bi pregledala sve fonograme, pa one ih kojih se mogu zaključiti krivična djela ta komisija prosljedila sudbenim organima, one koji su državna tajna pohranila u odgovarajuće arhive, a one u kojima je riječ o općoj politici podijelila svim medijima, predsjednik Mesić je svojim postupkom pokazao nevjerojatnu osvetoljubivost, nedostojnu čovjeka koji bi i kao osoba trebao biti uzor građanin. Pitamo se: zar bilo tko pristojan želi takvog čovjeka imati za kućnog neprijatelja?

Ovdje više nije riječ simpatizira li netko ili ne simpatizira bivšeg predsjednika. Ovdje je riječ o interesima Države. Naime, budući da i sadašnji Predsjednik kadrovske potječe iz Tuđmanove ergele (vjerno mu je služio barem četiri godine) tko će iz inozemstva vjerovati da se u predsjednikovu uredu i dalje ne prakticiraju Tuđmanova «prisluškivanja»? A međunarodna politika živi od tajnovitosti. Strani novinari su već ustvrdili da je Mesićovo razbacivanje fonogramima (jedinstven slučaj u medijskoj politici)

neke vlasti. Valjda će sadašnji Predsjednik samo po tome ući u povijest.

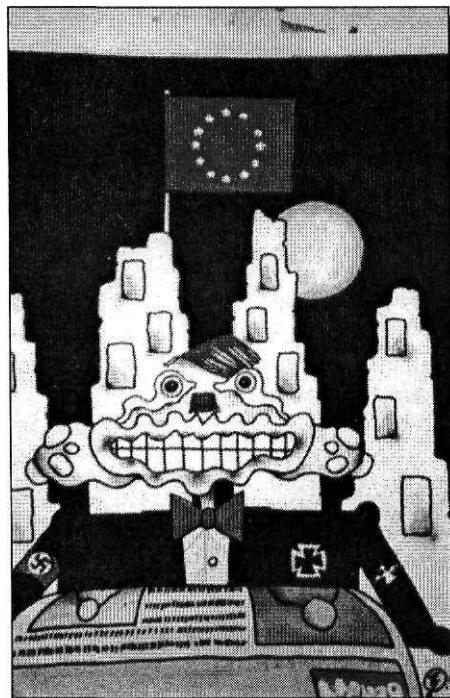
Vratimo se medijima. Nakon pada komunizma bilo je za očekivati da će na medijskoj sceni u Hrvatskoj nastati stanični nered. Ali također se moglo pretpostaviti da će, osim bujanja žutog i senzacionalističkog štiva, niknuti i neka ozbiljnija medijska biljka. Očekivalo se da će se pojaviti hrvatski Times, Le Figaro, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Neue Zuricher Zeitung, Corriere della Sera ili Die Presse. Možda je takvim trebao postati Vjesnik da se uspio oslobođiti privrženosti Tuđmanovim dvorima ili sada državnim jaslama pod kontrolom šestorke. Od manjih «pokrajinskih» novina teško je bilo očekivati da postanu barjaktari hrvatskih tiskovina. No ova sloboda medija u Hrvatskoj je urodila uglavnom «cvijećem zla» žutog tiska, počam od Nezavisnog Tjednika, preko Feral Tribunea pa do Globusa i Nacionala. O Imperijalu i njemu sličnim tiskovinama ne treba ni govoriti, oni su bili ispod razine žute štampe.

Žutilo je uveo Globus pod ravnanjem izvanrednih sposobnosti u isticanju sporednog i banalnog na štetu bitnog i ozbiljnog **Denisa Kuljiša**. Ugledavši se na britanski *yellow press*, on je bio toliko «uspješan» daje nakon Globusa potaknuo nešto gori Nacional, koji su postali toliko utjecajni (u finansijskom smislu) da nijedne novine u Hrvatskoj, a posebice tjednici, ne mogu podizati nakladu na zagađenom tržištu bez stanovite doze žutila. Tome se pokušao oduprijeti Tjednik i sad Fokus, ali prvi je propao, dok drugi samo životari. Hrvatsko slovo i Glas Koncila žive od svoje vjerne publike, a da nemaju izgleda prodrijeti na žutilom obilježene prostore. Nedjeljna Dalmacija je solidan tjednik no više lokalnog nego općehrvatskoga značenja. Na žalost, u Hrvatskoj nisu nastali nešto slično kao Der Spiegel ili Die Zeit, novine s kojima se ne moramo slagati ali kojima moramo priznati ozbiljnost, uteviljenost, dokumentiranost i odmjerenošću izražavanju.

Zanimljivo je, a to će netko nekad trebati istražiti, zašto Globus i Nacional, premda su često slični kao jaje jajetu, ipak pronalaze dovoljno publike da mogu izlaziti u vrlo luksuznom obliku. Obje novine

skupa s Feralom nisu baš inventivne u oblikovanju štiva: nekoliko brbljavih intervjua, četiri-pet zlobnih kolumna i sva sila neprovjerenih tvrdnji, pa neka se koprcaju oni koji su «oprženi». Upravo Kuljiš i njegov drugar iz Nacionala **Srećko Jurdana** (hadezeovski renegat koji je dovodio na stranice hrvatskoga tiska najgavnije fašističke fuhreriće iz Zapadne Europe) kopaju u svojim serijama po privatnim utrobama pojedinaca da se čovjeku zgadi novinarski zanat.

Tužno je hrvatsko tjedno novinarstvo. Ono je kao droga, što ju se više «uživa», biva opasnjom; stvorilo je na tisuće ovisnika koji zadovoljavaju svoje frustracije iz tjedna u tjedan, zaboravljući ono

što je u tim tiskovinama pisalo prije nekoliko dana. Uostalom, mnogo toga što izlazi u žutim novinama ostaje bez ikakvih posljedica. Ljudi u njima se proglašava lopovima, razbojnicima i glupanima, a da im to uglavnom ne šteti, jer uvijek nova «otkrića» takve vrste potiskuju stara u zaborav. Drugim riječima: javnost u Hrvatskoj ne funkcioniра naprosto zbog toga što su «svi krivi». Nema toga koga žuti tisak neće proglašiti nevaljalcem, pa ako su svi javni djelatnici takovi, onda nitko nije kriv. U pogledu toga u Hrvatskoj već godinama vlada opća amnezija.

Osim žutila koje nagriza hrvatske tiskovine, dnevnim novinama prijeti i *glajhšaltovanje*. Ako sadašnja vlast dobije pod svoju kontrolu Večernji list i Slobodnu Dalmaciju, u Hrvatskoj će zavladati takvo jednoumlje kakvo nije postojalo ni nakon Karađorđeva 1971. Treba vjerovati da će se tome oduprijeti barem Hrvatska socijalno liberalna stranka **Dražena Budiša** koja je dosad najviše pazila na ono liberalno u svome programu i djelovanju, za razliku od «čistih» liberalaca čiji predstavnik **Bozo Kovačević** želi «osloboditi» Hrvatsku od Slobodne Dalmacije. Kakvo nakaradno shvaćanje liberalizma!

Budućnost hrvatskoga novinarstva i medija uopće mora biti u njihovu pluralizmu, u raznolikosti, i dakako u podizanju kakvoće dnevnog i tjednog štiva. Nekome to može izgledati staromodno, ali mediji imaju zadatak «odgajati» svoju publiku, a ne strmoglavljuvati je u jeftini senzacionalizam i podjarivanje najnižih instikata. Možda treba postojati i kakav šund, ali ako on pokriva gotovo sav medijski prostor, onda se valja ozbiljno zabrinuti za mentalno zdravlje nacije.

Sloboda medija u Hrvatskoj je urodila uglavnom «cvijećem zla» žutog tiska, počam od Nezavisnog Tjednika, preko Feral Tribunea pa do Globusa i Nacionala. O Imperialu i njemu sličnim tiskovinama ne treba ni govoriti, oni su bili ispod razine žute štampe. Žutilo je uveo Globus pod ravnanjem izvanrednih sposobnosti u isticanju sporednog i banalnog na štetu bitnog i ozbiljnog Denisa Kuljiša. Ugledavši se na britanski *yellow press*, on je bio toliko «uspješan» da je nakon Globusa potaknuo nešto gori Nacional, koji su postali toliko utjecajni (u finansijskom smislu) da nijedne novine u Hrvatskoj, a posebice tjednici, ne mogu podizati nakladu na zagađenom tržištu bez stanovite doze žutila.

(Preneseno iz Slobodne Dalmacije, 19. 11. 2000.) •

POVIŠICA MIROVINE I POLITIČKIM UZNICIMA!

U domu Seljačke radne zadruge Savez socijalističke omladine organizirao je zabavu. Pohrlila je mlađež, ne radi socijalističke omladine, nego radi druženja, jer druge mogućnosti nije bilo. Bilo je još i druženje u crkvi na sv. Misi ili na pobožnim večerima, ali tamo nije bilo plesa, nego molitva i koji pogled. Tako se u pomanjkanju izbora odlučuje većina na zabavu i nije "greda" što tamo naplaćuju ulaznice: nađe se potrebni novčić i za to.

Ulagalo se redom kako je tko došao: plati i ulazi. Došao je red i na me. Hoću platiti, a ruka blagajnikova upre u moje rame: "Za ustaše nema ulaza". Zastadow i makoh se u stranu, da drugi mogu ulaziti. Prozori su bili otvoreni. Gledam. Glazba zanositi. Ostaju svi i mili i nemili, a ja se teškim korakom okrećem odakle sam u došao. Bez suze, pa nije to bio prvi put da mi se socijalizam na takav način pokazuje. Ostaje samo još jedan ožljak. Ostaje svrstavanje u posebni stroj bez obzira ima li ustrojitelj pravo.

Kada sam u lipnju ove godine pročitao u riječkome *Novom listu*, da se hrvatski politički uznici izuzimaju od povećanja mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima, temeljem Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske od 12. svibnja 1998., osjetio sam opet onu olovnu ruku omladinca iz mladih dana i ne samo nju. Uskraćivanje točkica i bonova djeci "državnih neprijatelja" veliki je socijalistički uspjeh hrvatskih komunista u izgradnji bratstva i jedinstva. Nemir je u meni uzavrio. Nije ovo više ono doba!

Ljeto sam utrošio u Zagrebu, skupljujući točne podatke od nadležnih državnih tijela, i na stvarnosti gradeći našu borbu za ravnopravan tretman hrvatskih političkih uznika. U dosadašnjem izvješću upoznati su čitatelji s argumentacijom o opravdanosti i visini naših zahtjeva, pa ih ovdje ne ću ponavljati. Vlada je svojim postupcima pokazala da ima prešnijih poslova od brige za političke zatvorenike, pa je bilo trenutaka, kad smo zbog toga skoro izašli na ulice.

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

To se nije svidjelo Vladu, pa su pomno razmotrili našu argumentaciju, te na temelju nje donijeli zaključak: "U odnosu na sadržaj teksta u Prijedlogu zakona iz prvog čitanja, odredbama članka 2. obuhvaćene su i mirovine ostvarene prema propisima o pravima bivših političkih zatvorenika s obzirom da su i kod tih mirovina nastale razlike u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima."

Time su politički zatvorenici uspjeli da ih se tretira isto kao i ostale umirovljenike.

Zašto ovo povećanje

Posljedica odluke Ustavnog suda od 12. svibnja 1998. je da je ponovno uspostavljen pravni režim usklajivanja mirovina prema kretanju plaća svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj. S obzirom na to da u razdoblju od 1. rujna 1993. do 30. lipnja 1998. mirovine nisu usklajivane prema kretanju nominalnih plaća svih zaposlenih, a tako su se prema Zakonu trebale usklajivati, došlo je do osjetnoga i sve, većeg zaostajanja mirovine u odnosu na prosječnu plaću zaposlenih. Pri tome treba dodati da je to zaostajanje znatno manje kod mirovina ostvarenih od 1. siječnja 1995. do 31. prosinca 1998.

Počevši od 1. siječnja 1995. svaka sljedeća generacija umirovljenika počela je ostvarivati višu razinu mirovine od predhodne generacije, pa su osiguranici za jednak staž i plaće ostvarivali različitu razinu mirovine, ovisno o godini u kojoj su ostvarili pravo na mirovinu. Ta je pojava sve više dolazila do izražaja, pa su najvišu razinu imale mirovine ostvarene u 1998. godini, i to oko 20% višu razinu od mirovina ostvarenih do 31. prosinca 1994., navodi se u obrazloženju Zakona.

Mi smo svjedoci ovoga trenda i negodovali smo kod prijašnjeg ministra, tražeći da se ta razlika izravna. To smo i u naš Prijedlog Zakona o izmjeni i dopuni

Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika ugradili, ali je Mirovinsko odbilo primjeniti Zakon kako je zamisljen. Mi smo se tada obratili zakonodavcu (Hrvatskomu državnom saboru) za tumačenje Zakona, ali nažalost od danas nismo dobili nikav odgovor. Odgovor na takvo ponašanje je nova Vlada, koja je sada ovim Zakonom izravnala nepravdu koja se mogla temeljem našega zakona obaviti još 1. siječnja 1999.

Kolika povišica i od kada

U Zakonu o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika stoji:

"Radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima mirovine ostvarene do 31. prosinca 1998. povećavaju se od 1. siječnja 2001., i to:

1) mirovine ostvarene do 31. prosinca 1994. za 20%" (čl.2.)

Kod obiteljske mirovine povećanje se primjenjuje ne na godinu kad je korisnik umro, nego na godinu kada je korisnik ostvario pravo na mirovinu. Osnovica za povećanje mirovine je svota mirovine, bez zaštitnog dodatka, koja korisniku pripada za mjesec prosinac 2000. godine. Svota mirovine povećana prema ovom Zakonu ne može biti veća od najviše mirovine na dan 31. prosinca 2000. određene prema propisima o mirovinskom i invalidskom osiguranju koji su važili do 31. prosinca 1998.

Povećanje mirovina prema ovom Zakonu izvršit će Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, po službenoj dužnosti, **bez donošenja rješenja**. Ako netko ne dobije povišicu, treba se javiti nadležnom mirovinskom ili svojoj podružnici HDPZ-a, radi rasvjetljavanja uzroka zbog kojih nije obavljeno povećanje mirovine.

Radujmo se, iako će doći poslije Božića, bar je radostna vijest. Sretan Božić želim Vam! •

UNATOČ MIROVINAMA, PODNESITE TUŽBU ZA ISPLATU CJELOKUPNE NAKNADE!

Poštovana uznice, poštovani uznice,

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika je udruga koja ima 7.800 članova i zastupa interese bivših političkih uznika. Od početnih 10 milijuna kuna za isplatu naknade u 1996. godini, uspjeli smo u svakoj sljedećoj proračunskoj godini povisiti iznos određen za isplate naknada, a posljednji je bio 42 milijuna kuna u 1999. godini.

Nova je vlast kod donošenja Proračuna za 2000. godinu "željela" biti ne manje darežljiva od prijašnje, a mi nismo ni s prijašnjom bili zadovoljni, nu pokazalo se da se već u startu *ukakala u gnijezdo*, pa je umjesto minimalnih 42 milijuna ispalio 39.969.072 kune. To je bilo dosta samo do rođenih 1925. godine, za što su i izdata rješenja.

Kod donošenja Proračuna za 2001. godinu, unatoč našim pokušajima da nas primi ministar financija, on nas nije primio (želimo vjerovati, zbog zauzetosti). Željeli smo upozoriti na neizdrživost stanja u kojem **hrvatske vlade**, pa i sadašnja drže nas, koji smo žrtve jugokomunističkoga totalitarnog sustava, a za razliku od drugih država koje donesene zakone i ispunjavaju, sustavno krše naša ljudska prava ne izvršavajući svoje zakonske obveze.

Zakonom o političkim zatvorenicima (Narodne novine br. 34/95 i 164/98) određeno je da se za svaki dan zatvora isplati 54 kune, a za svaki dan nezaposlenosti 19 kuna.

Priznato je do 1. rujna 2000. 14.467.697 dana zatvora x 54 Kn = 781.255.638 Kn

Nezaposlenosti 3.001.524 danas 19 Kn = 57.028.956 Kn

Ukupno 838.284.594 Kn

Isplaćeno bi bilo uključno 2000. godinu (što iznosi 19%) 161.969.072 Kn

Ostalo bi za isplati 676.315.522 Kn

Tako bi to izgledalo do donošenja re-balansa Državnog proračuna za 2000. Ali dogodilo se nevjerojatno: smanjen je iznos određen u Proračunu s već umanjenih 38.969.072,00 na 37.994.845,00 kuna, a Vlada je izdala rješenja za cijeli iznos od 38.969.072 Kn.

Je li nesnalaženje ili zla namjera u pitanju, zanima ne samo političkog uznika, nego i objektivnog građanina. Mi možemo tvrditi da je u pitanju bezčutnost koja nam ukazuje što od ovakvog ponašanja Vlade možemo očekivati.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA	
HDPZ - Mirovinova 22/R - 10000 Zagreb	
	
Vlade Republike Hrvatske Predsjednik g. Ivica Račan Trg sv. Marka 2 10000 Zagreb	Datum: 09.11.2000.
Predmet: Državni proračun RH za 2001. god. Potovanjem gospodine predsjednice, danas imate na dnevnom redu i Proračun za iduću godinu. Hrvatsko Društvo političkih zatvorenika je udruga koja ima 7.800 članova i zastupa interese bivših političkih uznika. Uzvrat našim počitnicima da nas primi ministar financija, želimo vjerovati, zbog njegovog zauzetosti, nije na primu. Žaljiti smo upozoriti na neizdrživost stanja u kojem hrvatske vlade, pa i Vlada drže nas koji smo žrtve totalitarnog sustava i za razliku od drugih država koje donesene zakone i ispunjavaju ih, hrvatske sustavne vlade nisu ljudska prava. Zakonom o političkim zatvorenicima (NN 34/95 i 164/98) određeno je da se za svaki dan zatvora isplati 54 kune, a za svaki dan nezaposlenosti 19 kuna. Priznato je do 1. rujna 2000. 14.467.697 dana zatvora x 54 Kn = 781.255.638 Kn Nezaposlenosti 3.001.524 danas x 19 Kn = 57.028.956 Kn Ukupno 838.284.594 Kn Isplaćeno uključno 2000. godinu (što iznosi 19%) 161.969.072 Kn Ostalo za isplati 676.315.522 Kn Od 1996. do 2000. je madaobje do 5 godina u kojem je isplaćeno tek 19%, pa za isplatu još 4/5 trebalo bi 4 x 5 godina, a 80% bivših političkih zatvorenika ne će zvjeti još 20 godina. Hrvatska Vlada nato stvarno leži ljudska prava, žrtva jednog neplavog totalitarnog sustava i ubice, no mora bitno promatrati učinak kao za propale banake, jer se od političkih zatvorenika ne može otkratiti da se i dalje ponuditi kao crte. U suprotnu HDPZ će se obratiti međunarodnim institucijama, kao što je već učinio na IX. Kongresu u Budimpešti, a što je rezultiralo Rezolucijom u kojoj je Hrvatska svrstana uz Albaniju. Možda joj je uistinu tamo i mjesto!	

Tražili smo da nas primi predsjednik Vlade, gospodin **Ivica Račan**, kojeg pamtimmo po obećanju da se politički zatvorenici nemaju čega bojati. Doznali smo da je predložio svojoj podpredsjednici, gospodri **Antunović** da nas ona primi, jer bismo trebali spadati u njezin djelokrug, ali je ona to arogantno odbila, izjavivši da ne će primiti političke zatvorenike. Ta gospoda misli da je bolja od nas, jer ona nije imala snage boriti se za pravdu i doći u sukob s negativnim zakonima. Dug je život, sjetit će se ona svoje arogancije. Takav tip vladara umanjuje sredstva već u startu umanjena, a mi nemamo vremena čekati, a

ni razumjevanja za takvu vladu, jer od 1996. do 2000. je razdoblje od 5 godina. U tih pet godina je isplaćeno tek 19%, pa bi za isplatu preostale četiri petine trebalo $4 \times 5 = 20$ godina. A svima je jasno, da 80% bivših političkih zatvorenika ne će živjeti još 20 godina.

Hrvatska Vlada zato stalno krši ljudska prava žrtava jednoga strašnog totalitarnog sustava i zbog toga mora hitno pronaći sredstva (slično kao za propale banke), jer se od političkih zatvorenika ne može očekivati da se i dalje ponašaju kao ovce. U suprotnom, HDPZ će se obratiti međunarodnim institucijama, kao što je već učinio na IX. Kongresu Internacionale asocijacija u Budimpešti, što je rezultiralo Rezolucijom u kojoj je Hrvatska svrstana uz Albaniju. Možda joj je uistinu tamo i mjesto!

Zato pozivamo sve političke zatvorenike i njihove naslijednike da podnesu tužbe za isplatu cijelokupne naknade za dane provedene u zatvorima komunističke Jugoslavije, a preslike tužbi neka dostave Administrativnoj komisiji Vlade Republike Hrvatske i Hrvatskom društvu političkih zatvorenika. HDPZ će zaprimljene preslike proslijediti međunarodnim institucijama i tražiti zaštitu naših ljudskih prava. Vlada to sve može sprječiti ako izvrši Zakon i isplati naknadu odmah i u cijelosti.

Mi predlažemo Vladi, da obvezu prema bivšim političkim uznicima podmiri slično kako je podmirila obveze prema štedišama propalih banaka. Ali, ne nekim "vrijednostnim" papirima, nego gotovinom.

Izvršni odbor HDPZ-a

PRIOPĆENJE SA SASTANKA SKUPŠTINE HDPZ-a PODRUŽNICE ZADAR

Zadarska podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika, održala je sastanak u subotu 4.11.0.g. Na njemu je razmatrano pitanje socijalnog stanja članova ovoga Društva i političke prilike u zemlji.

Na temelju Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, naknada za dane provedene u zatvoru do danas u cijelosti nije isplaćena, već je isplaćen samo prvi obrok iako je precizirano da će isplata biti izvršena u cijelosti do kraja ove godine.

Sadašnja Vlada također nema sluha za probleme bivših političkih zatvorenika i ne poštuje zakone koje je donio Sabor Republike Hrvatske, a u odnosu na prava bivših polit., zatvorenika koji su doživljavali mnogobrojne represije za vrijeme bivšeg komunističkog sustava, mnogi su dugo godina robijali u jugoslavenskim kazamatima, a mnogi su ostavili i svoje živote sanjajući slobodnu i samostalnu Hrvatsku.

Od 1990. ranija vlast pokušala je barem dijelom riješiti nagomilane probleme bivših političkih zatvorenika, te se mirovina mnogima donekle popravila, dok jedan veći dio još uvijek nije uspio riješiti pitanje svoje egzistencije i nemaju riješeno pitanje mirovina, iako su u poodmaklim godinama, stari, bolesni i nemoćni.

Ova sadašnja vlast, rečeno je na sastanku, mora u cijelosti čim prije realizirati Zakon o pravima bivših političkih zatvorenika, u cijelosti im isplatiti naknadu za dane provedene u zatvoru, kako bi barem dijelom popravila ono što je nenarodni režim učinio u svojih 50 godina komunističke vladavine.

Politički zatvorenici nemaju vremena čekati i njihovo je strpljenje pri kraju. U HDPZ-u ima preko 10000 članova i oni će svoje nezadovoljstvo iskazati prosjedima protiv sadašnje vlasti, koja nema osjećaja za probleme ove populacije građana, pa im se čak prijeti kako će biti izuzeti od skorašnjeg povećanja mirovina za sve umirovljenike u R. Hrvatskoj.

Hrvatski politički zatvorenici nisu zadovoljni sadašnjom vlašću i svim onim što se radi protiv sudionika Domovinskog rata, naših generala i stradalnika, dok se u isto vrijeme uz pomoć zapadnih sila radi na povratku Srba, onih koj i su počinili nezapamćene zločine u Hrvatskoj Domovini, ubijali, rušili i palili, da bi ih se sada ponovo vraćalo u Hrvatsku i oprštašto njihova zlodjela, nezapamćene zločine koje su počinili.

Suživot se ne može stvarati nikakvim propisima, već osjećajima i oprostom, a do oprosta ne može doći dok se oni koji su zločine činili ne kazne, a oni koje su zločine podržavali iskreno ne pokaju i ne zatraže oprost, a za to je potrebno vrijeme.

Hrvatski polit. zatvorenici također su raspravili o odnosu prema suparničkoj udruzi HPDZ-ŽK, osobito protiv njihovih čelnika koji godinama zlonamjerno serviraju laži preko tiska da bi oblatili naše čelnike, gđu Kaju Pereković i gosp. Juru Knezovića.

Članovi HPDZ-a čvrsto stoje uz svoje čelnike znajući što su sve oni učinili za dobrobit političkih zatvorenika i što oni i sada predstavljaju. Nikakve laži i nikakvo blaćenje njihovih ličnosti ne mogu naškoditi čelnicima naše udruge, jer znamo da su to moralne i poštene osobe, a lopovluk i nemoralnost nalazi se u protivničkoj skupini »ŽK«.

Isto tako, na ovom sastanku istaknuto je da pravna država ne djeluje i da se protivnici naše udruge time i koriste jer znaju da za svoje klevete ne će nikome odgovarati i ne će snositi nikakve posljedice. Oni pokušavaju uništiti našu udrugu lažima i dezinformacijama, ali im to ne može uspjeti, jer su politički zatvorenici u HDPZ-u svjesni, da se samo za pravim ljudima diže prašina, a o protuhama i lopovima nitko i ne razmišlja.

Donijeti su zaključci:

- Tražiti od Vlade, u okviru Središnjice, da se u cijelosti isplati naknada za dane provedene u zatvoru, a u slučaju da se to ne učini, organizirati prosjede u Zagrebu i u svim županijskim središtima,

- Kao i svim umirovljenicima povećati mirovine i političkim zatvorenicima,

- Uključiti se u Stožer za obranu časti Domovinskog rata, u slučaju da se i dalje vlast ignorantski bude odnosila prema svetinjama i sudionicima Domovinskog rata.

- Reagirati na svaki događaj u kojem se povrijeđuje hrvatski osjećaj i obezvrijedjuje osjećaj prema prošlosti i sadašnjosti hrvatskog naroda.

- Zahtijevati i druga prava za hrvatske političke zatvorenike, koji predstavljaju sav - est hrvatskog naroda i hrvatske države.

Za predsjednika Skupštine HDPZ-a

Podružnice Zadar:

Prof. BRUNO ZORIĆ

ZAKLJUČCI OGRANKA KISELJAK

Nakon iscrpne rasprave, članovi

Izvršnog odbora ogranka Kiseljak koji broji 116 članova i 239 pridruženih članova donijeli su jednoglasno sljedeće

ZAKLJUČKE

- Odbacujemo i osuđujemo sve laži i neistine koje družina Đure Perice i Marka Dizdara iznosi u sredstvima javnog priopćavanja na vodstvo HDPZ na čelu s Kajom Pereković i tako družina Đure Perice svojim lažima nanosi moralnu i materijalnu štetu svim bivšim hrvatskim političkim zatvorenicima koji su robijali za svoju hrvatsku državu.

- Daje se puna podrška legalno izabranom vodstvu HDPZ na čelu s Kajom Pereković i Jurom Kneževićem a posebno predsjednici Kaji Pereković i dopredsjedniku Juri Kneževiću jer su oni najviše napadani putem sredstava javnog priopćavanja.

Izvršni odbor

HDPZ-ogranak Kiseljak

Predsjednik

Ivan Marković

Kiseljak, 12.10.2000.

Dostaviti:

- Vijeću HDPZ
- Uredništvu «Političkog zatvorenika»
- pismohrana

ODGOVOR RIJEČKE PODRUŽNICE KLEVETNICIMA

(Odgovor na neistine u članku "Kamatarili proračunski novac", Novi list, 24. studenog 2000. na novinskoj konferenciji HDPZ-žrtava komunizma)

Šačica nezadovoljnih ljudi u HDPZ-u svojedobno je osnovala svoju udrugu HDPZ-žrtava komunizma. To je njihovo pravo. Od samog osnutka neprekidno i lažno optužuju našu predsjednicu, gđu Kaju Pereković, i njezine najbliže suradnike za kriminal (sada to zovu i kamatanje).

Ne želimo s tom frakcijom polemizirati, ali radi javnosti moramo reći da se radi o lažima jer je naša predsjedница, gđa Kaja Pereković, poštena i moralna osoba. Što se tiče navoda da pomažemo svojim kolegama, političkim zatvorenicima u BiH, on je točan, ali nije nezakonit. Te naše kolege u BiH bili su suđeni radi uspostave hrvatske države i prava hrvatskog naroda, a ne valjda radi Alijine BiH. Zbog toga su svi oni (kao i Dizdar) dobili rješenje o priznavanju statusa političkog zatvorenika. Konačno, i ove godine kao i proših, Vlada RH u proračunu predviđa novih 300 milijuna kuna pomoći Hrvatima u BiH (plaće vojnicima) što, također, nije nezakonito. Problem je samo u tome što novca nema dovoljno da i nama bude bolje, a da se njih još više pomaže.

O ostalim klevetama Društva žrtava komunizma ne želimo polemizirati u novinama jer nisu vrijedni papira, ali ih pozivamo na našu buduću redovitu skupštinu da svojim bivšim kolegama, gledajući ih u oči (ako imaju hrabrosti) iznesu sve te neistine izravno umjesto iz nekih sobičaka.

HDPZ - Podružnica Rijeka
Rijeka, 1. prosinca 2000. •

OBAVIEST

Molimo članove HDPZ-a Sisačko - moslavačke županije, da dostave isplatne listiće o mirovini za studeni 2000.

Da bismo mogli pružiti pomoć najugroženijem članstvu, moramo imati uvid u životne prilike svakog pojedinca, što do sada nismo imali.

Naročito tražimo, da se jave pismenom izjavom oni koji nemaju mirovinu, niti primaju socijalnu pomoć po bilo kojoj osnovi.

Ujedno, čestitamo svim članovima HDPZ-a, cijele Hrvatske sretan Božić i Novu 2001. godinu.

Tajnik Podružnice

Vladimir Vražić
HDPZ Podružnica SISAK
•

GODIŠNJA SKUPŠTINA PODRUŽNICE VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Podružnica Županije virovitičko-podravske održala je 18.11.2000. svoju redovnu godišnju skupštinu.

Na skupštini su nazočili: predsjednica udruge gospoda Kaja Pereković sa suradnicama, gđom Dragicom Pelikan i gđom Milkom Bencetić, te predstavnici HDPZ-a Županije koprivničko-križevačke na čelu s gosp. Ladislavom Hajbom, tajnikom podružnice. Kao gosti bili su predstavnici Hrvatskog Domobrana, ogranka Slatina i Orahovica.

Članove sa tekućim problemima Udruge upoznali su predsjednica Udruge gđa Kaja Pereković i predsjednik podružnice Dragutin Pelikan. Osim gore navedenog doneseni su sljedeći zaključci:

1. da se novac koji posjeduje podružnica podijeli socijalno ugroženim, najpotrebnijim članovima kao božićnica.

2. da se da podrška čelnicima udruge gospodi Kaji Pereković i gospodinu Juri Knezoviću, kao priznanje za napore koje čine za poboljšanje života uznika, i za ostvarenje naših zakonskih prava. Na skupštini su osuđeni neargumentirani i neistiniti napadi Marka Dizdara i Đure Perice na sadašnje čelnštvo udruge.

3. zaključeno je da se da podrška stožerima za obranu digniteta Domovinskog rata, u njihovoj borbi za očuvanje nezavisnosti Republike Hrvatske, i u borbi protiv utapanja a Hrvatske ubilo kakvu zajednicu sa Srbijom.

Predsjednik Podružnice:

Dragutin Pelikan •

ZA UREĐENJE GROBA SMILJE POPOVIĆ

Učinili nešto lijepo za Boga, rekla je Majka Terezija često puta da potakne ljude dobre volje činiti dobro. Ovaj puta apeliram na srca političkih zatvorenica, kao i na solidarnost svih drugih koji su bili politički robovi. Radi se o molbi gde Nede, najmlađe sestre Smilje Popović, da njene supatnice iz Požege svojim prilozima pomognu urediti Smiljino zadnje počivalište na Mirogoju, jer njezina sestra to ne može od svojih mizernih 1.400,00 kn mirovine.

A Smilja zaslužuje da se mi, njezine supatnice, sjetimo da je ona, Smilja Popović, po presudi Vojnog suda komande grada Zagreba 25. kolovoza 1945. bila osuđena na smrt vješanjem. Kazna joj je preinačena na vremensku kaznu od 20 godina. Nakon izdržanih 6 godina odpuštena je uvjetno zbog teške bolesti bubrega. Nedugo po izlasku iz Požege umrla je rastuživši svoje sestre i braću kojima je Smilja bila do osude glavni skrbnik.

Molim da svoj prilog svaka bivša politička zatvorenica pošalje poštanskom uputnicom na adresu:

HDPZ, Masarykova 22/IV, 10000 Zagreb
s naznakom: za Smilju Popović

Kaja Pereković, predsjednica HDPZ

BERLINSKI SIMPOZIJ O KOMUNIZMU

Desetljeće nakon propasti komunističke ideje u Europi *Bundeszentrale für politische Bildung* (Savezna središnjica za političko obrazovanje) uz suradnju također poznatih institucija, poput Odjela za obrazovanje i istraživanje Saveznog ovlaštenika za dokumentaciju Službe državne sigurnosti bivše DDR, Vanjski ured Instituta za suvremenu povijest Miinch-en, Istraživački savez SED-države na Slobodnom sveučilištu Berlin, Institut Hannah Arendt za istraživanje totalitarizma na Tehničkom sveučilištu u Dresdenu, Zaklada za savladavanje SED-diktature Berlin i Potsdamski Institut Wilhem-Fraenger, ured u Berlinu, organizirali su zajednički projekt pod naslovom

Komunizam - utopija ili stvarnost

Pozivajući ugledne predavače, organizatori su se htjeli osvrnuti na ona desetljeća, u kojima je svijet bio podijeljen na Istok i Zapad. Polazeći od diskusije o *Crnoj knjizi komunizma*, htjelo se također primaknuti pitanju kako je jedna ideja uspjela toliko fascinirati svijet,, da je pitanje žrtve na Istoku i na Zapadu često ispalo iz vida. Predavači su većinom bili osobe koje su se u svojoj mladosti zanosile idejom komunizma, a bilo je i onih koji su mišljenja, da ono što je u toj ideji fascinantno još nije ostvareno, te se tek treba ostvariti. Za ovo višednevno zasjedanje nikako se ne može reći da je bilo protukomunističko. Naprotiv, komunistička ideja se na neki način pokušala ponovno učiniti društveno podobnom, a žrtve su ostale posve previdene.

Seminar je bio razdijeljen u tri dnevne cjeline: Bit komunizma, Fascinacija komunizma i Utrke sustava. U Biti komunizma nastupila su dva referenta: **prof. dr. Hermann Weber** s temom *Komunizam - utopija i stvarnost* i **prof. dr. Michael Rohrwascher** s temom *Komunizam - politika i religija*. Na temu Fascinacija komunizma, koju je moderirao **prof. dr. Manfred Wilke**, nastupila su tri referenta na razne podteme: *Oktobarska revolucija*, **prof. dr. Feliks Tych** (Poljska), *Antifašistički*

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

zam, prof. dr. Peter Maser (Njemačka) i *Reformistički komunizam, doc. Andras B. Hegedus* (Madžarska).

O teroru i represiji u komunizmu govorili su **dr. Hans-Hennig Schrifider** i **dr. Walter Süib**. U kontekstu *Agitacija i propaganda u komunizmu* prikazanje javnosti neprikazani film snimljen 1953., kratko prije Staljinove smrti. Film je napravljen s ciljem podizanja kulta ličnosti **Waltera Ulbrichta**. Gledati ga bila je pučka veselica i gledateljstvo se valjalo od

smijeha kako je naivno i zaglupljujuće djelovala agitpropovska škola kulta ličnosti. Čovjek se mora zapitati, je li to bilo u našem životnom razdoblju i kako ti komunisti nisu imali ni trunque realnosti. Zamislite scenu u kojoj dovode nekog mješanca s Urala da podučava Nijemca kako se zida ili kako se brusi metal, a svatko znade da je tehnološka naobrazba Nijemaca daleko odsakala od sovjetske. Film nije prikazan iz dva razloga: jer je upravo kad je bio gotov umro drug Staljin i počelo se govoriti o rušenju kulta ličnosti, a osim toga u lipnju 1953. izbila je pobuna radništva u Berlinu. Ipak bi bilo dobro prikazati taj ili kod nas izvaditi takve filmove, da mladež vidi kakva je to sorta terorizirala čovječanstvo.

Vjera je bila jača od razuma - bio je izgovor za zablude komunizma, a tražilo se i pravo na diferencirano promatranje. Pravo na zadovoljenje žrtve nije se spominjalo, jer se željelo podkrijepiti pravo na utopiju ili čežnju za utopijom, te se

uspoređivalo i s kršćanstvom koje čezne za utopijom. Ne, to nije bio bezbožni skup. Na njemu je aktivno sudjelovalo jako puno kršćanskih svećenika, ali protestantskih što je i logično, budući je Berlin u protestantskom okruženju.

Ne samo na mahove, nego pretežito osjećao sam se na krivom mjestu, jer me je zbunjivala mlakost prema jednom strašnom sustavu, koji je pobio više ljudi nego fašizam i nacional-socijalizam skupa, a nedostajalo je suprotstavljanja takovoj atmosferi. "Svjetli lik" komunista nitko nije mogao objasniti, jer odgovor na pitanje: kakav je to tip čovjeka koji svoju ideju hrabro brani i kao protivnik se hrabro drži, a kad ga njegova partija pritisne postaje prema njoj rob do gnušanja. To se vidjelo u svim državama u kojima je vladala komunistička diktatura. U nas je poznato ponašanje informbirovaca, koji su jedni prema drugima uveli i provodili ponižavajuće metode, a koje su hrvatski nacionalistički uznici ponosito odbili činiti ne samo protiv svojih istomisljenika, nego i protiv komunista koji su se eto tako robski ponijeli.

Nije bilo ni odgovora na pitanje kako komunizam koji je za vrijeme 1. svjetskog rata dio socijalnog pokreta, nakon rata postaje utopija kroz teror. Predavač Andras B. Hegedus iz Budimpešte s Instituta za povijest Madžarske revolucije 1956. iznio je strahote komunizma u Madžarskoj i činjenice u gušenju revolucije. Ne samo kroz čin predaje **Imre Nagya**, nego i u odlučivanju o imenovanju novoga vodstva u susjednoj državi (postavljanju **Janosa Kadra**), vjerojatno našoj javnosti nepoznato, odlučivao je **Tito**. O strahoti progona u Madžarskoj govoriti i podatak da je **Berija** pitao **Rakosića**: zar nije za narod od 9 miljuna previše akose 1,9 milijuna progoni? Zanimljiva je usporedba s Hrvatskom koja je imala 4 milijuna stanovnika a 1966. postojalo je 1,6 milijuna dossiera. I iz te se usporedbe u Berlinu čula istina o demokratskom socijalizmu titovskog blefa.

Tko ne će govoriti o staljinizmu, mora šutjeti o antifašizmu, zaključno se čulo u Berlinu, pa bi bilo dobro da naši tzv. anti-

fašisti dobro upamte taj zaključak i u praksi ga primjene.

Na temu komunizam i nacija, koju je moderirala **dr. Helga Hirsch**, a sudjelovali: **prof. dr. Karol Sauerland** (Poljska), **Jure Knežević** (Hrvatska), **dr. Giorgi Maisuradze** (Gruzija), **dr. Radu Ancuta** (Rumunjska) i **Wolfgang Templin** (Njemačka). Središnje pitanje koje se nadovezalo na izlaganje podpisnika i oko kojeg su se četiri sata vodile diskusije bilo je: je li komunist nationalist? Od potvaranja internacionalizmom ili stvarno zanesenog time do oštrog nacionalista odnosno izdajice vlastitoga naroda ili radničke klase, sve je bilo zastupljeno u komunistima. Ovisno kojoj su naciji pripadali ako su živjeli u više nacionalnoj zajednici. Pokušao sam na primjeru srbovanja **Aleksandra Rankovića** i "hrvatovanja" **Andrije Hebranga** pokazati da jedan **Bakarić** i njemu slični prežive kao izdajice, a Hebrang se objesi o radnjator. Slično je bilo i u SSSR-u, pa su se svi Nerusi natjecali dokazati internacionalcima, izdajući svoju naciju. Čak i Staljin odbija razgovarati sa svojom majkom gruzijski, dok ni srbski ni ruski komunisti to nisu činili, jer su pripadali hegemonu.

Na primjeru uništenja Hrvatske pravoslavne crkve, jer je to škodilo srbskom hegemonizmu, i kasnijem dopuštenju, zbog opasnosti bugarskog utjecaja na Makedonce, osnivanja Makedonske pravoslavne crkve, koju se nije istina priznavao, ali se svakako spremalo jednoga dana proglutatiju i proširiti sbrstvo, nakon što se dovoljno udalje od Bugara. To su činili komunisti.

Zadnji dan održana je povijestno - politička matineja. Ona je možda najprimjerena za način sagledavanja kako drugi savladavaju komunističku prošlost. Na podiju su pozvani gospoda **Marianne Birthler**, Vladina nadzornica za dokumentaciju Službe državne sigurnosti DDR-a, **dr. Norbert Bliim**, bivši ministar, **Helmut Holter**, ministar rada i izgradnje saveznoj pokrajini Mecklenburg-Vorpommern, **Florian Hassel**, dopisnik *Frankfurter Rundschau* i *Kölner Stadtanzeiger* iz Moskve i Rolf Schneider, književnik, a pod suverenim vodstvom poznate novinarke gospođe **Gisele Marx**. Tema: Proglašeni mrtvima

žive dulje? Komunizam na pragu 21. stoljeća.

Organizator Zaklada za savladavanje komunističke diktature odabralje mjesto idealno za tu temu - Tranenpalast (Suznu palaču) u Berlinu. To je zgrada iz hladnoratovskog vremena i prolazna točka na Zapad, a Berlinčani su joj dali ime Suzna palača, jer su se tamo rastajali od svojih bližih oni koji su odlazili na Zapad i više se nisu vraćali, a ti rastanci su zalijevani suzama. Palača je bila prepuna i izravno je prenošeno preko radija.

Mirno je bilo dok se nije trebao predstaviti Helmut Holter, ministar i član PDS-a. Njegovoj nazočnosti usprotivili su se predstavnici žrtava komunističke strahovlade i ja kao predsjednik *Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika*. Na našem uljudnom prosyjedu zahvalila se voditeljica i zamolila da se ne ometa

svjesno građanima bivšeg DDR ono stoje bilo u Jugoslaviji, a sagrađeno je na više od sto tisuća političkih uznika i više od tristo tisuća nakon završetka rata pobijenih civila i vojnika bez suda, a zvao se demokratski socijalizam, koji je imao radničko samoupravljanje koje nije provodilo volju radništva nego partije. Taj isti socijalizam je pozatvarao 1971. i one koji su mislili da je moguće socijalizam s ljudskim likom, a njime su se zanosili svi lijevi krugovi na Istoku i na Zapadu. Još ga ima kod **Miloševića**. I kako bi izgledalo, da na njegovom mjestu sjedi nacionalsocijalist i tvrdi da je nacionalsocijalizam perspektivan, a razlika je između njega i onoga drugoga samo u broju pobijenog ljudstva i u činjenici da su komunisti pobili više. Kad je već školovan u Moskvi na visokoj partijskoj školi i nije morao biti pristaša Staljinov, je li ikada osudio **Pol Pota**, svoga partiskoga druga?

javni nastup čovjeka koji se i danas izjašnjava komunistom. Bivši ministar dr. Bliim (CDU) borio se da i oni koji tu mogućnost nisu davali drugima sada uživaju u slobodi javne riječi.

Helmut Holter je školovan u Moskvi i u DDR-u bio dužnosnik komunističke stranke (SED). Prosjeđnici su tražili da prizna krivicu SED-a. U napetoj diskusiji koja je trajala više od dva sata postavljana su pitanja. I ja sam pitao druga Holtera, koji je u svojem izlaganju govorio o životu komunizmu i o tome kako će opet doći kao demokratski socijalizam, obećava li on

Na pljesku nazočnih i na kasnijem zahvaljivanju osjetilo se zadovoljstvo mojim pitanjem, jer na moje iznenadenje Nijemci se ne usude izreći usporedbu nacista i komunista. Kako je uškopljena jedna velika nacija i kako mi ih je bilo žao, jer su svi oko mene bili rođeni iza 1945. Protiv sličnog deformiranja naroda trebaju se u Hrvatskoj boriti i vlast i oporba, jer je potrebno da se ravnopravno i slobodno, nakon povijestnih iskustava i svadamo, ako je to potrebno. Slobodno. •

SLAVKO GRUBIŠIĆ: «NAD PONOROM PAKLA»

(Svjedočanstvo o komunističkim zločinima, Zagreb, 2000.)

U izdanju Hrvatskog društva političkih zatvorenika-Podružnice Zagreb, sredinom ove godine izašla je knjiga Slavka Grubišića «Nad ponorom pakla».

Predgovor je napisao prof. Bozo Markota, pogovor prof. Ivan Alilović, dok je lekturu izvršila prof. Blanka Kraljević, tisak Hercegtisak - Široki Brijeg.

Svečano predstavljanje održano je u Kninu 24.10. o.g. u Domu Hrvatske Vojske Kralj Zvonimir, a na poticaj ravnatelja Doma prof. Šture.

Knjigu su predstavili prof. Bruno Zorić, prof. Vjekoslav Meštrović, prof. Sutra i sam autor, koji je odgovarao na postavljena pitanja okupljenih posjetitelja, njih oko 50-ak.

Predstavljanje je pratilo i predstavništvo Hrvatskog radija a-Radio Knin, te predstavnici tiska.

U svom izlaganju, au vezi predstavljanja ove knjige prof. Zorić je ukazao na vrijednost knjige ne samo sa znanstvenog stajališta, već i književno-umjetničkog, te da predstavlja jedan vrijedan dokument osude komunističkih zločina i komunističkog divljanja na goloruki hrvatski narod.

Autor prema mišljenju predstavljača prof. Zorića, nemilosrdno napada sve Oznine i Udbine egzekutore, spominje ih po imenu, ukazuje na vrijeme i mjesto zločina, spominje žrtve i njihove zloslutne sudbine, prema njima se odnosi blago i s puno osjećaja, a zatim spominje i progonitelje, komunističke izrode iz redova hrvatskoga naroda, koji su kao otpadnici tog naroda zadovoljavali svoje strasti na nevinim žrtvama komunističkog nasilja i tako, davoravajući se komunističkom sustavu i njegovim ideozizima, uništavali ne samo fizički već i duševno pojedine svjesne Hrvate, čija je jedina krivica bila što su se rodili kao Hrvati i što su toliko postojano voljeli svoju domovinu Hrvatsku. Pisac Grubišić, veoma vješto, s puno znanja i umještosti razotkriva komunističke zločine, obračunava se s njima, nemilosrdno ih žigoše, ukazujući na komunizam kao na zločinačku ideologiju koja je od 1945. pa do stvaranja samostalne hrvatske države, posjala iza sebe toliko nevinih žrtava, ne vodeći računa radi li se o djeci, ženama, starcima, već jedino jesu li Hrvati i čim su Hrvati oni su krivi i moraju biti kažnjeni.

Citava knjiga podijeljena je u 7 poglavljia, pa tako nose nazive: PARTIZANSKO NASILJE I ZLODJELA, OZNINII UDBINI ZLOČINI, GORAK OKUS PEČALBE, U EMIGRACIJI, FRAGMENTI IZ HRVATSKE NACIONALNE PROMIČBE I POVRATAK U DOMOVINU.

Sva poglavљa u ovoj knjizi veoma su stručno, sustavno, s puno argumenata i dokaza, izjava, presuda, rješenja, fotografija, prikazani i doimljiv se kao jedna snažna osuda komunističkog sustava, te zločinačke ideologije koja je pokosila cvjet hrvatske mladeži, istakao je u svome govoru prof. Bruno Zorić.

Prof. Vjekoslava Meštrović navodi vrijednost knjige koja je veoma bogata sadržajem, te ozbiljno i stručno napisana. Ono što on posebno ističe kao vrijednost ove knjige, jest piščivo domoljublje, ljubav prema domovini Hrvatskoj i hrvatskom narodu, koji je toliko patio i toliko stradao od 1945. do naših dana stvaranja samostalne hrvatske države.

Predstavljač ne ulazi u razmatranje sadržaja pojedinih poglavljia, jer je to u samoj knjizi veoma sadržajno napisao prof. Bozo Markota, ali ističe životnu rutinu i mudrost pisca ove knjige koji je uložio toliko truda i vremena skupljajući sve te podatke; imena stradalih, fotografije, presude i razna rješenja.

Predstavljač misli da je ovo značajna knjiga iz naše robijaške prošlosti i da je valja imati i pročitati. To preporučuje našem mladom hrvatskom naraštaju da ne zaboravi svoju krvavu prošlost i povijest, jer jedino narod koji štuje svoje mrtve može se nadati budućnosti.

Ravnatelj Doma Hrvatske Vojske prof. Šutra ističe također vrijednost ove knjige napominjući da je sam pisac sve to osjetio i doživio na svojoj koži i svome tijelu, sve te muke, sadistička izjivljavanja Udbinskih i Ozninskih koljača i zato je mogao napisati tako snažno znanstveno, književno štivo, za koje trebaju znati mlađi hrvatski naraštaji.

Gosp. Slavko Grubišić odgovarao je na postavljena pitanja posjetitelja, koji su i sami svojim diskusijama dali prilog uspješnosti promocije ove knjige koja je za grad Knin značila pravi kulturni doživljaj.

Bruno ZORIĆ •

HRVATI I DRUGI NEPRIJATELJI SFR JUGOSLAVIJE

Ne zdavna je, Bogu fala pod takovom naslovnom imenom objavljena vu Splitu jedna paživa vredna kniga. Ta kniga je, bi se reklo «DOSJE JUGQUDBE», dokument stanja vu bivše Juge, od leta 1999. dok se je Juga raspada.

Vu knige je abecedno zapisano više od 2.000 imen od emigracije, koje so udbaši iskali, vodili i čuvali. Ta imena z adresami Širom sveta, došla so kuplena od Beograda. Vu ote knige so najbrojnije imena Hrvatov.

Setimo se 1971. lata posle Karađorđeva. Puno je naši Hrvatov, «prolječarovi» bežalo vu zapadne zemle, gde so postali, silom prilika, emigranti. Oni so već 1972. lata stvorili i preširili H.N.V-e (Hrvacko Narodno Vijeće) sedištem vu Torontu (Kanadi). To je vijeće imalo više od 160 ogrankov po slobodnom svetu, s predecnikom Matom Meštrovićem, sinom Ivana kipara. Ono je živelo se do 1990. lata dok so se Hrvati z dijasporu selili i isli doma.

Vijeće je vu tuđini okuplalo hrvacke mase, davalo im kuraža, nacionalnoga duha za propagando i akcije koje so se v domaje dešavale. I ta mlađa emigracija, moremo reći, je puno zaslužna. Ne samo da je bila vu tuđine kuražna, nego je bila sposobna raskrinkati Jugu društvo po čelom svetu, onakovo kakovo je ono bilo: diktatorsko, kriminalno, pokvareno.

Mlada emigracija brzo se je spajdašila starom emigracijom i zato ne je bilo čudo da so Jugo-službe bile agresivne, srdito smetene. To se je najviše vidilo po Evropi dok so naše brojne emigrante vusmrtili, dok so naše gastarbjajtere verbuvali za svoje pristaše, a doma je plašili i vučili je kak trebajo po zapadu faliti Tita i Jugoslaviju.

I kaj denes na oto se reći? Kaj smo doživeli da eto, čitamo naša emigrant-ska imena vu naše slobodne suverene domaje. To je pobeda, to je VUZEM! A dok se setimo, kuliko nam je toga po kože prešlo? Priopeda se da burno vidli i knigo «SURADNIKI UDBE», one poturice, Jude, izdajice koji so se Tite prodavali, koji so nas špionerali. Nek je bude sram, nek im bude žal!

Eto, vreme nosi breme, a pravda svoje zeme!

Slavko ČAMBA •

REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (VI.)

NAJTEŽI OBLICI REPRESIJE

U dosadašnjem dijelu disertacije obrađene su povijesne okolnosti koje su odredile nastajanje totalitarne vlasti druge Jugoslavije, a potom su razradene osnovne idejne i organizacijske sastavnice koje se odnose na represivnost jugoslavenskog sustava vlasti, te je na temelju toga postao razvidan opći kauzalni i ustrojeni okvir unutar kojeg se zbivala represija. Prema tome, može se zaključiti kako je totalitarni državni i društveni sustav kojeg je izgradivila KPJ bio u svakom pogledu pripremljen za provođenje širokog spektra represivnih oblika koji su bili usmjereni na postizanje osnovnog cilja, tj. nametanja i očuvanja što potpunije partitske dominacije u državnoj i društvenoj strukturi.

Represija se sastojala od različitih oblika duhovne, javne i političke isključivosti do najtežih oblika fizičke represije, koja je podrazumijevala i provođenje sustavnih likvidacija bez sudskog postupka te masovna zatvaranja režimu nepoželjnih osoba u radne i koncentracijske logore. Budući je sustav nove vlasti i društvenog uređenja predstavljao opći diskontinuitet s pravnom, moralnom i svjetonazorskom baštinom koja se stoljećima razvijala na ovim prostorima, represija je bila osnovno sredstvo provođenja i očuvanja državnog i društvenog modela kojeg je stvarao jugoslavenski partitski vrh.

Ta je činjenica 1945. g. više puta opravданo naglašavana i dokumentirana i od strane najviših predstavnika katoličke crkve u DFJ, jer se i katolička crkva (uključujući i vjernike) - zbog svoje duboke institucijske i svjetonazorske ukorijenjenosti u prostoru i narodu - našla na udaru represije koju je sustavno provodila vlast komunističke Jugoslavije. Tako su, 20. rujna 1945. g. katolički (nad)biskupi s cijelog područja Jugoslavije objavili opširno *Pastirsko pismo* (okružnicu), kojeg je potpisao "predsjednik biskupskih konferencija", nadbiskup zagrebački Alojzije Stepinac i 16 drugih crkvenih velikodostojnika, a u kojem se govori o poratnoj situaciji u Jugoslaviji.

U *Pastirskom je pismu*, između ostalog navedeno i slijedeće: "Svršetak rata donio nam je velike i duboke promjene na svim

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

područjima života. Pred našim očima *nestaje tako reći svega, stoje nakada činilo temelje svakodnevnog života* (n. a.) (...) Demokratska Federativna Jugoslavija (...) ne želi imati mnogo zajedničkog s prošlošću. Vlast i sudstvo, školstvo i gospodarstvo odišu novim revolucionarnim duhom".

Međutim, revolucionarne promjene koje su se u punom obliku očitovalle 1945. g. osmišljene su i pripremane već od početka rata, te je postupno stvaran totalitarni sustav vlasti koji je u procesu svojeg ustrojavanja *a priori* negirao zatečena organizacijska, kadrovska, normativna i vrijednosna postignuća. Približavanjem kraja rata kontinuirano se povećavala organizacijska i brojčana moć ideologiziranog ustroja vlasti, koji je sve više naglašavao i provodio *obračun s neprijateljem* - kao osnovni uvjet dovršavanja i očuvanja revolucionarnih promjena.

Uostalom, od početka rata u nizu je dokumenata na svim razinama *nove* vlasti učestalo i dosljedno naglašavana nužnost provođenja *obračuna s neprijateljem*. U tom je smislu dovoljno još jedanput navesti tekst iz *Razolucije* prvog AVNOJ-a; "Narodni predstavnici okupljeni na ovoj skupštini izjavljuju da će i dalje ulagati *sve* (n. a.) napore u toj borbi (...) da će uspešan razvitak te slavne partizanske borbe biti jedan od najvažnijih uslova sloma opštег neprijatelja i da će on približiti čas *odmazde* (n. a.). Oni izjavljuju da će svestranim prikupljanjem podataka o zločinima okupatora i njihovih pomagača i otkrivanjem zločinaca pomoći Narodno-oslobodilačku vojsku da joj ne umakne nijedan zločinac i da nijedna nevinja narodna žrtva ne ostane neosvećena". Prilikom svakako treba naglasiti kako su sve odluke AVNOJ-a nakon rata u cijelosti i formalno verificirane od najviših tijela jugoslavenske državne vlasti.

Isto tako je potrebno naglasiti kako je tijekom rata, i nakon njega, pojам *narodnog neprijatelja* (*zločinca, špijuna, pomagača neprijatelja* i sl.) bio izuzetno široko

određen, te su osim suparničkih vojski, državnih službenika prve Jugoslavije i država nastalih u ratu i sl., u njega pripadali i "svi oni koji su služili okupatorima ma u kojem vidu - kao špijuni, dostavljači, kuriri, agitatori (...) svi koji su izdali narodnu borbu (...) svi koji se odmetnu od narodne vlasti (...) oni koji razaraju Nar. osi. vojsku ili dezertiraju".

Na taj je način već početkom rata započelo stvaranje ozračja u kojem je svaka osoba - koja je s isključivog motrišta KPJ bila nepočudna - mogla biti svrstanu u neku od brojnih kategorija *narodnog neprijatelja* ili *ratnog zločinca*. Sukladno tome izgradnje sustav vlasti, koji je na svim razinama neprekidno prikupljao brojne podatke, među kojima se posebno izdvajaju osobne karakteristike pučanstva.

Promatrajući tijek rata i poraća teško je pronaći neku razinu ili organ *nove* vlasti unutar kojeg nisu, bez obzira na njegovu temeljnju nadležnost, sustavno prikupljeni i navedeni podaci, te su u tu djelatnost sustavno bili uključeni NOO-i, AVNOJ, zemaljska *antifašistička* vijeća i njihova tijela, obavještajna mreža, OZN-a, partitske organizacije, različite komisije (npr. ZKRZ) i sl. Na taj je način protokom vremena prikupljana golema *kartoteka*, koja je imala pretenzije napraviti političke karakteristike svih odraslih stanovnika.

S kolikom se ozbiljnošću pristupalo tom poslu svjedoči i sačuvani dokument s naznakom *Kartoteka* koji je u siječnju 1944. g. upućen ROC-u za srednju Dalmaciju, u kojem su jasno i nedvosmisleno određeni zadaci i svrha posla: "Osim zadatka prikupljanje podataka o narodnim neprijateljima, osnivanje kartoteka i vodjenje evidence o licima sumnjičiva ponašanja, treba da težište *svih* (n. a.) vojno-pozadinskih vlasti i R.O.C.-eva budu upravljano na *sačinjavanje popisa svega stanovništva* (n. a.) sa njihova djelokruga ili sektora, uz naznaku generalija za svakoga pojedinca eda bi sada i po oslobođenju mogli imati *tačan uvid o radu, ponašanju i odnosu prema N.O.P. svakog pojedinca* (n. a.). Na taj način moći ćemo ocijeniti rad i djelovanje svakog pojedinca,

1 HDA, f. JT, k. 97, "Pastirsko pismo katoličkog biskupa Jugoslavije, izdano s općih biskupskih konferencija u Zagrebu, dne 20 rujna 1945. godine"; pismo-okružnica na sedam gusto tipkanih stranica (približno 14 autorskih kartica) navodi opće uvide i niz konkretnih podataka.

2 Isto, str. 1.

3 v. poglavљa ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije" i "Ozračje represivnosti".

4 L. Geršković-n. dj, str. 132-133.

5 v. poglavљa ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", "D".

6 L. Geršković, n. dj, str. 15; usp. poglavљa ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", "A"; usp. HDA, f. OZNA, k. 1, o. 5, "Ob. Br. /44. Dne, 11-1-44", tј. rukom pisani br. 2899/1-44.

zločince kazniti za zlodjela, a nedostojnima onemogućiti pristup u naše redove (n. a.)".

Potom je navedeno opsežno određenje pojma *narodnog neprijatelja*, uz napomenu kako se inkriminacija *neprijateljskog dje-lovanja* odnosi na razdoblja "prije ili u toku N.O.B.". Osim toga, treba naglasiti kako je određeno da su *narodni neprijatelji* čak i oni koji "su se svojim *pasivnim stavom negativno odnosili prema N.O.P.* (n. a.) i na taj način pomagali neprijatelju", a "svi podaci 0 n.n. (narodni neprijatelj, op. a.) (...) moraju biti dokazani ili opće poznati".

U rujnu 1944. g. OZN-a za Zagrebačku oblast uputila je dopise svojim povjereništ-vima u kojima ih upozorava kako predstoji skor kraj rata te je stoga pozvala na pri-premu "za nove dogadaje i zadaće koje nas očekuju", što je značilo "da već sada moramo što potpunije u skladu s politikom NOP očistiti svu slobodnu ili poluslobodnu teritoriju od pete kolone i špijunaže uz istovremene svestrane pripreme za ospobljavanje našeg aparata za veće zadaće koje nam donose skori dani".

Prema izvještaju s radnog sastanka kojeg je u siječnju 1945. g. održao *II Otsjek OZN-e za Hrvatsku*, jedan od radnih zadataka bio je "stalno izrađivati i dopunjavati plan rada na čišćenju prilikom ulaska u Zagreb, jer će se čišćenje kud i kamo efikasnije obaviti ako se provede paralelno u pet šest linija, koje će imati detaljno i precizno razradeni planove i svoja sredstva za rad (n. a.)". Kako bi se naznačio stvarni operativni potencijal OZN-e u Hrvatskoj početkom 1945. g. može poslužiti sačuvani dokument *Organizacionog izvještaja II Otsjeka OZN-e za Hrvatsku* koji navodi kako "ukupan broj obavještajaca u našem aparatu iznosi bez Dalmacije, Istre i Primorja /o kojima nemamo točnih podataka/ oko 7.250 ljudi"⁷.

Izvještaj za ožujak 1945. g. *IV Otsjeka OZN-e za Zagrebačku oblast* navodi kako je "tokom mjeseca ožujka upisano u (...) kartoteku Oblasti dalnjih 4.800 zločinaca", što ukupno "broji 8.141"⁸.

Osim kartoteka o pojedincima i kolektivne krivnje koja se pripisivala svim osobama koje su činile državni i društveni ustroj NDH, s približavanjem kraja rata naglo se u Hrvatskoj pojačavalo *a priorno* kolektivno proskribiranje i progon pripadnika predstavnog HSS-a, te se naglašavalo kako treba "nапose posvetiti pažnju bivšim HSS i Mačekovcima, kao i Radićevcima, koji se nisu slagali s politikom Mačeka, a ipak su ostali po strani NOP-a".

Isto je tako i katolička crkva označava sve većim neprijateljem *nove* vlasti, a u izvješću o prilikama u Hrvatskoj, kojeg je u srpnju 1945. g. Javni tužilac Hrvatske uputio Javnom tužiocu DFJ navedeno je slijedeće: "*Stup reakcije, njen organizator i nosioc je katolička crkva i njen kler* (n. a.), skoro stotinu na čelu s nadbiskupom Stepincom"¹⁰.

Završavanje rata i uspostavljanje nadzora i različitih stupnjeva vlasti nad cijelim teritorijem Jugoslavije (znači i Hrvatske) istovremeno je predstavljalo i razdoblje u kojem je struktura vlasti koju je osnivala KPJ provodila sustavne, svestrane i masovne obraćune sa svima koje je smatrala neprijateljima svog režima i ideologije. Pokraj promidžbene, prikupljačke, organizacijske i provedbene razine represivnosti sustava vlasti, na suradnju i sudjelovanje u sveopćoj represivnosti nastojalo se potaknuti i pučanstvo, pa su u poratnom javnom životu dominirali rigidni tekstovi, mitinzi, govor i tel, s kojima se pučanstvo izravno pozivalo na uključivanje u progone zločinaca.

Između ostalog tiskani su i plakati "POZIV svim građanima i građankama grada i sela, da se nemilosrdno progone ZLOČINCI-NARODNI NEPRIJATELJI I IZDAJICE", u kojima se uvodno pojašnjavalo kako "fašisti uništiše gradove i sela, dželati poklaše nevinu djecu, žene i starce ... Vandalizam kojeg učiniše nema primjera u historiji svijeta. Obeščatiše djevojke, žene i starice, korumpiraše društvo (...) oplačkaše do čega dodjoše"¹¹. Iza togaje slijedila opća

pouka: "Da bi se za sva vremena takav slični vandalizam u svijetu sprječio, potrebno je da se kazne svi koji su u tome sudjelovali ili to pomagali, bilo djelom, bilo rječu", a potom je u 13 točaka opisano koga se smatra ratnim zločincem, te je temeljem toga praktično bilo tko mogao biti proglašen ratnim zločincem .

U zaključnom dijelu *Poziva* navodi se kako je "dužnost (...) svakoga čestitog i poštenog gradjanina i gradjanke da (...) bezdubčeno prijave sve one za koje smatraju da su počinili koje od gore navedenih djela (...) kako bi se što prije priveli *odmazdi* (n. a.) svi zločinci i počinitelji" .

Osim svjedočanstava preživjelih žrtava i drugih očeviđaca, opću dominaciju represivnosti u tom razdoblju bilježili su čak i pojedini predstavnici režima.

Primjerice, sačuvani izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova Federalne Države Hrvatske iz srpnja 1945. g. navodi kako osim milicije "i vojska i OZNA vrše takodjer pljačku i da se njihovi vojnici izdavaju za miliciju, onda nije nikakvo čudo, da *narod strahuje pred milicijom kao pred pljačkaškom ruljom* (n. a.)" . Isto tako, u srpnju 1945. g. Javni tužilac Hrvatske navodi u svom izvještaju i sljedeće: "U miliciju je ušao u najvišem postotku ološ, koji naročito u Slavoniji čini zločine pljačke, ubijstava i si."

Medutim, u tom ozračju sveopćeg obračuna "odmazde" u kojeg je bila uključena cijelokupna struktura totalitarne vlasti druge Jugoslavije, nedvojbeno je kako su ključnu organizacijsku i provedbenu ulogu u represivnosti krajem rata i u poraću imali OZN-a i KN OJ, koji su i osnovani s tom svrhom od strane središnjih tijela vlasti koju je ustrojavala KPJ .

U takvim okolnostima, u kojima se totalitarni režim odnosio prema pojedincima i društvenim grupama (stranke, vjernici, predstavnici različitih organizacija koje nisu nadzirane od KPJ) - koji su bili protivni ili su predstavljali trenutnu ili potencijalnu

1 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 5, "Ob.Br. /44.Dne, 11-1-44", arh br. 2899/T-44, str. 1.

2 Isto, str. 1.

3 Isto, str. 1.

4 Isto, str. 2.

5 HDA, f. OZN-a, k. 10, "Broj: službeno 2. IX. 1944.", arh str. 25.

6 HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 2, br. 602-11-45, 28. siječnja 1945, arh str. 120.

7 HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 2, Organizacioni izvještaj 1-2. 45. str. 5; arh. str. 22.

8 HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 2, br. 561, 1945, 12. travnja 1945.

9 HDA, f. OZN-a, k. 9, o. 2, neoznačeni dokument od 9. travnja 1945; usp. n. djela Z. Radelića.

10 HDA, f.JT.k. 4,o. 2 "Pov.Br. 55.-45", 14. srpnja 1945.

11 HDA, f. ZKRZ, k. 695, "POZIV", format A/3: na plakatu nije naznačen izdavač, međutim na kraju teksta građanstvo je upućeno da "pobliže upute mogu se dobiti kod Okružne i općinske-gradske komisije za utvrđivanje ravnih zločinaca i njihovih pomagača", pa se može pretpostaviti daje komisija izdavač plakata-poziva.

12 Isto; "Ratnim zločincem smatra se onaj koji je počinio koje od slijedećih djela: a) Kojim se ma na kakav način svjesno i zlonamjerno štetilo narodnim interesima, a išlo u prilog neprijatelju, naročito u njegovoj borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta ... b) Kojima se prije upada neprijatelja u našu zemlju svjesno i zlonamjerno štetilo narodnim interesima, a išlo u prilog neprijatelju, naročito u njegovoj borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta ... c) Zatim umorstva, masovna klanja ili ubijanja pojedinaca, tjelesne povrede svakovrsna zlostavljanja ... d) Svakovrsna ograničenja lične slobode naših građana ... e) Djela kojima su se vršila oduzimanja i svakovrsni prenosovi porobljene imovine ... f) Bombardovanje mirnog stanovništva ... g) Sve radnje kojima se ma kako pomagalo neprijateljske oružane formacije, naročito stavljući im se na raspoloženje bez prisile ... ili se prikuplja za nj materijalna sredstva ili podupirala neprijateljska ratna industrija i prehrana neprijateljske vojske ili ustanova ... h) Svakovrsna propaganda u prilog neprijatelja bez obzira na njen oblik ... rječju, pismom, slikom, kipom ili glazbom ili na drugi način (filmom i t. d.)... i) Djela kojima se (...) grubo vrijedjalo narodnu čast i njegove tradicije (...) nastojanja na prisilnom prevodjenju pojedinaca u drugu crkvu ... j) Svi aktivni ustaše, četnici i predstavnici oružanih ostalih formacija u službi neprijatelja i njihovi organizatori i pomagači ... k) Svaka saradnja s okupatorom ili njegovim pomagačima ... l) Svako održavanje prisnih i prijateljskih odnosa sa predstanicima okupatorske vojske i vlasti... m) Služenje u činovničkom aparatu".

13 Isto.

14 HDA, f. JT, k. 97, "Br.Pov. 07-45, 10.VII.45", str. 1.

15 HDA, f. JT, k. 4, o. 2, "Pov.Br. 55.-45", 14. srpnja 1945, str. 3.

16 v. poglavje ove disertacije "Glavni represivni organi".

konkurenčiju i opasnost po *novu vlast* - kao prema *narodnim neprijateljima*, razumljivo je što su krajem rata i u poraću vršeni mnogovrsni oblici represije. Među njima su bili osobito opsežni najteži oblici represije - likvidacije bez provođenja sudskog postupka i zatvaranja u logore - koje je režim očigledno smatrao najučinkovitijom metodom za učvršćivanje i očuvanje svoje vlasti.

Pritom je potrebno još jedamput naglasiti kako su OZN-a i KNOJ imali središnju ulogu u izvršavanju naredbi o sustavnom provođenju najtežih oblika represije.

A) SUSTAVNE LIKVIDACIJE BEZ SUDSKOG POSTUPKA

U više je navrata naglašavano kako prilikom znanstvenog istraživanja represivnosti jugoslavenskog sustava tijekom rata i poraća jedan od temeljnih problema predstavlja nedostatak izvorne partizansko-komunističke građe, radi njenog planskog *čišćenja* (najvjerojatnije, uništavanja) ili nedostupnosti pod različitim obrazloženjima¹. Taj je problem naročito naglašen kad se radi o najtežem obliku represije, tj. o likvidacijama bez formalno provedenog postupka koji se može uklopiti u široko shvaćen pojam pravosuđa i koji završava sudskom presudom. Stoga je za sada nemoguće u cijelosti znanstveno utvrditi sve događajne sastavnice tog oblika represije koju je provodila struktura vlasti pod rukovodstvom KPJ.

Međutim, sačuvani fragmenti grade sasvim su dostatni za stvaranje okvirne historiografske spoznaje o povijesnim kauzalnostima provođenja sustavnih likvidacija krajem rata i u poraću, kao i za rekonstrukciju pojedinih konkretnih slučajeva likvidacija.

Prema sačuvanim dokumentima partizansko-komunističkog porijekla razvidno je kako su već za trajanja rata, u završnim godinama rata, obavještajni centri te drugi organi i institucije sustavno priključili - između ostalog - popise i podatke o osobama koje su tijekom rata likvidirane od strane partizanskih postrojbi ili drugih organa *partizanske vlasti*. Podaci su korišteni za različite svrhe: od provođenja konfiskacija i različitih oblika raspolažanja imovinom likvidiranih osoba do istraživanja rodbinskih, poslovnih i drugih veza likvidiranih osoba, kako bi se locirale stvarne i potenci-

jalne obavještajne, sigurnosne i političke opasnosti za *novu vlast*, te na temelju toga vršila daljnja represija.

Krajem ožujka 1944. g. ROC Prigorje je za višu obavještajnu razinu sačinio "Popis likvidiranih lica iz kotara Dugo selo"², koja su ubijena od partizansko komunističke strane, te uz to navodi nekoliko znakovitih činjenica s kojima pojašnjava poteškoće pri obavljanju tog posla. Najprije je naglašeno kako "za sve likvidirane mi nismo prije znali da će to biti, jer kod svih onih koji su likvidirani 1943 i ranije nije uopće naša služba još postojala. Za te akcije je isključivo odgovoran KKKPH Dugo Selo odnosno OKKPH Zgb. Može biti da baš kod svih slučajeva nije tako, ali ot (to, op. a.) će onda oni znati tko je".³

Na kraju se navodi: "Koliko je takovih koji nisu iz ovoga kotara likvidirano mi neznamo nego ćemo se obratiti na druge institucije koje bi mogle imati podatke. Iz drugih kotara još nismo dobili takovih podataka".⁴

Na temelju toga, kao i drugih detalja u dokumentu, nedvojbeno se može zaključiti da su i u prvim godinama rata bez presude vršene likvidacije različitih civilnih i vojnih osoba od strane NOO-a, KP i NOV, te da su u završnim godinama rata o tome prikupljani podaci od strane istih struktura. Kod ovog zaključka svakako treba naglasiti kako se likvidacije prvi put navode u partizanskim dokumentima već u kolovozu 1941. g., kada *Posavski narodnooslobodilački partizanski odred* izdaje uputstvo o *obrazovanju odbora narodnooslobodilačkog fronta*, koji ima je edan od zadataka bio i "likvidiranje malih neprijateljskih odeljenja i otvorenih petokolonaša".

Nakon završetka rata, 1945. g. i kasnije, podaci o osobama koje su likvidirane od komunističko-partizanske strane prikupljeni su daleko sustavnije, radi spomenutih potreba različitih državnih organa. Tako su na nekim mjestima u fondu ZKRZ sačuvani strojem i rukom pisani tablično sređeni i nesređeni podaci likvidarnih osoba za pojedina mjesta, a podatke su prikupile mjesne komisije za *utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača*.

U tablično sređenom i strojem pisanim popisu koji je krajem 1945. g. za područje kotara (*sreza*) Šid izradio "veće statističara srez Šid", koje je djelovalo u okviru *Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini*, poi-

menično je navedeno 199 osoba koje su tijekom rata likvidirale partizansko-komunističke strukture. Uz pojedina ili skupine imena u rubrici "Kogaje likvidirao (Tko gaje likvidirao, op. a.)" navedene su - između ostalog - slijedeće formulacije: "Pobiveni od II Sremskog odreda", "Pobiveni od komande mesta Šid 1943.god.", "Pobiveni od partizana", "Pobijeni od strane partizanskih odreda u 1943. godini", "Hozna (Ozna, op. a.) Šid", "Od strane narodne oslobodilačke vojske u 1944 godini"⁵, a u rubrikama "Funkcija" i "Godine starosti" žrtava najčešće se navodi "Nema podataka".

U dokumentu "Popis poginuli i sudeni od strane N.O.P. na području Đeletovcu", kojeg je u studenom 1945. g. sačinio "Mesni Narodno oslobodilački odbor Đeletovcu" navedeno je 17 osoba koje su tijekom rata, u razdoblju 1943. - 1945. g. bez naznake o provedenom suđenju ubijene od različitih partizanskih postrojbi. Uz osobu pod rednim brojem 11 u rubrici "Opaska" je napisano "(ubijena, op. a.) kao dijete", kod osobe pod rednim brojem 13 - "kao civil", kod osobe pod rednim brojem 16 i 17 - "Pogrešno ubijen".

Dokument pod nazivom "Popis svih fašista koji su likvidirani iz Donj. Novog Sela" uz imena osoba najčešće navodi - "ubijen od drugova (misli se na pripadnike partizansko-komunističke strukture, op. a.)"⁶, a u dokumentu "Mesnog Narodno oslobodilačkog odbora Sotin" za jednu se osobu navodi kako je "prilikom ulaska naše vojske u Sotin 12. IV 45, odveden na kraj Sela i ubijen, prema mišljenju nas da nije trebao biti ubijen, izgleda da je po sredi lična osveta ili nešto drugo".⁷

Posebno je znakovit sačuvani dokument "Izjave iz Slakovići" u kojem se nalaze podaci o 24 osobe koje su ubijene tijekom rata, a uz svaku se ime pokraj različitih podataka nalazi i opis njihovog imovnog stanja. Primjerice, uz osobu pod rednim brojem 1 piše - "odveden po partizanima 1943 i ubijen. Ima kuću"; za osobu pod rednim brojem 2 - "odvedena po partizanima 1943 i ubijena. Ima 1 jutro zemlje"; za osobu pod rednim brojem 10 - "poginuo 1944 u borbi sa partizanima. Otac posjeduje kuću i 3-4 jutra zemlje"; za osobu pod rednim brojem 13 - "čovjek gestapo, a i ona sigurno simpatizer, odvedena po N.O.V. 1945. Nema ništa. Ubijena"; za osobu pod brojem 17 - "odveden po N.O.V. 1945 god i ubijen. Ima kuću i oko 15 jutara"; i td.

1 v. poglavje ove disertacije "Povijesna grada", naročito dijelove koji se odnose na fondove OZN-a, JT, SDS i ZKRZ.

2 HDA, f. OZN-a, k. 14, o. 5, "R.O.C. Prigorje, 29-11-44, ob. br. 20"

3 Isto.

4 Isto.

5 L. Geršković, n. dj, str. 62.

6 HDA, f. ZKRZ, k. 699, "SI. Broj 206, 12-XI 1945 god."

7 Isto, od broja 174-199

8 Isto.

9 HDA, f. ZKRZ, k. 699, tablični dokument pisan rukom, 1. studenog 1945. g; u dokumentu popis počinje s brojem 1, a završava s brojem 18, međutim - očigledno greškom - iza rednog broja 11, slijedio je broj 13, tako da popis stvarno sadrži 17 osoba.

10 HDA, f. ZKRZ, k. 699, str. 462.

11 HDA, f. ZKRZ, k. 699, "Broj 2429, Dana 27. X - 1945".

12 HDA, f. ZKRZ, k. 699, str. 479-481.

U poratnim godinama, od 1946. g. pa nadalje, *Uprava državne bezbjednosti* (UDB-a) - kasnije nazvana *Služba državne sigurnosti* - unutar Ministarstva unutrašnjih poslova FNRJ, vršila je veoma detaljne rekonstrukcije različitih političkih organizacija i pokreta koji su postojali prije i tijekom rata na prostoru Jugoslavije. O tome svjedoči i jedan prema dostupnosti raritetan dokument koji je nastao pri kraju 1947. g; radi se o UDB-inoj "Okružnici (...) sredjivanje materijala za registraciju" koja je označena najvećim - "A" - stupnjem povjerljivosti .

U tom dokumentu oblasna razina UDB-e traži, između ostalog, od gradske razine UDB-e za Dubrovnik dostavljanje spiska "lica likvidiranih poslije oslobođenja, kratkim postupkom ili presudom", kao i "spisak rodbine gore navedenih lica uz kratke karakteristike".

Isto tako, u gradi *Službe državne sigurnosti* (SDS) u uvodnom tekstu *elaborata "Rekonstrukcija bivših građanskih stranaka"* navode se razlozi zbog kojih rekonstrukcija nije "u detalje završena", te se, između ostalog, kaže: "mnogo licajev likvidirano za vrijeme rata ili poslije rata, a da nisu temeljito saslušavana". Zatim se uz imena pojedinih pripadnika HSS-a navodi njihova sudbina. Za Palajić Josip je napisano - "do 1946 godine živio je ilegalno u mjestu rođenja i okolnim šimama, kadaje uhapšen po OZN-i i ubijen"; za Pugarić Luku - "likvidiran je 1945 godine po organima OZN-e"; za Marjanović Valentina - "likvidiranje 1945 godine nakon hapšenja po organima OZN-e"; itd.

O provođenju sustavnih masovnih likvidacija - bez suđenja - zarobljenih hrvatskih građana (vojnika i civila) nakon rata svjedoči i izješće kojeg je *Javni tužilac Hrvatske* sredinom srpnja 1945. g. podnio *Javnom tužiocu DFJ*. U dijelu izješća koji govori o razlozima zbog kojih se "šovinizam (...) u Hrvatskoj uvelike širi" navodi se kako "dosta materijala za tu propagandu daju postupci u prvom redu ranije štabovi operativnih jedinica, koji su u danima velikih zarobljavanja, a poslije (n. a.), naredjivali i dopuštali ubijanje bez suda (n. a.), javno ili čak po nekim neodgovornim elementima nevine ljudi, ubijene ostavljali skoro nezakopane i si; ubijstva po OZN-i, Nar. Miliciji itd...".

Zatim se navodi izuzetno znakovit primjer konkretne likvidacije, iz kojeg se prepoznaju razmjeri, način i okolnosti u kojima su izvršavane masovne likvidacije. Naime, *Javni tužilac Hrvatske* napisao je u strogo povjerljivom izješću: "Tako n.pr. II Armija upućuje 1.700 zarobljenika na likvidacije. OZNA za Hrvatsku medjutim javlja, da se likvidiraju samo zločinci i potom se likvidira oko 300. Medjutim i tamošnja Divizija (Karlovac) traži 500 da ih ona likvidira" .

Isto tako, u srpnju 1945. g. i *Izještaj MUP-a* Federalne države Hrvatske govori kako "organi OZNE vrše pljačku, ubijaju lude bez suda (n. a.), ne zakopavaju ih ili ih ne pokopaju čestito", a u sačuvanom *Izještaju Javnog tužioca II Armije* navode se također izuzetno znakoviti primjeri konkrenih masovnih likvidacija. Naime, o razmjerima i načinu likvidacija sredinom lipnja 1945. g. navedeno je kako je jedan bataljun 9. Brigade 10. Divizije "17 juna 1945 godine" pratio transport "od 3000 zarobljenika ... iz Slavonske Požege u Novu Gradišku", te "daje ta grupa zarobljenika išla na likvidaciju, jer su to sve bili ustaše, koljači, žandari i policaci".

U istom *Izještaju* nalazi se i iskaz "komandira straže i zatvora kod okružne OZN-e Odsjek III kod Nove Gradiške" koji je izjavio: "Dana 18 ili 19 juna dobio sam zadatak da likvidiram jednu grupu ustaša, legionara i žandara. Naredjenje mi je izdao šef okružne OZN-e (...) Zadatak sam izvršio".

Različiti sačuvani dokumenti OZN-e koji se svojim najvećim djelom odnose na redovitu komunikaciju koju je obavljala OZN-a unutar svoje organizacije (izještaji, upute, direktive itd.) ili s drugim državnim tjerima sadrže i fragmente o izvršenim likvidacijama, koji su najvjerojatnije promakli pozornosti čistača grade. Na temelju tih fragmenata - koji se tehničkim i stilskim značajkama ne razlikuju od drugih, uobičajenih obavještajnih podataka - kao i zbog njihovog sadržaja te rasprostranjenosti na različitim razinama OZN-ine organizacije, opravданo se može zaključiti kako i ovi dokumenti potvrđuju sustavnost provođenja masovnih likvidacija krajem rata i u poraću od strane državne strukture koja je bila pod nadzorom KPJ.

Osim toga, ovi fragmenti sadrže i niz podataka koji govore o okolnostima, načinima

i razmjerima stradanja, te o općoj poratnoj situaciji u kojoj su žrtve praktično bile bez ikakove zaštite, dok je provedba centralizirano osmišljene i naređene represije, a osobito njeni najteži oblici, bila prepuštena ideologiziranim neposrednim izvršiteljima.

Prilikom navođenja konkretnih primjera, može se krenuti od jednog kraćeg preglednog izješća - koje je u travnju 1944. g. /// *Odsjek OZN-e za Hrvatsku* uputio *Načelniku OZN-e za Hrvatsku* i *III Odsjeku OZN-e za Jugoslaviju* - u kojem se govori o likvidacijama bez suđenja *ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja* koji su otkriveni unutar sastava nekoliko partizanskih korpusa (najvjerojatnije se radilo o novomobiliziranim osobama): "Od odkrivenih ratnih zločinaca 3 su likvidirana poslije istrage, 3 slučaja su predanu sudu, a 17 ih je predano OZN-i dotičnog okruga", a "od ostalih narodnih neprijatelja 4 su poslije završen istrage javno streljani pred strojem, 12 ih je ilegalno likvidirano, 11 slučajeva je predano sudu, 30 ih je pod kontrolom...".

U radnom izještaju iz travnja 1945. g. /// *sekcija OZN-e za IV. ud. Korpus JA* navodi i sljedeće primjere: "sami smo resili kratkim putem 7 neprijateljskih vojnika zarobljenih kod Bihaća", a u drugoj diviziji "saslušali su 17 zarobljenika od kojih su jednoga poslali na vojni sud, a 6-oricu u saglasnosti sa štabom divizije sami likvidirali"¹¹.

Nakon završetka rata, početkom lipnja 1945. g. OZN-a za okrug Baniju uputila je zemaljskoj OZN-i za Hrvatsku izješće u kojem, između ostalog, opisuje i likvidaciju zarobljenika koju je izvršio "II.Bat.N.Obrane" (*Drugi bataljon KNOJ-a*, o. a.) koji "je odveo jednu grupu od 194 te ih likvidirao u blizini sela Knezovljana, svega udaljenosti kilometar od sela i 40-50 metara daleko od puta. Kod same likvidacije bili su odbornici sela, tako da za likvidaciju znade cijelo selo, pošto su nekoji dobili i robe od ubijenih. Nedaleko od samoga mjesta gde su ovi likvidirani imade jedan bunar, u kojem se je pojavila sama krv. Pošto likvidirani nisu bili dobro zakopani, dali smo u zadatku da se odma nabaca još zemlje, pošto su već počeli smrditi, a ujedno da se i sam bunar zatrpa" .

(nastavit će se) O

¹ Dokument se nalazi u posjedu *Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, izvorni broj je 598/17, 20. prosinac 1946., MUP FNRJ, "Opunomoćstvo drž. bezbjednosti za oblast Dalmacija"; To je inače jedini dokument - označen stupnjem povjerljivosti "A" - kojeg sam pronašao u cijelokupnoj pregledanoj gradbi; v. poglavje ove disertacije "Povjesna građa".

² Isto.

³ HDA, f. SDS, k. 3, o. 01/34.

⁴ Isto.

⁵ HDA, f. JT, k. 4, o. 2, "Pov.Br. 55-45, Zagreb, 14.VII1945, Izještaj br. 2.", str. 2-3.

⁶ HDA, f. JT, k. 97, "Br.Pov. 67-45, 10.VII1945", str. 1.

⁷ HDA, f. JT, k. 97, "Javni tužilac II Armije, Broj 1/45, 11 jula 1945", str. 1.

⁸ Isto, str. 2.

⁹ HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 4, "Broj 251/45-6a, 13 aprila 1945", str. 2; O različitim oblicima likvidacija unutar samih partizanskih postrojbi usp. memoarsko djelo partizanskog politkomesara J. Komika, Svi umiru jednako, Zagreb, 1990, poglavљa 8, 39 i 40.

¹⁰ HDA, f. OZN-a, k. 8, o. 4, "Broj 109", 24. travanj 1945, str. 3.

¹¹ Isto, str. 4.

¹² HDA, f. OZN-a, k. 39, o. 4, "Broj: 87/45, dne 6. VI. 1945. g", str. 2.

ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (VII.)

Večernji list od 28.IV. 1998. prenosi dio intervju gospodina PHILIPA COHENA slovenskom listu DELO, pod naslovom, «Opasnost za Hrvatsku i dalje dolazi od Srba». Intervju je prošao gotovo nezapaženo u hrvatskoj javnosti, iako je instruktivan iz više razloga. Gospodin Cohen je poznata osoba u svijetu, kako u religijskim, tako u filozofijskim, publicističkim i političkim krugovima i k tome je brat aktualnog ministra obrane u SAD. Na novinarsko pitanje: «Kakvo je vaše viđenje događaja na ovim prostorima», on odgovara: «*Vjerujem da, ako gledamo dugoročno, najveća opasnost za stratešku budućnost Hrvatske dolazi od Srba i uvijek će dolaziti od njih. Nažalost postoji snažno shvaćanje u ovoj zemlji, u dijelu populacije i dijelu političkog vodstva da najveća opasnost za Hrvatsku dolazi od Muslimana, a za Srbe se misli da će s njima ići lakše. Ovakvo mišljenje Hrvatima poslano je izravno od Sotone. Jer takvo mišljenje može voditi uništenju ove države. Možda moje riječi zvuče prejako, no Srbi žele osvojiti dalmatinsku obalu. Puno prije 1844., Garašaninova Načertanija i Crne ruke. Ako gledate ovlasti pećkog patrijarha i srpske ortodokse crkve, ono obuhvaća područje identično Grašaninovoj velikoj Srbiji. I to nije slučajnost. Srbi imaju problem. Ne znaju gdje im je dom i žele da vaš dom bude njihov. I to žele postići na bilo koji način. Bit će vrlo sretni da osvoje vašu zemlju ratom, ali bit će sretni i ako je osvoje jednostavnom kolonizacijom i tada demografski kontroliraju. Ono što Srbi žele i što će uvijek željeti je proširena Srbija na račun Dalmacije i dijela Slavonije. To je prava religija Srba. Na daljnje pitanje novinara: «A budućnost Bosne i Hercegovine?», odgovara: «Muslim da će još biti rata. Rat neće početi Hrvati i Muslimani nego Srbi. Sada kad imaju pola Bosne, taj će dio iskoristiti kao odskočnu dasku za novo osvajanje. To je lako predviđjeti. Zato je vrlo važno za Hrvate da razumiju da njihova budućnost i suradnja leži u iskrenim, prijateljskim odnosima iz-*

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

među Sarajeva i Zagreba. Jedino u takvom savezništvu Zagreb može pobijediti.»

Gotovo bih se usudio reći, da ovaj intervju predstavlja sublimaciju mojih upozorenja. Poglavitno u onom dijelu u kojem ukazujem na potrebu reafirmacije zajedništva Hrvata katolika i muslimana, koje su neki sumnjivi ljudi i njihovi još sumnjiviji ciljevi doveli u pitanje.

Sve što su ovi sumnjivi ljudi radili, suprotno je i strano duhu i geniju hrvatskog naroda, njegovoj filozofijskoj misli, načinu života, dubokoj i istinskoj toleranciji njegovanoj stotinama godina.

Ostaje nepobitna činjenica da je u Domovinskom ratu za stvaranje neovisne i samostalne Hrvatske države, sudjelovalo oko 30.000 iz redova pripadnika kulturnog i tradicijskog kruga islamske misli, bilo da su pod hrvatskim stijegom ratovali bili ranjavani ili poginuli kao Hrvati islamske vjere, bilo kao Bošnjaci državljeni Hrvatske, bilo Bošnjaci iz Bosne i Hercegovine. Svojom nesebičnom žrtvom za svoju domovinu Hrvatsku pokazali smo svojoj hrvatskoj katoličkoj braći domoljubnu i rodoljubnu vjerodostojnost. Nažalost, unatoč gotovo plebiscitarnom udjelu u stvaranju sadašnje Hrvatske, nije nam adekvatno uzvraćeno, štoviše, usudio bih se tvrditi da smo nakon 1993., gotovo isključeni iz svakog oblika političkog života. Po svemu sudeći jedan od razloga takovog ponašanja, pored već izloženih, mogao bi biti krivo tumačenje činjenice da se veliki broj muslimana u svoj matičnoj domovini Bosni i Hercegovini nacionalno opredijelio kao Bošnjak, pa se stoga, kako sam već pisao, naš doprinos minimalizira ili posve briše, ako ne i obezvreduje. Bolno je to saznanje, jer je krajnje nepravedno i neopravdano. Tako, pitam se, je li moguće i dopustivo, da se grobna mjesta na kojima leže vitezovi iz redova

pripadnika tradicijskog kruga islamske uopće ne posjećuju ni po službenim i protokolarnim obvezama. Primjer takvog ponašanja nalazim upravo u Dubrovniku. Mada je islamsko groblje naslonjeno na katoličko, nitko se nije sjetio, ni iz stožera HV-a, da oda počast tim hrvatskim vitezovima i njihovožrtvi, odlaskom i polaganjem vjenaca na njihove grobove. Pada mi napamet misao koju izriče Don. Živko Kusić u svojoj redovnoj kolumni u Jutarnjem listu, od 19.4.2000. kada kaže: «Ako ima građana koji su alergični na Islam (što katolik nikad ne bi smio biti, jer time nijeće svoje abrahamovske korijene i samu svoju vjeru), zar se i oni ne bi morali zauzimati za ljudska prava u cijelini?»

No vratimo se ključnoj činjenici koja je stalni predmet mog zanimanja, isticanja i upućivanja i koja se nastavlja na uvodne riječi gospodina Cohena. To je činjenica da srpska politika unatoč nekim sadašnjim personalnih promjena, nema tendenciju odustanka od velikosrpskih ideoloških i teritorijalnih ciljeva, već da se radi o stanovitoj političkoj mimikriji, čekanju na konsolidaciju i «bolja vremena», osloncem na one iste snage koje su upravo ovdje u Hrvatskoj pokrenule ukupno zlo i da takav razvoj događaja svi skupa znaju i prognoziraju i da uskoro nastupaju vremena koja otvaraju prostore nastupanju takovih projekata kao i zahtjeva sličnim onima poput negdašnjeg komunističkog «ključa» po kojem će imperativno tražiti imenovanja na javne visoke funkcije. Ostajem zaprepašten i ne mogu shvatiti da u političkim krugovima Hrvatske nema spoznaje da, nasuprot takovomu političkom srpskom stavu, na strani hrvatskih muslimana kao i Bošnjaka, nikada prije niti sada nisu postojali osvajački planovi na račun Hrvata, a niti su postojali bilo kakvi teritorijalni zahtjevi, ponajmanje da bi postojala ideologija, koja bi išla za uništenjem svega što oje hrvatsko.

Nužno je stoga da se spozna, da na području današnje Hrvatske nikada nije bilo rata između katolika i muslimana i da

neke zlonamjerno potencirane refleksije s drugoga državnog područja, sijanje mržnje, predrasuda, eliminiranje iz svakoga političkog i inog života, unatoč kristalno jasnih naših stavova, ovdje u Hrvatskoj, ima za cilj otvaranje prostora onim snagama koje su latentni protivnici svega hrvatskog i postizanje zaobilaznim putem, po sistemu podijeli pa vladaj, onog istog zbog čega je i pokrenuta ukupna zločinačka mašinerija. To se čini preko onih čija je nacionalna isključivost najplodnije tlo za takovu rabotu, kao i preko onih koji su prodane duše koji su u obvezama da tako postupaju, jer moraju pred svojom javnošću prikrivati neka svoja ranija zlodjela učinjena pripadnicima vlastitog naroda. Upravo takvi stalno drže u opticaju šovinističku i retrogradnu tvrdnju da vjera određuje naciju, kojoj se znanstveno suprostavio Dr. Ante Starčević. To što neka retrogradna manjina unutar većine, ne će ili ne zna pročitati i pojmiti svu veličinu nauka Dr. Ante Starčevića i što minimaliziranjem njegovog mudroslavlja na ekskluzivnu simboliku čini štetu hrvatskom narodu velika je nesreća. No, vjerujem da su takvi prolazno nevrijeme i da će plodovi ovog istinskog pravnog i filozofijskog genija, koji postavlju ukupnu hrvatsku duhovnu misao u porodicu i zajednicu najvećih, vječnih i neprolaznih svjetskih civilizacijskih stećevina, biti pročitani i primjenjeni na način kako je to On govorio i pisao.

Reis-Ul-Ulema, Hadži Mehmed Džemaludin Čaušević (1870-1938.), veliki reformator i istinski muslimanski preporoditelj, vođa kojeg je narod poštovao i slijedio, stalno je govorio: «muslimani ako žele da se održe moraju ići zajedno s Hrvatima». Neprekidno je upozoravao na srpsko nastojanje da Bosnu i Hercegovinu pripove Srbi i da su za postizanje tog cilja spremni uništiti sve druge koji nastanjuju zemljicu Bosnu, što se, nažalost, ostvarilo stvaranjem tzv. Republike srpske. Danas, parafrasirajući ovog istinskog velikana, valjalo bi reći: «Hrvati ako žele da se održe, valjalo bi da idu zajedno s muslimanima.»

Na tragu takve misli i poruke, Muftija Ševko ef. Omerbašić, vjerski muslimanski poglavari u Hrvatskoj, u svom intervjuu u Fokusu od 16.6.2000. bezrezervno izjavljuje: «Bošnjaci žele ujedinjenje s

Hrvatskom». Mislim, kaže dalje Muftija Omerbašić, da Hrvatska i Bosna i Hercegovina mogu opstati samo ako su u jednoj državi. Ujedinjene, naše bi zemlje imale izuzetan ljudski i tehnički kapacitet. Imaju i dobar geopolitički položaj. A sadašnja granica nije prirodna.»

Kad je novinar izrazio sumnju u to da će «vaši Bošnjaci biti oduševljeni ovim što govorite», Muftija je bez okolišanja jasno odgovorio: «Varate se. Oni jedva čekaju to spajanje. Ali ne kako se govorilo s pozicije stvaranja velike Hrvatske, nego na osnovi ravnopravnih odnosa.» U pogledu odnosa prema Srbima u tzv. Republici srpskoj, nije bilo dvojbe kod Muftije, da će se, ukoliko se stanje ne vrati na prijeratno, to posetići ratom, iako vjeruje da će se Srbi urazumiti i konačno shvatiti što je za njih najbolje. No o svemu tome najvažnije je da u međuvremenu Hrvati i Bošnjaci počnu o tome razgovarati. Ovaj intervju dao je ovom listu vjerski poglavari muslimana u Hrvatskoj, neposredno prije svog puta u Teheran na Kongres islamskog jedinstva, organizacije koja okuplja sve misleće muslimane svijeta, uz napomenu da će upravo tamo, između ostalog, govoriti i na ovu temu.

Ako nije posve jasno mjesto i tko je na hijerarhijskoj ljestvici islamskog svećenstva Muftija Ševko ef. Omerbašić, ako bi se moglo uspoređivati, njegovo mjesto u toj hijerarhiji odgovaralo bi hijerarhijskom mjestu kardinala u hijerarhijskoj ljestvici katoličkog svećenstva. Nadam se i vjerujem da ćete upravo na temelju ove uporedbe shvatiti svu ozbiljnost i promišljenost svake riječi kao i poruke koja dolazi od vjerskog poglavara koji zauzima takvu visoku vjersku poziciju i da se bezrezervno može reći da je njegova izjava rezultat dubokog zagledanja u budućnost kako to i priliči vjerskim poglavarima, koji ujedno referiraju i ideale koje slijede njegovi istovjernici.

Naravno da su za provedbu jednog ovakvog prijedloga potrebeni ljudi koji će biti sposobni ostvariti potreban savez. To svakako ne mogu biti isti ljudi koji su bili buldožeri, u prenesenom smislu riječi, već arhitekti jednog novog potrebnog saveza, koji je uvjet bez kojeg se ne može, kako bi se sačuvala narodna supstanca koja je biloški dovedena do minimuma, politikom koja ima za cilj svoj uski egoistični interes. •

NOVOGODIŠNJA NOĆ

Mario BILIĆ

*I ove godine na Novo ljetu
blistat će po nebu svijetle rakete.
Zemlja u bijesu će zbaciti sve sveto;
grmjet će utroba naše planete.*

*Dvorane pune će biti bohema,
moćnika, slugu, panova, žena,,,
I neće biti tog čega nema
u noći razvrata, pjesme, kretna...*

*Zarit će jele, zvijezde, lampioni
u zanosu slavlja na Novo ljetu;
brujat će zvona i jest se bomboni,
a zijevat će netko gladan ko pseto.*

*Jezike kužne plazit ćepljani;
u taktu tanga šepat će starci,
a u to vrijeme - kao i lani -
po tijelu gladnog plazit će žmarki.*

*Cut će se, stapanjem mnoštva tjelesa,
uzdasi strasni u svakom kutu,
a i te će noći poneka blesa
proplakat gorko jer je - na putu...*

*Ako ti pokuca upozno doba
te bajne noći prosjak na vrata,
ne slušaj vino jer Bog te proba;
sjeti se smrti i primi brata!*

Domovini

Grlica CURIŠ

*Ti još spavaš zoro bajna,
spavaš, spavaš, tvrdim snom.
Moja misao noćas luta,
traži izgubljeni dom.
Dome, dome, moj premili,
kada zborim ime tvoje,
uvijek drhti srce moje,
kao krila maloga leptira.
Zora svanu, sunce granu.
Sve se iz sna slatka budi,
pa i ova mala pjesma,
što spjevaše moje grudi.
Tebi domovino mila,
pjejam pjesmu sada ovu.
Nikad neću moći opjevati,
koliko te volim, domovino mati.
Sunce, mjesec, zvijezde male
Nek' ti uvijek sretno sjaje.
Deset ljeta ti je sada.
Sretna bila domovino mila!*

OBRAMBENI GOVOR NADBISKUPA STEPINCA

«Na sve tužbe, koje su ovdje protiv mene iznesene, odgovaram, da je moja savjest mirna, makar se publika tome smijala. Sada se ne kanim braniti niti apelirati protiv osude. Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismjeđivanje, prezir i poniženje, nego - jer mi je savjest čista - pripravan sam svaki čas i umrijeti.

Stotinu puta je ovdje ponovljen izraz «Optuženi Stepinac». Ali nitko nije toliko naivan, da ne bi znao, da iza toga «optuženog Stepinca» sjedi ovdje na optuženičkoj klupi nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolita i predstavnik Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sami ste toliko apelirali na ovdje prisutni kler, da kaže, da je samo Stepinac kriv ovima i njihovu stavu naroda i klera. Obični Stepinac ne može imati taj utjecaj nego samo nadbiskup Stepinac.

Već se 17 mjeseci vodi protiv mene borba u štampi i u javnosti, inače 12 mjeseci podnosio sam faktičnu internaciju u nadbiskupskom dvoru.

Upisuje mi se u krivnju prekrštanjanje Srba. To je uopće neispravan naziv, jer tko je jednom kršten, ne treba ga više prekrštavati, nego se radi o vjerskom prijelazu.

Ja o tome neću opširnije govoriti, nego velim, da mi je savjest čista, a povijest će jednom reći o tom svoj sud. Činjenica jest, da sam morao premeštati župnike, jer im je prijetila opasnost smrti od pravoslavnih, jer su ih htjeli Srbi ubiti zato što otežu s prijelazom. Činjenica je, da se u prošlo ratno vrijeme Crkva moralna provlačiti kroz poteškoće kao zmija, a išlo se na ruku sprskom narodu s nakanom, da mu se pomogne, kako se dalo i moglo. Gospodin predsjednik mi je predočio prijepis, što sam tražio prazni pravo-

slavni manastir - nekoć pavlinski - u Oreohovici da se u nj smjeste trapisti, koje su Nijemci protjerali iz Rajhenburga. Smatram, da mi je bila dužnost pomoći braći Slovencima, koji su od Hitlerovaca bili istjerani, da se sklone.

Nadbiskup tijekom obrambenog govora

Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikariat. Pitao me je predsjednik suda, nisam li smatrao izdaju Jugoslavije, dok sam u toj stvari stupio u vezu s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikarijata urediti kroz ovih 8-9 godina. No, nije došlo do definitivnog rješenja. To je pitanje konačno bilo uređeno u Jugoslaviji i konkordatom, koji je stvoren teškom mukom, svečano ratificiran u parlamentu, da onda propadne na beogradskim ulicama.

Kad je rat Jugoslavija - Njemačka bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostacima vojnika katolika bivše Jugoslavije i novostvorene

Nezavisne Države Hrvatske. Ako je, dakle, država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.

Nisam persona grata ni Nijemcima ni ustašama. Nisam bio ustaša, niti sam položio njihovu zakletvu, kako su učinili vaši činovnici, koji su ovdje. Hrvatski Narod se plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku Državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji bijaše rob u bivšoj Jugoslaviji. Rekao sam: Hrvatima se nije dozvoljavalo da napreduju u vojsci ili da uđu u diplomaciju osim da promijene vjeru ili ožene inovjerku. Tu je faktična baza i pozadina mojih poslanica i propovijedi.

Što sam govorio o pravu Hrvatskog naroda na slobodu i nezavisnost, sve je u skladu s osnovnim principima saveznika istaknutim u Jalti i u Atlanškoj povelji. Ako prema ovim zaključcima svaki narod ima pravo na svoju nezavisnost, zašto bi se to onda branilo samo Hrvatskom narodu? Sveta Stolica je toliko naglašavala, da i mali narodi i narodne manjine imaju pravo na slobodu. Zar katolički biskup i metropolita ne bi o tome smio ni pisnuti? Ako treba, past ćemo, jer smo vršili svoju dužnost. Ako mislite, da je Hrvatski narod zadovoljan ovom sudbinom ili mu eventualno još pružite priliku da se izjasni, s moje strane nema poteškoća. Poštovao sam volju svoga naroda i poštivat ću je.

Optužujete me kao neprijatelja državne i narodne vlade. Molim vas, kažite mi, koja je za mene vlast bila 1941. godine? Da li pučista Simović u Beogradu, ili izdajnička, kako je vi zovete, u Londonu ili ona u Jeruzalemu, ili vaša u šumi, ili ova u Zagrebu? Dapače, i godine 1943. i 1944. da li vlada u Londonu ili u šumi? Vi ste

za me vlast od 8. svibnja 1945. Zar sam ja mogao slušati vas u šumi i ovdje njih u Zagrebu? Je li uopće moguće služiti dva gospodara? To nije po katoličkom moralu ni po međunarodnom ni po općem ljudskom pravu. Nismo mogli ovdje vlast ignorirati, makar bila usataška, ona je bila ovdje. Vi mene imate pravo pitati i zvati na odgovornost od 8. svibnja 1945!

(Tu mu upadne u riječ predsjednik suda Vimpulšek, rekavši: «Onda ne bismo smjeli po tome suditi ni Paveliću ni Lisaku»).

Glede kakvih terorističkih mojih čina nemate dokaza, niti će vam itko vjerovati. Ako su Lisak, Lela Sofijanec i drugi dolazili k meni pod drugim imenom ili ako sam primio pisma, koja nisam znao ni pročitati, ako je to krivnja, što su ljudi k meni dolazili, primit ću mirno osudu.

Ako sam svećeniku Mariću dao propusnicu, ništa sebi ne predbacujem, čista mi je savjest, jer mi nije bila nakana učiniti ništa protiv poretka, te mirne duše mogao bih poći na drugi svijet s tom krivnjom. Hoćete li mi vjerovati ili ne, sporedno je. Optuženi zagrebački nadbiskup zna za svoje uvjerenje ne samo trpjeti nego i umrijeti.

Sam predsjednik vlade Dr. Bakarić rekao je svećeniku Milanoviću: «Mi smo uvjereni, da iza tih akcija stoji nadbiskup, ali nemamo nikakvih dokaza». To je za mene dovoljno rečeno.

A sada: u čemu je čitav spor naše teškoće i zašto nije došlo do smirenja prilika? Državni tužilac je toliko puta ustvrdio, da nigdje nema slobode savjesti kao ovdje u ovoj državi.

Slobodan sam navesti neke činjenice, iz kojih će se vidjeti protivno. Ponovno tvrdim pred svima: 260-270 svećenika poubijano je od narodnog oslobođačnog pokreta. U nijednoj civiliziranoj državi na svijetu ne bi toliki svećenici bili tako kažnjeni za te krivice, koje im imputirate.

Evo npr. župnik u Slatini, Burger! Ako je bio član Kulturbunda, pa da ste ga recimo sudili na osam godina, no vi ste radi toga, što je kao dekan prenio bogoslužne stvari iz susjedne voćinske crkve, što mu je bila dužnost, sudili ga na smrt i ubili.

Ponovno tvrdim: u nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi se tako sudilo. Svećenik Povolnjak ubijen je bez suda kao pseto na cesti. Isto je i s okrivljenim časnim sestrama. U nijednoj drugoj civiliziranoj državi ne bi ih se na smrt sudilo nego najviše na zatvor. Vi ste učinili pogrešku fatalnu, što ste pobili svećenike. Narod vam to neće nikad zaboraviti.

Publika u sudske dvorani

Naše katoličke škole s toliko žrtava izgrađene, oduzete su nam. Onemogućen je rad naših sjemeništa. Da nisam dobio iz Amerike sedam vagona, uopće se ne bi ove godine moglo početi s radom. A to su djeca siromašnog seljačkog našeg svijeta. Silom ste uzeli svu imovinu sjemeništima. Niste učinili ništa manje nego li Gestapovci, koji su oduzeli sjemeništu posjed Mokrice. Nismo protiv agrarnoj reformi, ali se to moralo raditi u sporazumu sa Sv. Stolicom.

Naša sirotišta su onemogućena. Uništene su naše tiskare i ne znam postoji li još gdje koja. Nema više naše štampe, koju ste ovdje toliko napadali. Nije li uopće skandal tvrditi, da Crkva nije nigdje toliko slobodna kao ovdje?

Dominikanci su dali štampati jednu pobožnu knjižicu, koju sam preveo s francuskog i utrošili su 75.000 dinara. Kad je knjižica bila već odštampana i kad su htjeli nakladu podići, nisu knjige dobili i toliko štetuju. Zar je to sloboda štampe?

Nestalo je i ništa ne radi Društvo Sv. Jeronima. To je teški delikt prema narodu ovako postupiti s najvećom našom kulturnom institucijom.

Predbacili ste mi i «Karitas». Ali, velim ovdje: taj je «Karitas» učinio goleme usluge našem narodu i vašoj djeci.

Onda vjeronaučna obuka. Postavili ste načelo: u višim razredima srednjih škola ne može biti vjeronaučne obuke, a u nižim po volji. Kako ste mogli maloj djeci, koja još nisu dorasla da se sama odlučuju dozvoliti, da se odlučuju za vjeronauk, a višeškolcima, koji već imaju i pravo glasa, ne dopuštate slobodno odlučivanje u pogledu vjeronauka u školi?

Naše katoličke bolnice časnih sestara koliko imaju nevolja!

Protiv ogromne većine naroda uveli ste civilni brak. Zašto niste tu slobodu izrazili više u mentalitetu našeg naroda? U Americi je to pametnije: tko hoće civilno, tko hoće crkveno. Mi vam ne branimo stanovitu kontrolu nad brakom. Ali naš narod vrlo boli, kad mora najprije ići na oblast, a onda na crkveno vjenčanje. Da ste se na nas obratili, dali bismo vam sugestije u spomenutom smislu.

Otete su zgrade nekim redovnicama u Bačkoj, neke crkve u Splitu bile su, ne znam jesu li još, magazini. Imovina Crkve oduzeta je bez sporazuma sa Sv. Stolicom. Vidjeli ste, da narod nije htio primiti tu zemlju. No materijalno pitanje, to je najzadnji problem. Bolnaje točka ovo:

Nijedan svećenik i biskup nije danas siguran za život ni danju ni noću. Biskup Srebrenić je na Sušaku bio na-

padnut od omladine nahuškane od stanovitih ljudi i tri sata su ga gnjavili u sobi i inače napadali, a vaša milicija samo gleda. Ja sam to isto iskusio u Zatrebiću. Biskup Lach bio je na krizmi preko Drave i premda se znalo da onamo dolazi, prebacili su ga natrag ovamo preko Drave i cijelu noć držali u zatvoru u Koprivnici i nisu mu dali da krizma. Dapaće, vaši su ljudi, koji su bili u šumi, došli k meni i izjavili: To je nedostojan postupak. Mi idemo k vlastima protestirati! Biskupu Buricu su također razbili kamenjem prozore, dok je bio na krizmi. Biskup Pušić je, kako

učiti protivno, mogao bi se sigurno nadati, da će izletjeti iz škole. Ja vam kažem, gospodine državni tužioče, da uz ovakve uvjete nije Crkva slobodna, nego da će za kratko vrijeme biti istrijebljena.

Krist je temelj kršćanstva. Vi se zauzimate za pravoslavne Srbe. Pitam ja vas, kako vi sebi zamišljate pravoslavlje bez Krista? To je jedan apsurd! Kako vi zamišljate Crkvu bez Krista? To je jedan apsurd!

Za Majku Božju kaže se u knjigama, da je bila bludnica. A vi znadete, da je ona za pravoslavne i katolike naj s-

slobodi. Rekao je jedan od vaših ljudi višeg položaja: Nema čovjeka u ovoj državi, kojega mi nismo kadri staviti pred sud i osudit!

Na ostale optužbe, kojima nas stavlja u red koljača i prijatelja terorista, velim, da nisu ni sva zlodjela u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj počinjena od domobrana i ustaša. Nije za Crkvu bilo lako broditi. Morala se probijati kroz mnoge poteškoće.

Neka se ne misli, da ja hoću rat. Neka sadašnja vlast povede razgovore sa Sv. Stolicom. Crkva ne pozna diktata, ali nije protiv poštenih sporazuma. To se može. Onda će biskupi znati, što im je dužnost i neće se trebati tražiti svećenike, da ukazuju njihovu krivnju, kao što je bilo ovdje.

Konačno da kažem par riječi i o komunističkoj partiji, mome stvarnom optužitelju.

Ako se misli, da smo mi zauzeli dosadašnji stav radi materijalnih stvari, krivo je, jer mi smo ostali čvrsti evo i nakon što nas se osiromašilo. Nismo protiv toga, da radnici dođu do većih prava u tvornicama, jer je to u duhu papinskih enciklika, niti što imamo protiv pravednih reforma, ali neka nam dozvole pristaše komunizma, ako je slobodno propovijedati i širiti materijalizam, da bude i nama pravo isповijedati i propagirati naša načela. Katolici su za ta prava umirali i umirat će. Ja završujem:

Uz dobru volju se može doći do sporazumijevanja, no inicijativa je na današnjoj vlasti! Niti ja, niti episkopat nismo stranke za načelno sporazumijevanje, nego državna vlast i Sveta Stolica. A što se tiče mene i moga suđenja, ja ne trebam milosti, savjest mije mirna! •

Ivan Pavao II. na grobu blaženoga A. Stepinca

čujem, ovih dana napadnut trulim jabukama i pokvarenim jajima.

Mi ovaku slobodu smatramo iluzijom i mi nećemo biti bespravno roblje. Borit ćemo se svim sredstvima za svoja prava u ovoj državi. (Čuje se glas iz publike: Niste ih zasluzili).

Evo, da razumijete, zašto smo se borili: još jedno tri do četiri primjera slobode.

U školskim udžbenicima tvrdite protivno od svih dokaza, da Isus Krist nije postojao. Znajte, Isus Krist jest Bog! Za nj smo spremni umirati, a danas se naučava, da on uopće nije postojao! Kad bi se koji profesor usudio

vetiji pojam!

Naređujete, to je službena nauka, da je čovjek postao od majmuna. Ako imade tko tu ambiciju, neka mu bude! Ali otkud dolazi netko, da odredi kao službenu teoriju, koju danas ne priznaje ni jedan učenjak svjetskog glasa?

(Javni tužilac primjećuje na to: To nije nitko tvrdio, da je čovjek od majmuna, ni Damin, ni Haeckel. To ste izvrnuli vi i čitava reakcija).

Po vašem shvaćanju materijalizam je jedini naučni sistem, a to znači izbrisati Boga i kršćanstvo. Ako nemate ništa osim materije, onda vam hvala na

IZ USPOMENA PROF. MARICE STANKOVIĆ (II.)

U VLASTI «KRALJA SUNCA»

Ma prostranom krugu između uprave i velike bijele stambene zgrade poredalo se 5 baraka za stanovanje, a na kraju kruga bilo je još nekoliko baraka, u kojima je bila prostorija za priredbe, škola, razne radionice, knjižnica i kantina.

Karantena je također bila u baraki broj 3, i kad smo prešle njezin prag imale smo što vidjeti. Oko 90 žena sa svom svojom prtljagom smjestilo se na podu jedne ne baš velike sobe. Svaka je imala tek toliko mjesta da je mogla leći, ali u skvrčenom položaju.

Kad je nas 13 ušlo, trebalo je za nas naći mjesta, ali gdje? Sve je bilo tako zauzeto koferima, naprtinjačama, dekama, raznim zavežljajima, kutijama. Nigdje ni pedlja mjesta, a mi smo 3 htjele još biti i zajedno. Nekako, tek nekako, uhvatile smo toliko mjesta, da smo si mogle odložiti stvari, a druge su se morale još više stisnuti. Nekoliko noći bilo je strašno. Ma ni mrvice mjesta između pojedinih ležaja, na kojima se više čučalo nego ležalo.

U sobi je teško zaudaralo. Bilo je tu toliko čudnih mirisa od neopranih nogu, od zamazanog rublja, od prostog duhana, od kojekakvih sumnjivih bolesti, da nisi znala što ćeš. A kad je koja žena htjela na klozet, možete si predstaviti, kako je bilo. Svjetlo se nije smjelo paliti, i ona je, tražeći sebi put do predsoblja budila žene, jer im je nehotice stala u mraku na nogu, na trbuh, na glavu. Psovke i kletve prolamale su se kroz noć i trebalo je dugo dok se žene smire. A u predsoblju zapravo i nije bio klozet, već kibla, koja se punila cijelu noć, pa je koji puta i procurila i mokraća se u sitnim ili širokim mlazovima slijevala iz nje po predsoblju, a kad god je ispod vrata stigla i do ležaja žena. Trebalо je dugo, dok su se žene nakon ovakvih noćnih avantura smirile.

Iza nekoliko dana otшло je nekoliko žena i tad smo dobine bolja mjesta, ali nas je još uvijek bilo oko 80. Naša je grupica imala nekih privilegija kod «sobnog starješine», jer smo slovile kao otmjeniji trio.

«Sobna» je bila vrlo lijepa djevojka iz Podравine. Bila je u partizanima, a suđena radi čedomorstva. Meni nikako nije išlo u glavu, da partizanka može biti čedomorka. No poslije sam se privikla na to, jer su to bile obične pojave.

Odmah prvu večer održala je sobna toj masi žena u karenteni političko predavanje. Bilo je to zapravo tumačenje kućnoga reda. Kućni red, potpisani po ministru unutrašnjih poslova **Aleksandru Rankoviću**, imao je veliki broj paragrafa i, kako sam čula, nekada se učio na pamet, ali u naše vrijeme glavno da se znao neki dodatak, koji se ponavlja svaku večer. Kažem dodatak, jer badava smo u potpisnom kućnom redu tražile nešto slično. A o čemu se zapravo radilo?

«Najvažnije je», govorila je **Ružica**, «da naučite pozdravljati u Domu i to ovim redom: svakog milicajca, milicajku, činovnika i namještenika stajanjem u stavu «mirno» i lakin naklonom glave. Isto tako se pozdravlja i gđa referent za kulturni rad (preodgoj iteljica u Domu) i svi ostali rukovodioci, a to je zamjenica upravnika drugarica **Milica**, referentica rada **Dara**, referentica za zdravstvo **Ana** i još neke osobe. Samo, kad njih pozdravljaš, moraš malo dulje stajati i čekati da prođu kraj tebe.»

Bez obzira na to, što je Ružica govorila vrlo nevjesto, primitivno, sam sadržaj bio je za nas zaprepašujući. Mi smo očekivale da ćemo morati pozdravljati, ali da će to biti obični građanski pozdrav. Ali ovo? No, to još nije sve!

«Ako sretnete druga **upravnika** na krugu ili bilo gdje, imate stajati u stavu «mirno» već pet metara prije nego dođe do tebe i moraš se čelom okrenuti za njim prema pravcu u kojem se on kreće i ne smiješ prosljediti put, dok se on dostatno ne udalji ili ti ne kaže da ideš dalje.

Ako drug **upravnik** ulazi na krug za vrijeme šetnje, tад se čitava kolona žena, koja šeće, mora zaustaviti i okrenuti čelom prema njemu, dok ne zamakne.»

«Mora li to ozbiljno tako biti», pitala je jedna začuđena logorašica.

«Mora, i svaki se prekršaj kažnjava.»

Dakle, tako! U demokratskoj zemlji. Činilo nam se to smješno, strahovito smješno. Ali još je bio smješniji sam susret s njim, s **upravnikom**.

Zvao se **Jovan Radić**, Srbin iz Knina. Drugi i treći razred gimnazije svršavao je upravo onda, kad je došao za upravitelja u Požegu. Bio je srednje visine, vitak s pravilnim licem dalmatinskog pravoslavca, s

čvrstom crnom kosom i oštrim crnim očima. Teško onoj osudenici na kojoj su te oči s mržnjom zaustavile. Ali još je nešto bilo u tome licu, što mu je u momentima davalо upravo životinjski izraz. Bile su to uske, čvrsto stisnute i podrugljive usne i veliki zdravi bijeli zubi. Kad je Jovan Radić stao stiskati usne i kad je iskesio zube kao oštar pas, tad se znalo, oluja će se survati na logor, na logorašice uopće ili na koju sirotu posebno.

Dakle, kad se **upravnik** pojавio negdje na krugu, tad su nastale najneumješnije scene, ali i scene, koje su strahovito ponižavale svaku logorašicu koja je ma i koliko mislila. Gdjegod logorašica bila, u kakvom god poslu, makar ne znam s kakvom stvari u rukama moralо se stati, ukočiti se, pete skupa, prsti razdaleko, ruke čvrsto uz tijelo, uporno gledati u njegove oči, a kad je on već blizu, naklon glavom. Kad god je Jovan Radić takav pozdrav milostivo prekinuo s: «Prodi», i tad se moglo mirno naprijed. A kad god je Jovan Radić dignuo glavu, kao da ne vidi jadne osuđenice, koja se sva ukočila od straha i bojazni, od stida i srama pred drugima i pred samom sobom. I tako je stajala ukočeno i kadje odmaknuo od nje već nekoliko koraka. Teško njoj, ako se prije vremena maknula, jer Jovan Radić bi se znao okrenuti, i ako je bio, da se osuđenica prije reda maknula, tad je zarežao: «A tko ti je dozvolio da se mičeš? Tri dana samice.» Ili ako to nije bilo, ako je bio malo blaže volje, onda je slijedilo: «Stoj ravno! Što se naguravaš!»

A kad se u nedjelju, u vrijeme šetnje, pojavit Jovan Radić na ulaznoj ili sporednoj kapiji, tad je ta cijela masa žena, na jednoj šetnji oko 500 žena, razdijeljeno po sobama, u četveroredu, s rukama na leđima, zastala, ukočila se, opružila ruke, ponizno sagnula glave kao paščad i čekala da upravnik - samo prođe pokraj tih snuždenih, izgladnjelih i bolesnih patnica. Da prođe s visoko uzdignutom glavom, kao da piјucka na savjad duša u sivim kažnjeničkim odorama, ali uvijek u stalnoj udaljenosti, da se on ne bi zaprljao.

Zašto **upravnik** - sunce? Jer me je uvijek njegova pojava i njegovo držanje podsjećalo na Louisa XIV - le roi du soleil. Samo s tom razlikom što se Louisovo lice bar kad god milostivo spuštao k podanicima, a Jovan Radić nije znao za smješak,

za prijaznu riječ. Ne, Njegovo Veličanstvo, **upravnik - sunce**, Jovan Radić znao je samo za psovke, pogrde, ruganje, ironiju i to je bilo sve! A ipak! Louis XIV živio je u feudalno doba, a mi gradimo socijalizam!

Eto, tako je bilo u moje vrijeme, a prije mene još gore. Ako su žene, kad su se srele s njim, nosile vodu, kruh, ciglu, cvijeće, sve se moralno baciti na pod, jer ništa nije smjelo biti u rukama, kad **upravnik - sunce** prolazi.

Međutim, malo sam preuranila, bit će još dana da sretrem Jovana Radića. Još sam u karanteni. Nakon instaliranja na podu karantene trebalo je na upravi dati osobne podatke, uzeti otiske prstiju, prijaviti adrese za dopisivanje i pakete i konačno - učiti kućni red. Ipak sam već prvih dana upoznala dvije članice Uprave.

Jednoga poslijepodneva, upravo sam se vraćala s Uprave nakon otiska prstiju i pregledavala svoje zamazane ruke, srela sam pred karantenom dvije žene. Ne znajući tko su, nisam ih poznavala, pa se mlađa izdere na mene:

«Što je, babo?» To je bio omiljeni logorski naziv za žene, a pogotovo je bio drag, kad je dolazio iz usta **Dare Bursač**.

Bila je to košturnjava, vrlo visoka žena, s muškim licem, velikim orlovskim nosom i pogledom, koji je sličio na razbojnika. Nosila je sasvim ženske haljine i dugu kosu, ali svaki njezin kret bio je sasvim muški. Četiri godine života u šumi ostavile su težak trag na toj ženi, koje su moje kolegice u karanteni nazvale **«Jastrebov kljun»**. A bila je inače referent rada, dakle vrlo uplivna i odlučujuća žena. Tada nisam ni slutila da će se jednom s njom sresti u pitanju, koje će me odvesti ravno u **«izolaciju»**, među **«gubavce»**.

S Darom u društvu bila je i jedna postarija žena, skoro stara, energičnog i čvrstog držanja, iako sjede glave i upalih tamnih očiju, koje su kao i Darine gledale mračno i mrko. Bilaje to g. referent kako ju je cijeli logor zvao, **Ružica Devčić**, preodgojitelj logora. To je bio moj prvi susret s te dvije žene, s kojima neće nikada u logoru pobliže razgovarati, ali koje će, pogotovo druga, ipak odigrati znatnu ulogu u mom logoraškom životu.

Inače sam se kroz 3 tjedna karantene pomalo priučavala na logoraški život. Na rano ustajanje, na pranje u drvenoj kućici, koja nije bila u mogućnosti, da primi tolike žene najednom, na upotrebu logoraškog zahoda. Zahod je bio vrlo važna točka u logoraškom životu. Za ispravnjivanje crijeva

služila je preko dana kibla u predoblju naše nastambe. Tu su kiblu redari praznili ujutro i naveče, kad se karantena otvarala. Dakako, da je kibla bila često tako puna, da su se voda i blato izljevali niz njezine rubove.

Ali ujutro rano, uz pranje, žene su išle u zahod kraj praonice. Sve je to bilo pod jednim krovom, a nužda se morala vršiti s još dvije kolegice, na drvenim daskama koje su bile redovito mokre i koje nitko nije mogao ničim pobrisati prije ili poslije uporabe. A pred vratima te uredbe koja je imala dolje veliku jamu, čekali su veliki repovi žena, i ako sve nije bilo obavljeno u najvećoj brzini, čuli su se izvana glasovi: «Što radiš? Žuri se! Trebaš li škare da prerezješ?... Rađaš li?...» I tako si i na tom mjestu kao i svagdje bio upravo divljački gonjen.

A da i ne govorimo o tom, kako se u godini 1948. i 1949., u sredini, koja se smatra kulturnom i u poretku koji se smatrao progresivnim, čistila zahodska jama. Žene, određene za to, morale su silaziti u samu jamu, do gležanja zagaziti u zahodsko blato, grabiti ga u **hampere** i izljevati. Nisu samo noge i ruke tih žena bile parfimirane zahodskim blatom, već je ono prskalo po njihovom licu, odijelu, zašlo je u sve nabore odijela i sve pore kože, da su se žene same sebi gadile.

Ali kud sam ja to opet otišla. A zapravo i nisam, jer na sve to se treba poučavati u logoru. A onda i na jednosatnu šetnju po **«krugu»**, uvijek u istom uskom krugu, da ti se sve već vrtjelo u glavi, na zatvorena vrata naše nastambe, na stajanje u repu za jelo, na milozvučne glasove milicajki, a napose na onaj umiljati **«ti babo!»**

Kroz to vrijeme u karanteni vidjela sam gotovo sve logorašice, koje sam poznavala izvana. Došle su i iz baraka i iz zgrade, u kojoj je bio još stroži poredak, i iz koje se u baraku prelazilo s mnogo poteškoća.

Neće zaboraviti, kako su jednoga jutra dotrčale preko kruga do naše praonice **Verica Vincjanović**, **Olga Ugarković** i **Vera Augustin**. Bile su sve zajapurene od trčanja i straha, objesile mi se oko vrata, tepale toliko dragih riječi, kad se začuo glas milicajke **Ljube Čorić**. Negdje je vrebala iz kuta, ali nije ih vidjela, i one su, zaokruživši sve barake, ipak na vrijeme iza njezinih leđ ušle u svoju zgradu.

A bilo je i takvih logorašica, s kojima sam se mogla vidjeti tek kroz rešetke prozora za vrijeme šetnje. Bile su to zatočenice u tzv. **«Rebeki»**. To je zapravo bio neki

disciplinski zatvor, u koji su ulazile logorašice ili nakon kakvoga delikta ili jer su negativno djelovale na ostale. Iz prozora bivše kupaonice u II. katu gledale su na nas za vrijeme šetnje **Marija Maržić**, **Kaja Perekočić**, **Miljenka Herceg**, **Darinka Badanjek**, **Durđa Kilijan**, i tolike druge drage devojke. Ja sam sa strahom i zebnjom gledala u njihove likove, žalila ih, a da nisam ni slutila kako će brzo biti među njima.

Već prve dane moga boravka u karanteni odvukli su, mimo svih propisa, u krojačku sobu **Nevenku i Emiliju**. Ja sam ostala sama i bilo mi je tako teško, da mi se činilo, kako sam odijeljena od sviju. Ali našla se jedna čestita seljačka žena **Jagica Mravec**, koja me je prigrlila, spavala sa mnom i brinula se za me, jer ja sam još uvijek bila jako nespretna i nisam se znala snaći u najjednostavnijim dnevним potrebama.

Kako se u karanteni pojavio tifus, to smo morali produljiti još 2 tjedna u karantenskoj baraci. Među oboljelim bila je i **Anica Lucijanović**, moja logoraška **«seka»**. Poznate smo odavno, nismo se vidjele godinama, i eto, gdje smo se našle.

Kroz produljeni život u karanteni prilično sam upoznala logoraški život. Za vrijeme boravka u karanteni žene nisu radile, a nismo ni morale nositi logoraško odijelo. Upoznala sam, bar iz daleka, i rukovoditelje i milicajke. Od svih policajaca i komandira najviše nas je zabavljao komandir **Štef**. Žene su govorile, da je žensko-muško i poradi toga pravilo se dosta dosjetki na njegov račun. Štef je naime, kako sam već spomenula još nedavno bio Štefa. Dakle, pravo čudovište, igra prirode. Navodno je bio dosta bistar, ali u postupku prema ženama nehuman, grub, nemoguć.

Već pod kraj petoga tjedna znala je svaka logorašica u koju će nastambu, samo za mene se nije znalo. Sve je nekako bilo misteriozno. Bojala sam se, da me ne otprem u disciplinski. Ali ipak nije bilo tako. Još na ulazu u Dom zatražile smo **Nevenku** i ja da nas dodijele u nastambu časnih sestara, jer i mi pripadamo jednome redu. Kad je potvrda o tome stigla i od Vjerske komisije u Zagrebu, dva dana nakon toga, što su sve moje suputnice i supatnice, među kojima je bilo i ubojica, i kradljivki, i skitnica, i prostitutki, porazmještane po sobama, odveli su i mene u sobu časnih sestara, gdje me je osim 11 časnih čekala i moja Nevenka.

(nastavit će se) •

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (24.)

Svečani i radostni ugođaj božićnih blagdanovanja u Hrastovici navješćuju običaji koji počinju već prvim danima Došašća (Adventa). Tijekom Došašća - a to je četvero tjedno razdoblje prije Božića, vrijeme priprave za Božić, koje počinje s nedjeljom koja je najbliže blagdanu sv. Andrije (30. studenoga) - služe se svakoga dana mise zvane zornice u šest sati ujutro. Zornici nastoje pribivati barem jedan član svake obitelji. On na ostale prenosi zorničku radost skoroga dolazka malenoga Isusa. Na zornici se pjevaju adventske pjesme, koje je hrastovički puk obogatio i proljepešao svojim dodatcima. Na sv. Barbaru (4. prosinca) sije se u tanjur ili zdjelicu ili kakvu drugu posudu prva pšenica, koja će biti stavljenja pod božićni bor. Druga se pšenica sije na sv. Luciju (13. prosinca), da bi bila svježa i u poslijepožišnjim danima. Pred sam Božić susjedi i rođaci će međusobno uzpoređivati čija je pšenica bujnija i zelenija. Kome pšenica gusto i visoko izraste, bit će mu rodna godina.

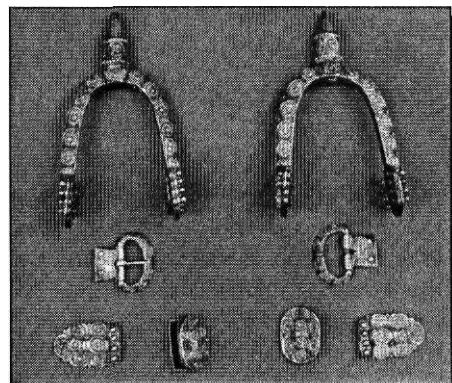
Nikolinju (blagdanu sv. Nikole, 6. prosinca) u predbožićnim se danima najviše vesele djeca. M. Gavazzi kaže, da nikolinjske običaje poznaju samo sela u blizini grada ili inače pod njegovim utjecajem. Hrastovicaje u neposrednoj blizini Petrinje, koja je sagrađena god. 1592. na desnoj obali Kupe - kod ušća rječice Petrinjčice u Kupu. Kasnije se Petrinja razvila u nevelik ali lijepi barokni grad, poznat po dobru vinu, kobasicama i bogatstvu običaja. Dosta dugo je bila sjedište krajške uprave, gdje su služili časnici iz svih zemalja tadašnje Austro-ugarske carevine. Posredovanjem Petrinje neki su običaji, vjerojatno i nikolinjski, došli i u Hrastovicu. No nisu isključeni ni tuđi utjecaji upravitelja i činovnika hrastovničkoga biskupskog vlastelinstva. U Hrastovici su i zagrebački biskupi imali svoj dvor, u kojemu odsjedaju još u XVIII. st.

Večer uoči Nikolinja djeca na prozor stavljuju postole (cipele), da noću sv. Nikola stavi u njih darove. Od uzbuđenja djeca jedva da i zaspri. Ujutru, na Nikolinje, u rano svanuće iskaču iz postelje i hrle k prozoru da vide što im je donio sv. Nikola. A on svakomu djetetu nešto donese. I onomu najsiromašnjemu. Dobroj djeci pridoda i pozlaćene šibe, zločes-

Piše:

Tomislav HERES

toj trnove. Dogodi se katkada, da nekih roditelja uoči Nikolinja ne bude kod kuće. Odraslija djeca znaju da sv. Nikola ne donosi darove sam, nego ih šalje po roditeljima. Stoga se u ovakvim slučajevima sama pobrinu za darove pa ih noću, da ne vide i ne čuju mlađa djeca, stavljaju u postole. U postole mlađe braće i sestara, ali i u svoje. Odsutni roditelji noću se vrate kući sa svojim darovima i stave ih u dječje postole, praveći se da ne vide kako su one već nabubrile od darova. U takvim kućama ujutru veselju nikada kraja. Prije su se na Nikolinje preoblačili u sv. Nikolu, odjenuvši se biskupskom odjećom i zaštapišći

Dječje ostruge iz Biskupije kod Knina

biskupskim štapom. Sv. Nikolu je pratilo krampus, koji je zvezetao lancem i nosio u tobolcu šibe. Išli su od kuće do kuće, obično samo u susjedstvu. Sv. Nikola je blagoslovio ukućane i dobru djecu darivao orasima i suhim šljivama. Krampus je šibao zločestu djecu i plasio ih zvekeću lancem.

Badnji dan ili Badnjak je dan bdijenja. Ime mu je izvedeno od glagola bdjeti. Od smrknucioga toga dana bdije se čitavu noć. Na Badnjak su svi zaposleni od rana jutra. Prije svanuća u šumi se usiječe hrastov panj i odreže hrastova grančica. I jedno i drugo nazivaju badnjak. U svanuće hrastov panj unosi u kuću domaćin, a hrastovu grančicu mužko dijete (mužkić). Nekada bude, da i jedno i drugo unosi domaćin. U nekim kućama domaćin unosi samo hrastovu grančicu. Istodobno s badnjakom

unosi se i bor ili borova grančica (bor je ustvari jela ili smreka), koji će biti okićeni na badnju večer. Kada badnjak unesu u kuću, domaćica ga posipa pomiješanim sjemenom žitarica (pšenice, kukuruza, žita, proса, ječma). Ulazeći, domaćin izgovara pozdrav (naricaljku): «Bog i Božić u kuću, badnjak na kuću. Bog nam dao pilića, račića, pačića, telića i ždrjebića, a najviše sitne dječice.» Hrastov panj se stavlja u zidanu ili kupovnu peć (nekada na kućno ognjište) i užegne, a hrastova grančica se zadjene za kućno sljeme (sljeme, šljemećak). Panj će gorjeti do ponoći, a po potrebi će se tijekom dana dodavati još panjeva. Badnjak-panj se stavlja na rub otvorene peći (štednjaka), da lagano i dugo gori. Ugarci badnjaka kasnij e se zabadaju u vrtove i polja a peperom zasipa sad, da bolje rodi.

Dan prije Badnjaka svaka kuća (osim najsiromašnijih) zakolje i pripremi pečenici (prase, odojak), koja se peče na ražnu na sam Badnjak. Što bogatija kuća, veća pečenica. Pod pečenicu se stavi debela udubljena hrastova daska zvana svod, da se sačuva mast koja tijekom pečenja kaplje iz pečenice. Svod je nagnut, tako da mast otječe u podmetnutu posudu. Ta mast se smatra osobitom poslasticom. Kako je na Badnjak propisan strogi post i nemrs, do večeri se jede samo krumpir s korom izpečen u pečenici ili na žaru vatre na kojoj se peče pečenica. Jedino je djeci dopušteno staviti kriške pšenična ili kukuzna kruha na svod pod pečenicu. Kad se kruh dobro natopi mašću, djeca ga uslast pojedu. I poneki odrasli se pridruži djeci, zaboravljajući na post i nemrs. Stariji inače tijekom dana piju medenu rakiju, da se pečenica bolje izpeče. Zalazi se i k susjedima i rođacima, pa se i kod njih popije medena rakija da im pečenica ne izgori.

Na Badnjak navečer, kada se smrači, u kuću se unosi Božić. To je božićna slama. Unosi je domaćin u rudnjaku (košu). S njim ulazi i muško dijete noseći upaljenu svijeću. Kao i ujutro kada se unosi badnjak, dočekuje ih domaćica i posipa sjemenom žitarica. Ulazeći u glavnu prostoriju (sobu) domaćin najprije pozdravlja ukućane: «Hvaljen Isus i Marija! Čestit vam Badnjak i Bog i Božić i sveto rođenje Isusovo!» Zatim kazuj e pozdrav kao i kod unošenja badnjaka, kojemu na koncu do-

daje: «Na tom mladom ljetu daj vam Bog svega obilja a najviše mira i Božjega blagoslova.» Slama se stavlja pod stol i nešto razastre po sobi, a dio se izkriža po stolu i prekrije vezenim lanenim stolnjakom. Na slami pod stolom valjaju se djeca. Najmladi će na njoj i prespavati badnju noć. Na slami treba čvrsto ležati, da bi perad dobro sjedila na jajima. Djeca stoga od slame načine glijezdo i u njemu se čvrsto ugnijezde. Nekada je bio običaj, da se pod stol stave naprave i pomagala osobito poljodjelska: plužni lemeš, crtalo, jaram, ham, bič, torba, lanac, vile ili roglje. Također bi se kriomice od djece bacilo u slamu nožića, pa bi ih djeca nalazila kao da su se u slami izlegli. Vjerojatno su u starini uvodili i vola u kuću, jer se je gdjegdje zadržao običaj da domaćin oblaže stol i govori: «Vodim vola oko stola.»

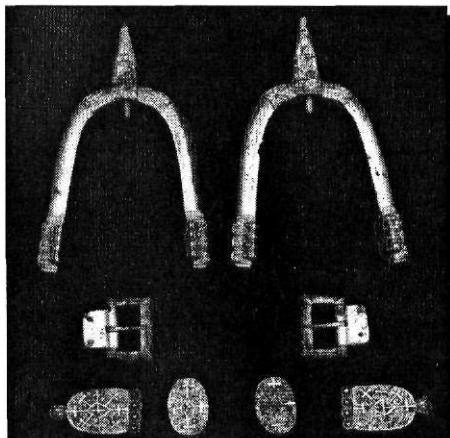
Na sredinu stola se stavi posebni kolač od pšenična brašna zvani kuglof (nabujak, napuhak). U sredini kuglofa u udubinu se utakne upaljena svijeća ovezana hrvatskom trobojnicom. Kuglof ostane na stolu nekada i do Sv. Triju Kraljeva i tek tada se lomi i jede. Na stol se stavlja i zdjelica ili košarica sa žitom (sjemenje pšenice, raži, ječma, kukuruza, proса i sl.) u koji se također usadi svijeća ovezana hrvatskom trobojnicom. Prije badnje večere svi se pomole Bogu i Majci Božjoj. Odrasli zatim piju rakiju pomiješanu s medom (medenu rakiju), a djeca vodu zaslđenu medom (medicu). Najprije svak pojede bar čehno (česno) češnjaka umočena u med, a potom se jede grahova salata i kruh. Poslije večere svi se opet pomole Bogu i Majci Božjoj. Iza toga domaćin i domaćica izpod stolnjaka izvlače slamke, da vide kakva će dogodine biti pšenica i lan. Što dulja slamka, to će biti veća pšenica ili lan. Ostali izvlače slamke izpod stolnjaka, da vide koliko će dugo živjeti. Duža slamka, duži život. Gase i svijeću, da vide tko će od nazočnih prvi umrijeti. Prema komu pode dim, taj je prvi na redu. Zato nastoje u plamen svijeće puhnuti tako, da ih dim sve mimoide. Nedogorene svijeće spreme se u škrinju za iduću godinu. Pričali su stari ljudi, da blago (stoka) govori u badnjoj noći. Tko hoće čuti kako blago govori, treba leći na Zubce preokrenute drljače (brnače).

Poslije večere kiti se bor. To je trenutak kad počinje pravo božićno slavlje, puno poezije i uzbudjenja. Kićenje bora ostaje neizbrisivo zapisano u dječjim srdcima. U starije doba bor se kitio pozlaćenim i posrebenim orasima, medenjacima i drugim slasticama. Tko je imao licitara za kuma ili je bio imućniji, okitio je bor i licitariskim izrađevinama. Na vrh bora stavlja se posrebrena šesterokraka zvijezda od

tvrdog papira, koju je izradio vještiji član obitelji.

Nadareniji su si sami izradili božićne jaslice s volom, magarcem, ovcama, pastirima i likovima Svetih Triju Kralja. Sve se to porazmješalo pod borom. Sada se bor kiti kao i u građanskim kućama: staklenim kuglicama, uresnim vijencima od šarena papira, srebrenom srmom, vilinskim vlasima, sladkišima umotanima u srebreni papir, prskalicama, umjetnim «snijegom» i drugim srebreno-staklenim privjescima. Ovakvo kićenje na selu sada prevladava, dok se neki građani (osobito intelektualci) vraćaju nekadašnjemu jednostavnijem kićenju. O grane bora pričvrste se voštane svjećice (sada ih Često zamjenjuju električne).

Pod bor se stavlja posuda sa zelenom pšenicom posijanom na sv. Barbaru. Pšenica se poveže hrvatskom trobojnicom. U sredinu te pšenice stavi se svjeća, kao i one na stolu ovezana hrvatskom trobojnicom. Neizostavne su pod borom crvene jabuke zvane kiseljače. Namijen-

Ostruge iz Biskupije kod Knina

jene su djeci za dar pa, tko ima, utakne u njih i srebreni novac. Djeci se još daruju lješnjaci, orasi, rogači, suhe šljive i suhe smokve, a danas i razni skupljivi darovi. Pošto bor bude okićen, zapale se sve svijeće na boru i svijeća pod borom uz pjevanje božićnih pjesama. Oduševljeno pjeva i staro i mlado. Od starih božićnih pjesama pjeva se i ova (u kajkavsko-štakavskom narječju): «Kakva je to svjetlost s kom Betlem gori,/glas čudan veselja po zraku leti./ Jen pastir u štali naslonjen stoji/, med oslom i volom djetešće leži./ Mati ga odijeva ter milo popijeva:/ O Jezuš, o Jezuš, predragi moj sin,/ koji za nas golotu i zimu trpiš,/ koji nebo i zemlju na lasi držiš.» Domaćin žaračem potiče vatrnu, da bi što više vrcale iskre. Poneko zapuca iz puške, kubure ili pištolja kao i na Staru Godinu. Plaše, kažu, vukove, kojih je u ovome kraju nekada bilo dosta.

Nakon kićenja bora spremaju se za polnoćku. Spominju se kako su prije polnoće u prijašnje vrijeme mladići i djevojke isli po selu od kuće do kuće i davali igrokaz (u stihu i prozi) «Adam i Eva». Izvodele su ga maskirane mlađe osobe. Tekst jednoga takvoga igrokaza zabilježio je Nikola Bonifačić Rožin u Petrinji. Na drugi znak zvana polazi se na polnoćku. Na putu do crkve skupljaju se obitelji iz iste ulice. Dok nije bilo električne razsvjete, put se osvjetljivao lampičem ili ručno izrađenom četverokutnom drvenom svjetiljkom s umetnutim stakalcima u kojima je gorjela svjeća. Mladići su nosili i zapaljene osmoljene luči (baklje). Lučima su si osvjetljivali put i dolaznici iz susjednih sela (Taborišća, Budićine, Cepeliša i zaselka Trnjani), koji su u Hrastovicu isli na polnoćnu misu. Barokna župna crkva nalazi se u sredini sela, na brežuljku. Selo i okolica vide se sa zvonika kao na dlanu. Neopisivo lijep je prizor, kad seljaci sa svih strana pjevajući dolaze u crkvu s upaljenim lučima gazeći duboki smrznuti snijeg. Podsjecač taj prizor na ono putovanje Kraljeva s Iztoka, kojima je zvijezda repatica pokazivala put do betlehemske jaslice! Dolazeći u crkvu, polnoćari pjevaju božićne pjesme izvorno hrvatske, za koje dosad nisu pronađeni tuđi uzori ili izvori. Najpoznatije od njih su «Narodil nam se kralj nebeski» i «U se(j) vrime godišća». Tekst ove posljednje pjesme sada je natrunjen štokavštinom.

U prijašnja vremena nosio bi se na polnoćku stolac bez čavala, koji je izrađivan u razdoblju od sv. Lucije do Božića. Taj stolac se stavlja u crkvena vrata. Kažu da je onaj koji se popeo na takav stolac vidio sve coprnice u crkvi.

Nakon polnoćke čestitaju pred crkvom jedan drugom Božić. Momci svoje odabranice darivaju crvenom jabukom božićnicom. Odlazeći kućama, pjevaju: «Oj djetešće moje draga vesela sam ti,/ti si moje milo blago, spavaloo bi ti./ Sinak, sinak moj ljubljeni nuder zaspri ti,/oj golube moj mileni, sve moje si ti.» Na putu kući susjed susjedu iz plota iztrgne drvenu dasku (štiget). Ona se stavi u peć i na njezinu se vatri po prastaru običaju izpeku jaja (pražetina). Ta pržena ili pečena jaja prvo su jelo po dolazku kući iza polnoćke, koje se pojede. Iza toga dolazi na red hladetina, pa pečenica, gibanica i kolači. Ako nema pečenice, jede se pečena guska. Odrasli ne idu spavati. Djeca zaspri na slami i spavaju do jutarnje mise.

Prvi dan Božića obiteljski je blagdan. Svetkuje se strogo unutar same obitelji. Nitko nikuda ne ide iz kuće osim na misu. Niti itko dolazi u kuću. Taj dan se ništa ne radi: niti se kuha niti se posprema kuća.

Jedu se na Badnjak ili ranije pripremljena svečana jela i to obilato. Na Božić u kući mora biti svega, pa je stol pun svakoga jela. Ne čisti se ni staja, očišćena je na Badnjak. Rano ujutro svi se Peru vani na dvorištu na zdencu, makar bila i najljuća zima i najdublji snijeg. Vjerojatno je to spomen na običaj darivanja vode, kada se voda u zdencu darovala bacanjem u nju jabuke, žita, vina ili božičnim jelima. U podne se blagu daje najbolje sijeno, a živadi najbolje žitno sjemenje. Jer i njima je Božić. Nekada su kokošima davali zobati iz obruča, da ne idu u selo. Bolja hrana daje se stoci i živadi i u ostale božične dane. Od božičnih pjesama najčešće se pjevaju: «Čestit svjetlu danak svemu,/ jer ograna sunce njemu. Tužni mrak je prošao,/ Sunce Isus došao.»

Na drugi dan Božića (na Stjepanje) u kuću u svanuće kao prvi posjetitelj dolazi položaj ili položajnik. To svakako mora biti mužkarac, jer žensko kako se vjeruje donosi nesreću. Pazi se, da to bude rođak ili bliži znanac. Tko će u kojoj kući biti položajnik, unaprijed se dogovara. Ako netko dođe čestitati Božić, prije no što uđe, pita, je li bio položajnik. Ako nije, ne ulazi. Po dolazku u kuću položajnik čvrsto sjedne na pripremljeni stolčić ili na slamu i ostane tako sjediti, da bi kokoši više nesle jaja. Domaćica položajnika obilno posipa žitnim sjemenjem, da bi s njiva i polja bilo obilja. Položajnik pročarka vatru u peći ili žaračem udari po goruću badnjaku, da vrcne što više iskara, i pri tome izgovara propisanu čestitku (sličnu onoj kad se unosi badnjak odnosno slama u kuću): «Hvaljen Isus i Marija ! Čestit vam Božić ! Bog vam dao pilića, račića, pačića, pračića, ždrjebića i telića i svakoga blaga i obilja što želite od Boga i srđa svoga, a najviše mira i Božjega blagoslova. Otelilo vam se i oprasilo, oždrjebilo i omacilo, oštenilo i izleglo. Ja u kuću, blagoslov u kuću.» Poneki položajnik zakokodače kao kvočkai pijuće poput pilića, da bude obilje piladi i da dobro rastu. Kad obavi svoje, položajnik mora jesti i piti koliko može, što proždrljivije, da tako bude svima kroz čitavu iduću godinu. Položajniku stavljaju oko vrata vijenac luka crljenca i česnjaka i povjesno kudjelje i lana. To bude njemu za dar. Još ga obdare suhim kobasicama, kolačima, jabukama, orasima i vinom. Kad ode položajnik, dolaze ostali čestitari. Uobičajene su čestitke: «Faljen Isus i Marija ! Čestit vam bio Bog i Božić !», ili: «Na dobro vam došao Božić i rođenje Isusovo»; ili: «Sretan Božić i sveto rođenje Isusovo!». Ukućani odgovaraju najčešće: «I tebi, hvala !»

Božična slama iznosi se iz kuće treći dan iza Božića, na Ivanje. Slama se stavlja na voćke, da bi bolje rodile. Na četvrti dan Božića (28.XII.), ujutro prije no svane, momci idu od kuće do kuće s korbačima pletenim od svježih vrbovih šiba koje nose skriveno pod kaputom i tim korbačima blago šibaju sve prolaznike i ukućane na koje nađu. Kažu, daje šibanje dobro za zdravlje. Od šale ili objesti nekoga bogme i žešće izšibaju. Ukućani ih počaste medenom rakijom. To šibanje je spomen na Nevinu Dječicu, koju je dao pogubiti kralj Herod, da bi tako ubio i novorođenoga Isusa. Narod taj dan naziva Rodešovo (od kajk. Herodešovo), a samo šibanje («dijeljenje šiba») zovu rodeš. Staru Godinu slave svi na posebnoj zajedničkoj selskoj zabavi, pucajući iz pušaka, kubura i pištolja. Djeca pucaju iz «stopova» načinjenih od negašena vapna. U zemlji se izkopa rupa, u nju stavi vapno i rupa se začepi ilovačom. Kad vapno uzvrije, uz prasak izbacu kuglu od ilovače. Na Staru Godinu se pjeva božična pjesma «Kod Betlema ljuta zima», koja je nastala u ovim krajevima (misli se da je došla iz Petrinje). Inačicu ove pjesme zabilježio je Nikola Bonifačić Rožin, a ja ovdje donosim drugu: «Na salašu kod Betlema/tamo paše dosta ima,/ tamo ovce tjerajmo/ kod Betlema sjedajmo./ Kod Betlema ljuta zima,/ nek ponese tko što ima./ Ponesi, Petre, šerbeta/i čuturu bermeta./ A ti, Andre, uzmi gajde,/ pa za nama friško ajde/ i zasviraj veselo,/ da nas čuje sve selo.» Ova se pjesma pjeva na napjev «Čestit svjetlu danak svemu...».

Nova godina, nazivaju je i mali Božić, slavi se kao i prvi dan Božića. Samo u širem obiteljskom krugu. Na novogodišnji ručak obično dolaze rođaci i bliži prijatelji, osobito kumovi. Na Novu godinu obvezatno se pjeva božična pjesma «Narodil nam se kralj nebeski». Pravo božično slavlje završava na dan Sv. Triju Kralja, pa se na taj dan svijoš jedan put obilno pogoste. U crkvu se nosi voda na blagoslov i tom vodom se škropi po kući, staji, vrtu, polju. Toga dana ili dan uoči djevojke idu na vrelo, da bi u vodi vidjele svoga budućega muža. Nestao je običaj, koji se još drži u Petrinji, da na Sv. Tri Kralja selom obide družba dječaka od kojih su trojica bili maskirani kao tri kralja a jedan zvan zvjezdica nosio je pred njima zvijezdu načinjenu od papira. Božično slavlje potraje i nakon Sv. Triju Kralja, dok svećenik ne blagoslov ukuću. U prigodi blagoslova ukuća svećenik na ulaznu nadovratniku ukuće kredom izpisuje početna slova Sv. Triju Kralja (G M B) i broj nove godine. Kad blagoslov ukuća mine, iz ukuće se iznosi bor a s borom i Božić.

(nastaviti će se) •

U SPOMEN STANKO OGNJENOVIĆ

rođen 14. siječnja 1934.
preminuo 19. studenog 2000.

Laka mu bila hrvatska zemlja
HDPZ podr. Sisačko - Moslavacka

U SPOMEN VLADIMIR CESTARIĆ

rođen 25. srpnja 1921.
preminuo 1. studenog 2000.

Laka mu bila hrvatska zemlja
HDPZ Podružnica
Sisačko — Moslavacka

U SPOMEN IVAN IVANČIĆ

redovni član Podružnice Varaždin,

rođen 26. 8. 1925. u Gornjem Vratnu, umro 02. 11. 2000., lišen slobode presudom Divizijskog vojnog suda u Bjelovaru broj: 783/47, od 14. 8. 1947., kaznu zatvora izdržavao 2 godine, od 08. 4. 1947. do 08. 4. 1949. g.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Varaždin

U SPOMEN TEREZIJA NEMEC

preminula u 90. godini života
u Koprivnici

DRAGUTIN ŠPOLJAR

preminuo u 82. godini života
u Koprivnici

Laka im hrvatska zemlja!
HDPZ-Podružnica
Koprivničko-križevačka

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (X.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.)

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: RIJEKA

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU

16. MLAKIĆ (MARKO) NIKO, rod. 13.02.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945. u Sarajevu od partizana.

17. NINIĆ (IVO) ANTO, rod. 06.07.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik OS Njemačke poginuo u borbi 1943. od partizana.

18. NINIĆ (IVO) FRANJO, rod. 03.04.1915., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske poginuo u borbi 1943. od partizana.

19. PAVLOVIĆ (PETAR) ANTO, rod. 04.03.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1943. od partizana.

20. PETROVIĆ (MATO) ILIJA, rod. 16.10.1912., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1944. od partizana.

21. PETROVIĆ (JOZO) MATO, rod. 17.08.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1944. od partizana.

22. ŠAFRADIN()ANTO, rod. 12.04.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na »Križnom putu» 1945. Odgovornost za njegov nestanak snose partizani.

23. ŠAFRADIN (BOŠKO) DRAGO, rod. 09.02.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1943. Odgovornim se drže partizani.

24. ŠAFRADIN () MARKO, rod. 06.04.1921., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao na »Križnom putu» 1945. Odgovornost za njegov nestanak snose partizani.

25. ŠAFRADIN (BOŠKO) MISO, rod. 17.05.1915., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1943.

26. ŠAKIĆ (FRANJO) IVO, rod. 18.11.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945., u Vitezu od partizana.

27. ŠAKIĆ (JAKO) STIPO, rod. 10.08.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1943. od partizana.

28. TADIĆ (JOSIP) STIPO, rod. 10.10.1916., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945., u Zagrebu od partizana.

29. ZEC (STIPO) DRAGO, rod. 07.11.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske poginuo u borbi 1943. od partizana.

30. ZVONAR (MARKO) JOSIP, rod. 06.12.1915, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik.

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

Kao ustaša nestao na »Križnom puru» 1945. Odgovornost za njegov nestanak snose partizani.

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: ŠANTIĆI

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BILETIĆ (JAKO) JAKO, rod. 19.11.1906, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

2. BLAŽ (IVO) STIPO, rod. 16.10.1908, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

3. JOSIPOVIĆ (NIKO) ANTO, rod. 13.09.1916, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

4. JOSIPOVIĆ (IVO) NIKO, rod. 16.12.1912, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske poginuo u borbi u prosincu 1942.

5. JOSIPOVIĆ (PERO) NIKO, rod. 17.01.1913, majka rod. Franović (?) po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945, u Celju. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

6. LIVANČIĆ (PERO) FRANJO, rod. 01.10.1924, majka Mara, rod. Josipović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

7. LIVANČIĆ (PERO) IVO, rod. 18.11.1924, majka Mara, rod. Josipović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

8. LIVANČIĆ (IVO) STIPO, zvani <(Pican)>, rod. 14.12.1927, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik oružanih snaga Njemačke ubijen, izvan borbe, 1944. u Kaoniku od partizana.

9. LIVANČIĆ (PERO) STIPO, rod. 01.11.1923, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša umro na »Križnom putu» od posljedica rata 1945.

10. MIŠKO VIĆ (PERO) ANTO, rod. 02.08.1913, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, u svibnju 1945. Odgovornim se drže partizani.

11. MIŠKO VIĆ (NIKO) ANTO, rod. 17.06.1904, po nacionalnosti Hrvat, rimokato-

lik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, u lipnju 1945, u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

12. PAPIĆ (ANTO) ANDA, rod. 09.02.1915, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijena, izvan borbe, 1945, u Šantićima. Zločin su počinili partizani.

13. PAPIĆ (JOZO) ANTO, rod. 03.03.1910, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1945, u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

14. PAPIĆ (IVO) ANTO, rod. 16.10.1925, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1945, u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

15. PAPIĆ (ANTO) JAKO, rod. 11.10.1927, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, u lipnju 1945, u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

16. PAPIĆ (STIPO) STIPO, rod. 03.04.1912, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, u ožujku 1945, u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

17. PLAVČIĆ (PERO) BLAŽ, rod. 18.03.1919, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi u travnju 1945. Ubili su ga partizani.

18. PLAVČIĆ (PERO) FRANJO, rod. 06.11.1923, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

19. PRANJKOVIC (PERO) JOZO, rod. 02.03.1908, majka Luče (brala), po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

20. STIPINOVIC (IVE) IVICA, rod. 11.08.1909, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

21. ŠAFRADIN (NIKOLA) JOZO, rod. 04.08.1923, majka Anda, rod. Buzuk, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 22.10.1944, u Travniku. Zločin su počinili partizani.

22. ŠAFRADIN (FRANJO) MIRKO, rod. 16.10.1914, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

23. ŠAFRADIN (IVICA) NIKOLA, rod. 16.01.1910, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima, 1944. u Šantićima.

24. ŠAKIĆ (JOSKO) STIPO, rod. 14.02.1923, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik OS Njemačke nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

25. ŠATRADINI (NIKOLA) IVO, rod. 16.07.1925., majka Andja, rod. Buzuk, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

26. ŠOFRADIN (FRANO) PERO, rod. 03.04.1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, u lipnju 1945., u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

27. VIDOVIC (NIKO) ANTO, rod. 18.11.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao u lipnju 1945. na Križnom putu. Za nestanak odgovornim se drže partizani.

28. VIDOVIC (NIKO) NIKO, rod. 14.10.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu« negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

29. VIDOVIC (JOSIP) NIKOLA, rod. 09.08.1912., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u lipnju 1945. Odgovornim se čine partizani.

30. VREBAC (ANTO) JURE, rod. 08.07.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s četnicima 1943. u Jezeru.

31. VREBAC (STIPO) STIPO, rod. 01.02.1910., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, u lipnju 1945., u Vitezu. Zločin su počinili partizani.

32. VULETA (JAKO) FRANJO, rod. 14.07.1921., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe 1943. Zločin su počinili četnici.

33. VULETA (JAKO) IVO, rod. 11.12.1927., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na ((Križnom putu« negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: VELIKIMOŠUNJ

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BADROV (IVO) IVO, zvani «Bane», rod. 06.05.1921., majka Ljubica, rod. Martinović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, u lipnju 1945. Zločin su počinili partizani.

2. BOŠNJAK (JAKO) ANTO, rod. 01.08.1912., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

3. BOŠNJAK (STIPO) AUGUST, rod. 01.07.1926., majka Klara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

4. BOŠNJAK (STIPO) DRAGO, rod. 05.10.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu« negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

5. BOŠNJAK (JAKO) FRANO, rod. 02.08.1904., majka Mara rod. Šarić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Opari. Zločin su počinili partizani.

6. BOŠNJAK (STIPO) FRANO, rod. 08.12.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1944. u Opari.

7. BOŠNJAK (ILJIA) IVAN, rod. 05.06.1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

8. BOŠNJAK (ILJIA) IVO, rod. 04.05.1926., majka Mara, rod. Bobaš, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

9. BOŠNJAK (MATO) JAKO, rod. 01.08.1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

10. BOŠNJAK (JAKO) PERO, rod. 07.05.1908., majka Andja, rod. Bralić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s četnicima 1943., negdje na prostorima Srednje Bosne.

11. BUDIMIR (ANTO) FRANO, rod. 09.07.1919., majka Marija, rod. Bošnjak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

12. BUDIMIR (ANTE) IVICA, rod. 02.03.1912., majka Jela, rod. Maros, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe 9145. od partizana.

13. BUDIMIR (STIPO) JOZO, rod. 04.03.1921., majka Mara, rod. Marin, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

14. BUDIMIR (IVO) JOZO, rod. 01.08.1910., majka Andja po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

15. BUDIMIR (NIKO) KATA, rod. 06.11.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijena, izvan borbe, 1944. u Velikom Mošunju. Zločin su počinili pripadnici njemačkih oružanih snaga.

16. BUDIMIR (ANTO) TOMO, rod. 07.04.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

17. GREBENAR (FRANJO) IVICA, rod. 02.10.1929., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila 1943. u Velikom Mošunju, ubili su je partizani.

18. GUDELJ (NIKOLA) PERO, rod. 07.06.1920., majka Mara, rod. Turić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 1945. u Velikom Mošunju. Zločin su počinili partizani.

19. JAKIĆ (PETAR) ANTO, rod. 07.06.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

20. JAKIĆ (PETAR) JOZO, rod. 05.07.1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na ((Križnom putu« 20.06.1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

21. MAROS (FRANO) ANTO, rod. 04.05.1922., majka Marija, rod. Bošnjak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran

ubijen, izvan borbe, 1943. Zločin su počinili partizani.

22. MAROS (FRANO) JAKO, rod. 03.09.1920., majka Marija, rod. Bošnjak po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

23. PETROVIĆ (IVO) DRAGO, rod. 07.06.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nesato je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

24. PETROVIĆ (NIKOLA) IVO, rod. 04.10.1880., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

25. PETROVIĆ (PERO) JOZO, rod. 06.04.1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

26. RADOŠ (NIKO) ANTO, rđ. 02.07.1922., majka Mara, rod. Rostovka, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.02.1945. u mjestu Dolac. Zločin su počinili partizani.

27. RADOŠ (IVO) IVO, rod. 01.06.1912., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 1943. od četnika.

28. RADOŠ (ANTO) NIKO, rod. 08.06.1897., majka Mare, rod. Rostovka, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 23.10.1944. u mjestu Dolac. Zločin su počinili partizani.

29. RAMLJAK (NIKO) ANTO, rod. 02.06.1912., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 02.06.1943. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

30. RAMLJAK (JURO) IVICA, rod. 01.04.1897., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

31. RAMLJAK (NIKO) IVO, rod. 05.04.1909., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na ((Križnom putu« negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

32. RAMLJAK (IVICA) STIPO, rod. 04.05.1930., majka Mara, rod. Radoš, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

33. SUNARA (IVO) DRAGO, rod. 04.07.1921., majka Žeka, rod. Šoljo, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu« negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

34. SUNARA (PERO) PERO, rod. 03.08.1924., majka Žeka, rod. Šoljo, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

35. ŠAPINA (NIKO) STIPO, rod. 03.08.1917., majka Ana, rod. Grebenar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 02.05.1943. u Vinkovcima. Zločin su počinili partizani.

• (nastaviti će se)

Uspomene Štefa Dolenca (IX.)

U STAROJ GRADIŠKI

Tada je svaki naraštaj apsolvenata Pravnog fakulteta dolazio u KPD vidjeti i upoznati se sa životom i radom osuđenika. Prilikom jednoga takvog posjeta, ja sam se susreo u radionicu s našim Novigradcem **Franjom Hirjanom**, koji je kasnije bio javni tužitelj RH u Zagrebu, a bio je jedan od stručnjaka za malodobne delikvente. On me je pokušao tješiti, rekavši da se strpim još tih nekoliko godina, pa će onda na slobodu.

Ja sam mu samo rekao: "A zbog čega sam ovdje, Franjo?" "Pa ti to valjda dobro znaš!", odgovorio mije. "Ne, ja ne znam, jer do danas nisam dobio presudu!" -odvratio sam mu. "To nije moguće!" reče on. "Izvoli upitati gospodu iz pratnje, pa ćeš se uvjeriti da govorim istinu!" Drug iz UDB-e naš odgajatelj, potvrdio je moje navode, a ja sam bio više nego zadovoljan, jer sam Franji dao do znanja, da u pravnom sustavu ondašnje Jugoslavije nije bilo sve onako kako je on za vrijeme studija a učio. (Presudu sam dobio tek 1992. od Ministarstva uprave i pravosuda!)

Jednom drugom zgodom, neočekivano me u ciliji posjetio moj nekadanji školski kolega **Franjo Filipčić** (kasnije je bio sudac u Koprivnici i zamjenik javnog tužitelja Hrvatske u Zagrebu). Bili smo dobri kolege od malih nogu, iako smo se kasnije u našim političkim pogledima razili. Njega se taj naš susret jako dojmio, premda nismo mogli puno razgovarati u prisustvu "odgojitelja", no meni je bilo drago da je video mene i da je osjetio barem načas miris koji se širio cilijom iz "kible". Pitalo me, imam li kakvu poruku za moje roditelje i koga želim da pozdravi. "Hvala ti, Franjo, ali s roditeljima se vidim jedanput mjesечно, a pozdravi Baru, Janu, Zlatu, Čepiju, Mundiju, Cacu, Fegiju i Martina K., uostalom, sve one koji pitaju za mene." I tako je završio taj neočekivani naš susret.

Tehnički crtač u poduzeću *Ivančica*

Zahvaljujući momu dosta dobrom pišanju tehničkih slova, uspio sam po prepo-

Piše:

Stjepan DOLENEC

ruči direktora "Ivančica" domoći se posla tehničkog crtača u spomenutom poduzeću. Tu je bilo još lakše raditi, nego u rezbariji, jer za crtanje raznog namještaja i njegovih pripadajućih dijelova nije bilo norme. Raditi dlijetom ili risaćim priborom bila je razlika.

Na tom radnom mjestu sam doživio i treći iznenadni susret, sa **Željkom Dolencem** iz Koprivnice, mojim nekadašnjim školskim drugom (pravnik u Zagrebu). Ugledavši kroz prozor nadolazeću veću skupinu apsolvenata pravnih znanosti, prepoznao sam Ž. D. između njih. Odmah sam na brzinu ispisao svoje ime i prezime povećim slovima i podmetnuo ga na vidljivo mjesto na mojoj crtačoj dasci. On je, kao i drugi, obilazeći nas sve u čitaonici, došao i do mene, te pročitavši moje ime i prezime, prepoznao me i u strahu da ga netko ne čuje ili primijeti da sa mnom komunicira (studenti, kao uostalom i svi drugi koji su dolazili izvana, nisu bez dopuštenja smjeli s nama razgovarati), tiho upitao: "Štef, zakaj si tu?" "Radi politike!" - odgovorio sam mu. I to je bilo sve, jer se on odmah udaljio od mene. Puno kasnije, prigodom našega slučajnog susreta u Preradovićevoj ulici u Zagrebu, o našem nekadanjem susretu u Lepoglavi nismo razgovarali.

Vrijeme je učinilo svoje i ja sam se potpuno priviknuo na taj moj novi život, žečeći čim bolje i svishodnije iskoristiti vrijeme u KPD-u. Režim se za nas političke kriminalce osjetno poboljšao i jednoga dana svi mi "politički" premješteni smo u V. krilo, gdje je još 1951. bio zatočen nadbiskup **Alojzije Stepinac**. Osjećali smo se puno ugodnije, jer nismo više morali dijeliti ležaj s najokorjelim zlikovcima i razbojnicima. Štoviše, dopušteno nam je posuđivati knjige iz knjižnice, a po odobrenju *upravnika* mogli smo dobiti od kuće i razne udžbenike

za učenje stranih jezika, što je dosta njih i učinilo. Jednom rječju pravi preporod.

Na mome novom radnom mjestu često sam radio i prekovremeno, pripremajući za direktora

Grgurića raznu pismenu i crtanu dokumentaciju za izradu i otpremanje raznih proizvoda poduzeća "Ivančica". S obzirom na to, da sam bio u svakodnevnim kontaktima s direktorom, interesiralo me puno toga, ali on mi nikad nije htio ništa konkretno odgovoriti. Ipak, ja sam iz tih naših međusobnih razgovora puno toga mogao naslutiti i spoznati. Onaj tko nije bio na izdržavanju kazne u kazamatama ili negdje drugdje, ne može razumjeti ni shvatiti, kako i najmanja i to povoljna vijest može ublažiti svakodnevne robijske patnje. Na temelju tih mojih malih spoznaja i to u "strogom povjerenju", ja sam prenosio drugima, npr. da dolazi komisija za pomilovanja, da će biti preseljenje *političkih kriminalaca* (ovo se ubrzalo obistinilo) itd. itd. Moji najbliži supatnici su vrlo dobro znali, da su sve te "povjerljive vijesti" bile uglavnom plod mojih načina i predpostavki, ali svejedno to je bilo u neku ruku kao melem na ranu, i dobro je utjecalo na raspoloženje sužnjeva.

Vrijeme je teklo svojim tokom, gođišnja doba su se izmjenjivala i više nam nije bilo ni interesantno gledati Zagorca koji je na visoki brežuljak ispod jedne crkvice dolazio skoro svakodnevno obradivati svoj vinograd. U tom V. krilu lepoglavske kaznionice smo se sada, nakon što smo bili svi "politički krivci" zajedno, vrlo dobro međusobno upoznali i više nije bilo tajni o grupi "bogoslova" na čelu sa **Stjepanom Novakom**, u kojoj su još bili koliko se sjećam i **Stjepan Planatak, Gabrek, Vlado Šubat** i još njih osmorica.

Osim **Vladimira Sobostjana**, sjećam se i **Tadije Pavića**. O njemu sam na II. Međunarodnom znanstvenom simpoziju Bleiburgu i Križnom putu, održanom 14. 15. svibnja 1994. u Zagrebu i Bleiburgu, doznao od sudionika simpozija iz USA, g.

Zvonka Pribanića, da je živ i da se nalazi u Americi. Inače, Pribanić je na tom simpoziju bio tumač prisutnoga prof. dr. C. Michaela McAdamsa, koji je došao zajedno sa prof. dr. Nikolajem Tolstojem.

Došla je i jesen 1956. To je bila godina kad su se u susjednoj Madžarskoj događale jako čudne stvari. Zahvaljujući dobrom ljudima (čuvarima), doznali smo za nemile događaje u susjednoj

nam državi. Ubrzo smo se i *mipolitički kriminalci* uvjerili da se tamo uistinu zbijaju gadne stvari. Jedne je noći poveća skupina iz V. krila morala na brzinu ustati iz kreveta, uzeti svu svoju pokretnu imovinu, te je pod pratinjom stražara odvedena do vagona u krugu KPD-a. Vrlo brzo smo, i to opet preko dobrih stražara, doznali da su naši dragi supatnici prebačeni u Staru Gradišku.

Starogradiški sužanji br. 8531

Mi preostali "politički kriminalci", osim par pojedinaca, također smo ubrzo prebačeni noću u najgori, i po svemu najnečovječniji logor - Staru Gradišku. Smješten sam u sobu broj 9 na I. odjelu, dobivši novi matični broj 8531. Kroz otvoreni hodnik, osiguran prema dvorišnoj strani debelim željeznim šipkama, ubačen sam, tj. gurnut u sobu, u kojoj se nalazio dosta veliki broj sužnjeva, koji su me dosta nezainteresirano pogledali, u mislima se valjda pitajući, tko je opet ovaj i gdje će se smjestiti. Svi su željezni kreveti na kat bili popunjenci, gdje su na dva kreveta spavaла trojica.

Svakom prodošlici, u bilo koju sobu i bilo u kojem kazamatu, teško su pristupali obitavaoci tih soba, jer na temelju gorkih dugogodišnjih iskustava, obično su u već popunjene sobe bili ubacivani "cinkaroši". Eto, nešto slično sam doživio i ja, ni kriv ni dužan. No, ipak nakon nekog vremena, između tridesetak sužnjeva koji su bili u toj sobi (kasnije sam doznao da su većina bili svećenici), našla su se ipak dvojica hrabrijih, koji su pristupili k meni, upitavši me tko sam i odakle dolazim? Zašto sam suđen nisu me pitali, jer su ionako znali iz dugogodišnjega robijaškog iskustva, da im sigurno ne ču reći istinu!

Bili su to **Ivan Prusac**, preživjeli pripadnik **Kavranove** skupine, koji je nakon dugogodišnje robije uspio nakon puštanja na slobodu emigrirati u Austriju, gdje je 1967. objavio knjigu "Tragedija Kavrana i drugova", koja je prije par godina doživjela i domovinsko izdanje, zahvaljujući HDPZ-u. Drugi sužanj koji mi je pristupio bio je **Augustin Tomlinović-Gusti**, moj vršnjak, Slavonac, čiji su članci pod naslovom : "Iz uspomena jednoga hrvatskoga robijaša posthumno objavljeni u dvadeset i šest nastavaka u "Političkom zatvoreniku".

Prvi dojam koji sam stekao o njima bio je pozitivan. Nisu mi sličili ni najmanje na denuncijante, i ne sumnjajući u njihovu dobru namjeru, ja sam im ispri-povjedio sve o sebi i svojoj skupini, a oni su me upoznali o režimu koji je ovdje vladao, a koji je bio vrlo nepovoljan za nas "političke kriminalce". Objasnili su mi i naš dolazak iz Lepoglave u Staru Gradišku, sve u svezi sa stanjem u susjednoj Madžarskoj, gdje se dogodio ustanak protiv komunizma, i mi smo, eto, sada svi politički najednom mjestu, a blizu je Sava, koja bi nas mogla u slučaju potrebe progutati.

U toj sobi u kojoj se nalazilo oko 30 sužnjeva, uglavnom svećenika. Sjećam se biskupa **Mije Škvorce**, **Stjepana Ivčića**, **Josipa Šimeckog** i drugih.

Nisam dobio mjesto za spavanje na krevetima niti kao treći, već sam morao spavati na podu. Normalno da nije bilo grijanja, a jedini prozor u sobi je morao biti otvoren i po noći radi zraka, a ja sam u nedoumici, hoću li onu deku metnuti pod sebe ili na sebe, sproveo sjedeći nekoliko besanih noći. O spavanju nije moglo biti ni govora, a šetati nisam smio, da ne ometam ostale sužnje u spavanju.

Svaka nevolja i zlo budu nekome i dobro, govore ljudi, a da je tako, uvjerio sam se i ja za nekoliko dana. Nažalost, jedan sužanj, automehaničar iz Zagreba, toliko je ozebao, popravljajući neki kamion, da je roku nekoliko sati umro, a ja sam, eto, bio sretnik, koji je naslijedio njegovo mjesto u sredini kreveta, t.j. na prečkama pokraj jednoga Podravca iz okoline Rassinje, koji se zvao **Mijo**, a prezimena mu se ne sjećam.

Onu jadnu obuću i obojke smo morali ostavljati vani na hodniku. Tako je mogao i snijeg padati po tome i rano ujutro smo se vrlo teško i s velikom mukom obivali i to na brzinu, jer smo morali u zatvorskem krugu obaviti jutarnju tjelovježbu. Nama relativno mlađim robijašima nije to tako teško padalo, jer nas je činilo još vitalnijima i otpornijima, ali starije do krajnosti izmoždene sužnje to je uistinu uništavalo. No, nitko nije bio pošteđen te jutarnje gimnastike, koju smo morali obaviti po svakojakim vremenskim uvjetima. Vodili su naši "dobročinitelji" računa o našem zdravlju... Vodili su oni računa da, eto, prije "obilnog" doručka, vježbajući pospješimo tek.

(svršetak u idućem broju) Cl

Sretan Božić!

Marija KOSTANJEVAC

Stigao je prvi snijeg,
Sve je bijelo vani.

Dolazi nam zima - zima,
Sve hladniji dani.

Mnogo toga nije,
Nije kao prije,
Ali ljubav za Domovinu
U srcu nas grije.

Rodio se Isus
Ove svete noći
Otvorite mu vrata
Da i k vama može doći.

I dok sniježak pada
I pritišće zima,
Supatnice, supatnici,
Sretan Božić svima!

NOĆNI ORMARIĆ

Unašoj staroj, kamenoj kući na Barbatu nema mnogo pokućstva i sve je skupljeno «s brda-s dola».

Sve što je netko želio baciti, a nama je trebalo, našlo se ovdje u funkciji. Ipak imam nekoliko predmeta od vrijednosti. Takav je dugi hrastov stol, široka klupa uza nj i tri manje klupice. Kupila sam to od gđe Štefi Šagovac, majke naše operne pjevačice Sonje Šagovac, kad su iz Samobora selili u Beč.

Drugi komad meni dragog pokućstvaje noćni ormarić, o kojem govori ova pripovijetka:

Tko uđe u moju malenu sobicu, uočit će ga, jer u oko upada njegovo crveno-smeđe solidno tijelo od trešnjina drveta, dok mu je noge naš prijatelj stolar Jožek skrojio od bukvina drveta, pa su one uočljivo različite po boji, jer su gotovo bijele. Upast će u oči i intarzija na vratima što govori o posebnoj izradi i vrsnom majstoru. Na vratima je neki meni nepoznati majstor najprije ručno izdubao figure narodnog ornamenta smještenog u romboidni okvir. Tada je u ta izdubljena mjesta lijepio crni furnir skrojen prema potrebnim oblicima ornamenta. Pozorni promatrač naći će na dvije paralelne strane gornje plohe po tri rupice gdje je bila pričvršćena mala niklana zakovica što je nekad držala staklenu ploču. Pod njom je stajala čipka istog ornamenta kakav je izrezbaren na vratima. Nema više te staklene ploče, pa ni zakovice više nisu bile potrebne. Još pomniji istraživač otkrit će na stražnjoj strani male ladice, što zaprema polovicu ormarića po širini, inicijale V. G. (valjda upisane stolarem rukom) a zatim puno ime i prezime JELKA DŽAL GOJANOVIĆ.

Taj sam noćni ormarić, naime, prvi puta vidjela u spavaćoj sobi roditelja moje prijateljice iz kuće, gdje smo obje stanovaše, Jelke Džal. Bilo je to na Ksaverskoj cesti, gdje smo se Jelka i ja upoznale. Jelka je bila istih godina, polazile smo istu školu časnih sestara na Savskoj cesti, te išle u paralelne razrede.

Piše:

Ranka NOVOSEL

Noćni ormarić pripadao je mirazu (doti) njezine majke Vinke, koja je po običaju, kod udaje, dobila spavaću sobu. Pamti ormarić sreću i šaputanje dvoje mlađih. Pamti njihove uzdahe i planove. Pamti njihove molitve i uz Božje pobožno izgovaranje hrvatskog imena. Pamti Jelkino rođenje koja je bila starija kćerka, kao i rođenje dvojice dječaka - blizanaca zbog čega se kočoperio zajedno s mlađim pravnikom, Jelkinim ocem. Nadam se daje zapamtio i nas dvije, Jelku i mene, jer smo često dolazile da bismo iz ormarića «posudile» za igru posebno ukrašene crvene baršunaste papuče ukrašene ružicama i zlatnim vrpcama. Poslije igre nastojale smo ih što neprimjetnije vratiti u ormarić, jer Jelkina majka Vinka nije bila baš vesela kad smo ih odnosile.

Pratio bi naš ormarić rast, razvoj, igre, odgoj i napredak Jelkine braće da se nisu umiješale ratne prilike i da jurist Džal nije imao brata proslavljenog zrakoplovca vojnih snaga NDH- Franju DŽALA.

Zapamtila sam ga po divnoj plavoj odori, na kojoj su blistala «zlatna» puceta i gajtani. Dovozio gaje uvijek auto, a čim je iz auta izšao, čuo se njegov bučni, zvučni smijeh. U prvi kat do bratovog stana penjao se uvijek preskačući po dvije stube i ormarić u stražnjoj sobi prepoznavao je njegov korak.

Njegov se auto zaustavio posljednji put pred brojem 17a kad je došao po svog brata, svibnja 1945. Smetala je ormariću užurbanost, nervozno preturanje po ladicama, tiho šmrcanje majke Vinke, zagrljaj na brzinu, a onda se teški oblak zabrinutosti nadvio nad njih i zaokupio sve prostorije toga lijepog, prostranog četverosobnog stana. Par dana iza toga iz stana su neprimjetno, noću otišli i majka Vinka i Jelka i dvoje blizanaca, a da se nisu ni s kim oprostili. Ni ja ni ormarić nismo ih više nikad vidjeli...

Tišina je zavladala u stanu iznad nas. Tišina i neizvjesnost. Stan je navodno bio zapečaćen, no ponekad su u njega ulazili i izlazili i to najviše noću, a mi iz prizemlja pretvarali smo se da ništa nismo vidjeli, ni čuli, budući da smo i mi živjeli pod budnim okom članova štaba jedne srpske brigade, što nam je zauzela pola stana.

A onda su pečati skinuti. Stanje dodijeljen tročlanoj obitelji: mlađoj profesorici, mršavoj i gravidnoj, njezinu suprugu, članu saniteta X. zagrebačkog korpusa i njihovoj kćerkici koja je 1943. rođena u partizanima.

Probuđeni ormarić i sada je slušao planove, sreću, zamisli, a umjesto molitava razgovore o vjeri u novi društveni poređak. Zato su valjda i svojoj djevojčici nadjeli ime VJERA. Nije više u ormariću bilo lijepih papuča, tek jedna dječja noćna posuda. Uz neimaštinu, skromne obroke na bonove slušao je ugodno tapkanje djevojčice. Promatrao je njene divne plave uvojke, sjećao se pepeljastih Jelkinih pletenica i razveselio se kad se ova obitelj obogatila još jednom djevojčicom. Njoj su, jer je rođena 1. sibnja, nadjeli ime MAJA.

Cinilo se da se život vratio u svoju koločinu, ali samo prividno. I ne zadugo! 1948. na vratima stana zalupali su nesmiljeni ljudi. Ormarić je osjetio da donose zlo i sam za sebe zajaukuo: Zar opet?!

Kad su odveli i oca i majku, preneraženo je zaškripij svojom ladicom, u kojoj je skrivač neke strane lijekove za mladu djevojčicu Maju.

Po djevojčice je došla tetka, praktična žena, koja je znala što će se dogoditi i na brzinu je iz stana stala odvoziti posteljinu, sude, dijelove namještaja, odjeću, prije nego stan bude ponovo zapečaćen.

Tako je ormarić doživio ponovnu selidbu i bio zaguran na neki balkon, u tijesnom stanu u Martićevoj ulici. U njemu su se našle natrpane partizanske gojzerice, vojničke čizme i odložene cipele starije kćerke da bi dočekale mlađu. Preko njega

nabacane su neke kutije i zavežljaji, a sve prekrito vojničkom kabanicom. U ničem više nije sudjelovao, nitko ga nije niti pogledao, niti otvarao, niti brinuo za njegovu sudbinu. Sudbina članova obitelji bila je daleko nesigurnija.

I tako nekoliko godina...

A onda je majka, profesorica postala direktorka Medicinske škole u Zagrebu i obitelj je dobila stan u Ulici 8. svibnja.

Ormarić je izvučen s balkona. Kiša ga je oljuštila, staklo se na gornjoj plohi razbilo, čipka istrunula, no kad su ga oprali, smjesili su ga u dugački hodnik, nedaleko WC-a uz drugi ormarić, uz velike ormare koji su zasada bili prazni. Spavaća soba nikada nije ponovno postavljana, jer krevete nisu uspjeli izvući iz stana na Ksaveru.

Divio se ormarić majčinoj snazi, poslušnosti djevojčica, ali o ocu obitelji nije ništa znao, baš kao ni o članovima svojih prvih gospodara. Dočekao je i povratak supruga i doznao da je bio na robiji. Dočekao je i očevu medicinsku diplomu; pa i obiju kćerki i njihovo bavljenje psihijatrijom. Pomno je brisan, čišćen i položaj mu je bio daleko povoljniji, nego na balkonu u Martićevu. Pratio je teški polagani napredak obitelji i često se pitao, znaju li ove dvije djevojčice, da su u njegovoj ladici čučali mirisi dvojice dječaka-blizanaca i jedne djevojke, o kojima ništa nije čuo.

Specijalizacijom psihijatrije otac Tomo i starija kćerka Vjera našli su se na Rabu, gdje su oboje radili u Psihijatrijskoj bolnici u Kampom. Taj status im je omogućio da kupe kuću u selu Barbaru na Rabu i ormarić je doseljen da bude spremište za manje potrebne alate, a ladice za četke i paste za cipele. Bilo je očito da je izgubio još jednu stepenicu svog ugleda, ali je još uvijek bio koristan. Još uvijek se na njegovim vratima isticala intarzija, iako gumba za otvaranje ladice nije bilo. Ostao je samo čavao. Pri ovoj seobi nestao je i njegov dvojnik.

Pred 6 godina prodana je kuća na Rabu. Novi su vlasnici godinama radili u Njemačkoj i dopremili su sa sobom pun tegljač novog namještaja, strojeva, alata, paketa i sve staro je iz kuće izbačeno. Doživio je ormarić razna putovanja: ko-

lima, vlakom, kamionom, liftom. Guran je, nošen, prebacivan, ali letio još nije nikada. Sad je i to iskusio. S terase I. kata bačen je u dvorište. Let je bio kratak, ali nespretan. Aterirao je loše i slomljene su mu prednje noge, ali se nije rasklimao. Ladica mu je odletjela, a na njenoj poledini stara su slova oplakivala zlu sudbinu.

Svi su susjedi mogli uzeti što je tko htio od izbačenog. Ja sam ugledala ormarić. Jedva sam nagovorila svoga starijeg sina da mi ga donese, a još sam ga teže nagovorila da ga jednom prilikom stavi u prtljažnik i odveze u Samobor, stolaru. Učinio je to na moje molbe uz primjedbe da skupljam samo starudiju. No, kad je ormarić popravljen bez riječi ga je dovezao ponovno na Barbat.

I evo ga u mojoj maloj sobici. Stoji kao uspomena na djevojčicu s kojom sam se igrala. Stoji kao uspomena na dva dječaka o kojima nisam ništa čula, a nisam se usudila ni ispitivati.

Čula sam pred par godina da su u sabirnom logoru u Austriji bili na okupu mama Vinka, Jelka i njezina braća i da su se vodili pod majčinim djevojačkim prezimenom GOJANOVIĆ.

Sigurno je da ormarić zna mnogo više tajni što meni nisu bile otkrivene. Proživio je i bio svjedokom raspada i patnji dviju obitelji. Seljakao se od Bosne do Zagreba, pa do Jadrana čuvajući na stražnjoj strani ladice inicijale V. G.

EPILOG

Za drugu obitelj znam da se uspjela izvući iz ratnog vihora. Najvećim dijelom to je zasluga njihove vrsnosti u psihijatriji, koju su i otac i obje kćerke specijalizirale. Gđa prof. je umrla, a ovo troje živi u Zagrebu. Iako su sve troje već u mirovini, svatko se na svoj način bavi strukom. Otac svojim intervencijama u domu umirovljenika. Mlađa kćerka vodi grupne terapije, a starija je sudski vještak.

O prvoj obitelji ne znam ništa pouzdano i voljela bih (ako netko pročita ovu stotiju), a zna nešto više, da mi se javi.

ŽENI KOJA MI JE DALA CVIJET

svojoj Lani

Tomislav PEĆARINA

Što da reknem, kako da naslikam
Tvoje boli teške u grču poroda?
Može l' misao moja zamisliti oštret
na životu tkivu strijele munjovoda?

Pri samoj pomisli srce mi se steže
i fluidna misao krvara je rana.
A Ti si, ljubljena, to fizički čula
dok si britkom spazmom bila rastrgana.

Što da reknem, gdje da nađem daha?
Je li dosta ovdje blijedo ljudsko "hvala"
ili sramežljive suze povrh nosa

za cvijet bijeloputi, prepun staklen
praha,
iz utrobe svoje koji si mi dala,
ko što daje zemlja kad je takne rosa.

17. travnja 1952.

ovde mi sunce

Petar S. UJEVİĆ

niko više ne pita za tebe
nova dica trče po džardinu
sve je isto lažen samog sebe
ličin tuge u pismu i vinu

meni se isto vrti poglavi
da bi za tebon vrime me vara
pa se i digod ko u snu javi
jagline Kruška Betina stara

ovde mi sunce na naše sliči
lipe zime i još draža lita
bolje mi bura reumu liči
nego svi soldi ovoga svita

ma ko se ne bi onoga sića
kad smo u Docu na male branke
pa unda bankuca uz svitlo sviće
varali uvik na iste varke

MOJE TAMNOVANJE

OPET SAM u Njemačkoj, eto u svojoj drugoj emigraciji. Dvadeset i dva dana su prošla otkako sam sletio na frankfurtski aerodrom, gdje su me dočekali predstavnici IGFM (to je Međunarodno društvo za ljudska prava), koji su mi odmah bili pri ruci za sve oko mojeg smještaja i ostalog što mi je sada neophodno potrebno.

Prema telefonskom dogovoru s vama odlučio sam da sve ono što može zanimati našu javnost u slobodnom svijetu iznesem na ovaj način, kako bi ostao trajni dokument, spontano izrađen.

Pozdravljam Hrvatsku republikansku stranku i svu drugu meni znanu i neznanu hrvatsku braću i sestre koji su tijekom mog dugogodišnjeg tamnovanja na razne načine djelovali u združenoj fronti ljudske savjeti i time pridonijeli mom konačnom izbavljenju iz državne septične jame. Drugo, i drukčije, kazivanje spremam u obliku knjige.

UVOD

Već sredinom 1977. godine dobio sam s raznih strana upozorenja da se neke jugoslavenske ambasade, kao na primjer ona u

Piše:

Prof. Vjenceslav ČIŽEK

Parizu i ova u Bonnu, neobično zanimaju za mene. Ta su upozorenja do mene stigla iz Londona, a osim toga dobio sam pismo dr. Korskog u kojem me upozorava na oprez. Konačno, od strane njemačkog redarstva rečeno mi je da ne napuštam njemačko područje. Shvatio sam da mi je Udba za petama i obzirom na moj način života i na moju narav, primio sam ozbiljno sva ta upozorenja, ali nisam ništa učinio, niti sam išta mogao učiniti, da bih se od toga spasio. I danas vjerujem da se ne mogu izvući nekakvom vlastitom obranom iz nekih teških situacija, ukoliko tu ne interveniraju neke više sile. Toga je kod mene doista bilo.

Sva upozorenja nisu na mene tako duboko djelovala kao jedan san koji sam sanjao deset ili petnaest godina prije tragičnog događaja. I ranije se događalo da u snu ili polusnu vidim sebe u budućnosti točno u istom položaju koji će uslijediti. Moje snove ne treba dešifrirati, jer ih vidim doslovno unaprijed.

Čak sam u jednoj pjesmi, objavljenoj u *Hrvatskoj reviji* pod naslovom «Daljina bliskog», opisao sebe stihom: «Crni ručak pragrijeha prokljava iznad zatvorskog dvořišta.» Bilo mi je jasno da moram podnijeti žrtvu. Kleknuo sam ispod raspeća u svojoj sobi, zaplakao, zaridao, i nakon nekoliko minuta molitve osjetio sam se preporodenim, spremnim na sve.

Moja gazdarica, gospođa Herzberg, mnogo puta me je ispraćala, jer sam često putovao, ali samo toga je dana plakala i rekla je: «Nemojte ići.» I njenuje majčinsku dušu, izgleda, bio posjetio crni andeo.

Kamo i zašto sam krenuo? Jedna moja prijateljica iz studentskih dana, gospođa Ina Ovadija Musafija, sada docent na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, pozvala me je da se sastanemo u Milanu. Prihvatio sam njezin poziv uz manju sumnju da bi to mogla biti Udbina zamka. Ipak sam je htio vidjeti i porazgovarati se s njom. No to je za mene bilo relativno dalek put obzirom na moja skromna novčana sredstva te sam pristao da me besplatno preveze izvjesni Hasan Milić koji je izjavio kako i on ide u istom smjeru, jer želi posjetiti jednog svog prijatelja u talijanskom gradu Como. Tako smo krenuli zajedno.

Spomenuti Hasan Milić koji je živio u Njemačkoj, u Neustadtu, kao *gastarbeiter*, a zapravo je bio udbaš, uvukao se u mjesni odbor HNV-a pod šifrom. Vidio sam ga nekoliko puta, a i on me je više puta posjetio. Inače s njime su bila još dvojica, trojica, može biti njegovih suradnika ili jednostavno ljudi iza kojih se je on skrivaо. Na njegov poziv čak sam i ja jednom posjetio Neustadt i ušao sam u pravi udbaški osinjak, što mi je tek kasnije bilo jasno. Mislim daje tamo bilo desetak ljudi, a cijelom je skupinom, kako sam kasnije mogao rekonstruirati, osobno rukovodio pukovnik Udbe, dobroz pozanti Duško Zgonjanin, šef tajne policije za Bosnu i Hercegovinu, kasnije ministar unutrašnjih poslova SR Bosne i Hercegovine, a sada umirovljeni policijac. Dao je ostavku, odnosno zatražio je odlazak u mirovinu, upravo u času kad je meni ispostavljena putnica i odobren slobodan izlazak iz Jugoslavije.

OTMICA

U grad Como stigli smo predvečer. Tu smo večerali i oko 10 sati uputili smo se prema Milanu. Na mjestu gdje se gradска cesta spaja s autocestom za Milano zastali smo nekoliko sekundi. U tom času otvorila su se sva vrata na automobilu. Nahrupili su sa svih strana, izvukli me i pretukli, a i ja sam jednoga drmnuo, i ugurali su me u drugi

UZNIČKE USPOMENE PROF. VJENCESLAVA ČIŽEKA

(Umjesto vijenca na odar)

IF Dortmundu je 25. studenoga 2000. umro prof. Vjenceslav Čižek, hrvatski književnik i dugogodišnji neslomljivi politički uznik. Rođenje 28. veljače 1929. u Đenovićima u Boki Kotorskoj. Završio je Učiteljsku školu, a potom Filozofski fakultet u Sarajevu. Kao profesor filozofije osam je puta otuštan iz službe, a policija mu je u više navrata plijenila knjige i rukopise. Suđen je u dva navrata na ukupno 17 godina, od čega je 12,5 godina izdržao u Srijemskoj Mitrovici i Zenici. Objavio je više knjiga pjesama i satira, te veći broj političkih eseja.

Svjetskoj je javnosti postao poznat kao žrtva otmice, koju su jugoslavenske vlasti izvele 11. studenoga 1977. na sjeveru Italije. Amnesty International ga je 1978. proglašio *za točenikom savjeti*. U tijeku druge tamnice, zbog zlostavljanja i nedostatka liječničke njegе, potpuno je oslijepio. U druguje emigraciju prispio u jesen 1988., malo nakon što ga je Jugoslavija, na zahtjev njemačke vlade, pustila iz tamnice.

Kao istaknutom članu *Hrvatske republikanske stranke* (u domovini registrirane kao *Hrvatska republikanska zajednica*), stranački je časopis Republika Hrvatska - nesumnjivo jedan od najkvalitetnijih hrvatskih političkih časopisa uopće, a ne samo u emigraciji - 1980. objavio skup njegovih tekstova pod zajedničkim naslovom *Vjenceslav Čižek-borac i mučenik*, koji su kasnije prevedeni na engleski, njemački, francuski i ruski jezik. Na IV. redovnom saboru HRZ-a, u kolovozu 2000., Vjenceslav Čižek jednoglasno je izabran počasnim članom Glavnog odbora Hrvatske republikanske zajednice. Pokopan je u Sinju, 1. prosinca 2000.

Umjesto vijenca na odar prof. Čižeku, s kojim je *Politički zatvorenik* pod naslovom "Sloboda je mene htjela za ortaka", objavio razgovor u br. 59, veljača 1997., donosimo domovinskoj javnosti i istraživačima hrvatskog položaja u drugoj Jugoslaviji vjerojatno slabo poznat Čižekov tekst "Moje tamnovanje". Riječ je o uzničkim uspomenama, koje je slijepi prof. Čižek snimio na magnetofonsku vrpcu tri tjedna nakon dolaska u SR Njemačku 1988. Tekst je objavljen u *Republiki Hrvatskoj*, god. XXXIX., br. 165., srpanj 1989., str. 15.-32.

automobil. Dok sam još bio pri svijesti, upitao sam: «Tko ste vi?» Oni su ovako odgovorili: «Mi smo banda. Hoćemo lov.» Istinito su se predstavili.

Zatim me je jedan dohvatio straga, i držao mi ruke, drugi mi je začepio usta, a treći mi je podnio pod nos neku tekućinu od koje sam odmah izgubio svijest. Posljednje što sam u tom trenu vido bio je ogromni crni križ. Činilo mi se kao da sam bio umočen u neku ljigavu tekućinu i kao da mi se mozak razljeva. Sve voljne komande otkazale su te nisam mogao pomaknuti ni ruku ni nogu.

Kad sam došao k sebi, opet je bila večer. Automobil je drndao. Znao sam da više nisam u Europi, jer takve ceste postoje samo tamo, u Jugoslaviji. Činio mi se kao da sam sletio s nekog drugog svijeta. Podigao sam ruku i počeo opip. Čovjek koji je bio kraj mene smijao se i kad je vido da sam opet budan, prekrio me je dekom i zaprijetio mi je da šutim. Nakon pol sata ili sat vožnje stigli smo u neko šljunkovito dvorište. Iznjeli su me iz automobila, jer nisam mogao hodati niti sam vido. Unijeli su me u jednu prostoriju. Bio je polumrak pa su zapalili voštanice i tu smo čekali otprilike pol sata. Tada je stupio u sobu jedan čovjek, te su svi ustali. Ovaj mi je čovjek saopćio: «Druže profesore, vi se nalazite u rukama jugoslavenske službe državne sigurnosti, negdje u Europi.» Ja sam šutio, a zatim sam izustio: «U Europi ima struje.»

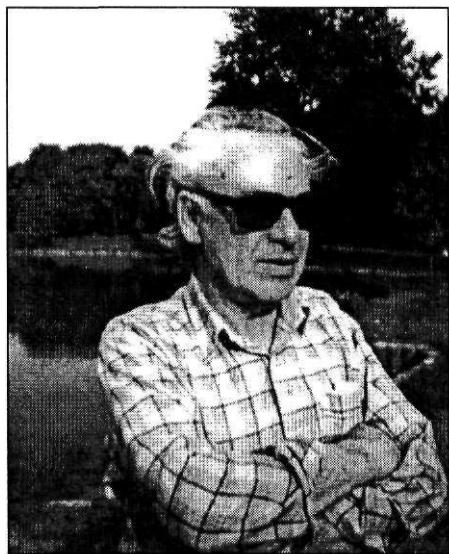
Na tom skrovitom mjestu držali su me sljedeća tri mjeseca. Bio sam potpuno tjelesno bespomoćan. Čak nisam mogao ni spavati u krevetu u normalnom položaju, već mi je jedan od stražara s leđa podmetao stolicu i tako sam sjedeći spavao. Recimo da sam spavao. Imao sam strašne bolove. Prva dva tri dana nije nitko dolazio, a četvrti dan uputili su liječnika, koji me je samo pogledao i dao neku mast i kapi za oko i rekao mi je kako trebam gibati lijevom rukom. Eto, to je bila sva liječnička intervencija od tada pa do zadnjega dana.

Nalazio sam se u jednom apartmanu s trojicom stražara koji su danonoćno bili uza me. Kuhali su za sebe i za mene, brijali su i šišali me, nabavljali su rublje i ostalo što mi je bilo potrebno. Prema nekim elementima koje sam skupio kroz riječke razgovore s njima, zaključio sam da se nalazim u Boki Kotorskoj iznad Risna.

U međuvremenu mnogi su dolazili da me vide i željeli su se predstaviti. Odbijao sam da čujem njihova imena. Bilo mi je otprilike jasno tko bi to sve mogao biti. Ti su posjeti dodijali i ovim stražarima, paje jedan od njih promrljaо: «Eto, svi su se izredali. Još samo general Herlević nije stigao.» Herlević je tada bio savezni ministar unutrašnjih poslova.

Kad su počela preslušavanja, osjetio sam da je njihov interes svodi na dva osnovna pitanja. Prvo je bilo kakve planove ima emigracija da u slučaju krize u Jugoslaviji ostvari svoje ciljeve. Drugo, kakve su moje tajne veze s domovinom. Dakako, ni na jedno ni na drugo pitanje nisam im mogao

dati zadovoljavajući odgovor. Smatrao sam, a vjerujem i danas, da emigracija nema takvih planova za rušenje Jugoslavije. O mojim vezama u domovini može se govoriti samo u smislu rodbinskih veza. Tim mojim odgovorom nisu bili zadovoljni. Čak je došlo i do prepiske između mene i jednog udbaša kad je ovaj s puno uvjerenja ustvrdio da imaju u ruci takav dokument. Rekao sam mu da ga nemaju i da ga ne mogu imati. Tada me je upitao da li ja mislim da oni lažu. Odgovorio sam mu: «Da.» Tada je skočio i naredio je da mi stegnu lisičine i odredio kaznu od deset dana nespavanja. Ovo znači stajati na nogama dvadeset sati dnevno. Samo četiri sata imao sam pravo spavati, i to ne više na kauču nego na podu. Za hranu davali su dnevno samo jednu juhu. Za tih deset dana nisu više dolazili nego samo se je mijenjala straža.

Prof. Vjenceslav Čižek
(snimila: Z. Trek)

Ne želim ulaziti u opis moga tadašnjeg stanja i teško mi je o tome govoriti. Uglavnom, izdržao sam. Nisam pao ni jednom, a sto puta sam se zaljulao i mogao sam tresnuti i razbiti se o pod. Za tih deset dana stražarima je bilo strogo zabranjeno razgovaratati sa mnom.

Desetog dana došao je taj isti udbaš koji je izrekao kaznu i naredio je stražarima da me vode na strijeljanje. Uzeli su strojnici i te noći tri puta su me izvodili na streljište. Čim počnem govoriti o tome, jako se užbuđujem i doista mi je teško. Nemojte mi zamjeriti što zapinjem, jer teško, teško vam mogu to sve predočiti. Možda sam to bolje opisao u svojim pjesmama nego što to sada činim.

Izveli su me kasno noću i vozili kroz neku šumu. Tri puta su zaustavljali vozilo. Prvi put su me izveli do jedne stijene. Bio sam licem okrenut prema njoj, a iza mene su škljocale strojnica i ostala oružja. Valjda su očekivali da nešto kažem, da vrismem, da se okrenem, ili bilo što. Ja sam sve to podnio mirno. Onda su rekli: «Ajde, pišaj!» Valjda je to proba da vide koliko je strah ušao u

mene. Pomokrio sam se pred njima, a onda smo opet ušli u automobil.

Vozili smo se desetak, petnaest minuta, a ondajedan od stražara izvadi cigaretu i reče: «Ajde, zapali. Ovo tije svakako posljednja.» Zapalio sam i popušio sam je. Tada su stali nasred ceste. Osjetio sam da je u blizini neka pilana ili neko šumsko radilište. Mirše drvo, mirše šuma. Tako smo stajali, a onda se odnekud pojavila svjetla i rekoše mi: «A, sreća tvoga, eto neki idu otud.» Tobože ometaju im taj posao.

Opet smo ušli u automobil. Vozili smo se jedno pol sata i stigli smo na neki kameni most. Opet su me izveli i spustili smo se u jednu dolinu kraj potočića gdje su me stavili uz neki zid. Stajao sam tada licem u lice prema njima. Šutjeli smo. Niti su oni što govorili, niti sam ja što pitao. Na koncu je jedan od njih progovorio: «Imaš li još što reći?» Odgovorio sam: «Nemam.» Tada opet šutnja. «A vjeruješ li u Boga?» Rekao sam: «Vjerujem.» «E, n eka ti sada pomogne.» U tom času su repetirali i očekivao sam pucanj. Ne znam što su oni očekivali. I to je trajalo nekoliko sekundi. Tada je odozgo, gdje je automobil bio zaustavljen, netko povikao da ima neke vijesti i da odustanu od onoga što su kanili izvesti. Tada su mi rekli: «Lako je tebi kad te naš šef čuva. Inače bismo mi tebe sredili, bando jedna.»

Ovo naše noćno putovanje završilo se u nekoj šumskoj kućici, na osami, koja je isto bila udbaško sklonište. Tu su me držali dva dana i tražili su od mene da napišem kako sam dragovoljno došao u Jugoslaviju i njima se predao. Razlog moga dolaska bio je, prema njima, nostalgija za domovinom i želja da vidim roditelje. Ukoliko takvu izjavu ne napišem, odnosno ne potpišem, otici će pod ledinu. «A i dosad,» rekoše mi, «mi smo te spasili samo zato što smo humani. Inače bi tebe već vrane kljucale negdje u Alpama.» Ne znam da li su se i u koje svrhe poslužili tom izjavom koju je napisao mladi udbaš Pero, no nakon što sam to potpisao, vratili su me na prvotno mjesto. Tada su skinuli lance, dopustili mi da pušim i rekli su mi: «E, sada vrijeme radi za tebe.»

Tada je stigao osobno Duško Zgonjanin i rekao mi je otprilike ovo: «Ne zna se što će s tobom biti. Hoćemo li te predati sudu ili nećemo, o tome se još vijeće. Što se mene tiče, ne bih te htio imati na duši.» Predložio mi je da napišem pismo dr. Korskom Stjepanu Vrančiću.

Istraga je trajala ukupno devet mjeseci. Sa mnom je stalno bio jedan te isti istražitelj koji se predstavio kao Vinko. Za tih devet mjeseci imali smo prilike više puta razgovarati, rekapitulirati i voditi slobodne razgovore. Taj isti Vinko sastavio je na koncu optužnicu koju sam saslušao prije nego što sam izveden na sud. Sve zapisnike potpisao sam na slijepo nakon što su mi bili pročitani. Mislim da su skupili preko tri stotine stranica. Napisali su sve: kamo sam putovao, s kime sam razgovarao, gdje sam pio pivo, odakle sam dobivao pomoć, što sam pisao, s kime sam suradivao i slično. Nisu to bili neki

osobito vrijedni podaci, ali udbaš je svoj posao obavljao temeljito. Najmanje je bilo riječi o javnoj djelatnosti i programu Hrvatske republikanske stranke, nego su raznim intrigantskim pitanjima pokušavali našu stranku predstaviti kao terorističku organizaciju povezanu s različitim sumnjivim osobama. Ali u tome nisu uspjeli. Čak sam dobio dojam da mnoge istaknute pojedince iz Hrvatske republikanske stranke i ne poznaju.

Za čitavo to vrijeme nisam imao nikakve mogućnosti pravne zaštite, a vjerujte da na to nisam ni pomiclao. Znao sam s kime imam posla i znao sam da su prekršili zakon, jer me ne smiju držati više od tri dana, a da me ne predaju istražnim vlastima. Oni su me, eto, držali već tri mjeseca, a držat će me još daljnjih šest mjeseci. Nisu mi dopustili da pišem ocu. Moja rodbina nije znala gdje sam i da li sam uopće živ. Nabavlali su mi ono što mi je bilo neophodno potrebno, pa su stvorili poseban fond za mene koji je iznosio oko dva milijuna dinara mjesecno. Od toga su novca kupovali za me košulje, rublje, cigarete i ponekad su mi donosili i kavu. Sredinom veljače 1978. prebacili su me iz tog tajnog skrovišta u sarajevski istražni zatvor gdje sam proboravio šest mjeseci, sve do suđenja. Svakodnevno me je posjećivao i razgovarao sa mnom taj isti Vinko. Tih šest mjeseci proveo sam u celiji broj 71 na četvrtom katu. Istražni zatvor u Sarajevu nalazi se usred grada, u staroj palači pravde koja je izgrađena za cara Franje Josipa. Vjerujem da je moj otac, obzirom da je stanovao u Sarajevu, često tuda prolazio ne znajući gdje se nalazim.

Tek koncem srpnja 1978. rečeno mi je da mogu tražiti odvjetnika. Rekao sam im da mi ne treba i da se umijem sam braniti. Tada su mi postavili za branitelja po službenoj dužnosti izvjesnog Mirka Zovka koji me je posjetio. Bilo je to neposredno pred suđenje. Kad me je taj odvjetnik video i malo sa mnom razgovarao, siromah se uplašio i zamolio me je da ga odbijem kako bi sud odredio drugoga. Smirio sam ga i rekao sam mu da neće imati nikakva posla, jer se tu uopće ne radi o obrani, pa neka to mirno prihvati. Sada ću doslovno navesti njegove riječi: «Druže profesore, što niste počinili kakav prometni prijestup, pa da vidite kako bih vas ja branio. Ovako ne mogu vas braniti, jer ako bih vas branio, mogao bih napadati državu, a ja sam komunist i menije dobro.» Tada sam ustao, čestitao sam mu i rekao sam da od njega tražim samo toliko da mi naruči jednu kavicu, kad počne suđenje. I to je doista učinio.

U međuvremenu pristigao je i takozvani sudac istražitelj, izvjesni Hadžikarić, koji je sa mnom razgovarao četiri dana i sastavio je neki izještaj, koji se nalazi u dokumentaciji. Ali sve što je on napisao nema nikakve vrijednosti, jer je famozni Vinko rekao: «Ja ću raspisati optužnicu. Kakav Hadžikarić!»

Ipak mije Mirko Zovko otkrio nešto vrlo bitno. Naime, ja sam mu, kao mom tobožnjem branitelju, ispričao sve što se sa

mnom dogodilo i kako su me kidnapirali, pa sam ga zamolio da upita suca da li zna nešto o tome. Nakon nekoliko dana saopćio mije da sudac Trpimir Tomić o tome nema ni pojma. Zatim sam upitao Vinka što će biti ako me sudac upita gdje sam uhićen i kako sam dospio u Jugoslaviju. Na to mi je Vinko odgovorio: «Neće te pitati.» Tada mi je bilo jasno u kakvom sam komplotu. Stoga sam se pripremao za suđenje tako da sam odlučio da ništa ne govorim.

SUĐENJE

8. kolovoza 1978. izведен sam pred sud. Suđenje je obavljeno u velikoj dvorani Okružnog suda u Sarajevu bez svjedoka i bez javnosti. Suđenje, nazovimo to suđenje, trajalo je svega dva sata, uz jednu kraću pauzu. Dok je državni tužitelj čitao optužnicu, pio sam kavu i pušio sam cigaretu. Nisam se osvrtao na ono što govor, a ni kasnije, kad je sudac uzeo riječ, nisam tome posvetio pažnju. Rekao sam mu da samo prenese u zapisnik ono što je rečeno u istrazi. On je na to pristao. Nije mi postavio nijedno pitanje. Drugi suci, porotnici, stavljali su nezanimljiva pitanja. Drugi suci, porotnici, stavljali su nezanimljiva pitanja. Jedino pitanje od strane suca bilo je: «Što mislite o našem predsjedniku?» Ogroman portret toga predsjednika ili razbojnika nalazio se na zidu iza sudskog vjeća. Slika mi se pričinila cirkusantska. Na njezin donji okvir pribili su papir na kojem je pisalo «Jugoslavija». Cesto sam gledao na tu sliku, jer sam tada još nešto video, pa sam se osmijehivao. Zato sam na njegovo pitanje o predsjedniku odgovorio: «Tito je genij, ali mu želim smrt kao svakom diktatoru.» I to je bilo sve što sam na tako zvanoj raspravi rekao. Kad sam na koncu dobio riječ, izrekao sam samo dvije rečenice i dobro sam ih upamtio: «Da sam imao mogućnosti opozicijski djelovati, ne bih nikad napustio domovinu, jer domovinu ljubim iznad svega.»

ROBIJA

Iste noći, nakon izrečene osude, odvezli su me u Zenici, kamo sam stigao u ponoć. Doveo me je upravitelj centralnog zatvora i predao me je tamošnjem upravitelju Fadilu Lipničeviću, koji me je dočekao i s kojim ću imati zabave za vrijeme cijelog mog robovanja u Zenici. Odmah su me stavili u samicu u kojoj sam proveo četiri mjeseca. Za to vrijeme nitko od službenika, pa ni od stražara, nije znao tko se nalazi u toj samici. Jedino je upravitelj povremeno dolazio i donosio bi novac koji mi je slao moj otac. Imao sam na sebi svoje odijelo i svoju obuću. Još me nisu ni presukli ni ošišali. Treći dan po dolasku u Zenicu pojавio se opet onaj Vinko s napomenom da nikome ne kažem da sam bio kidnapiran. Shvatio sam da im je do toga jako stalo. Odgovorio sam mu da sam to već rekao upravitelju i da ću to reći svakome s kojim budem mogao razgovarati.

U ono vrijeme renovirala se je zgrada br. 2, koju su zvali staklarom, i gdje su bile samice, te se je u nju uvodilo parno grijanje, novi zahodi i slično. Sve ove poslove obavljali su robijaši. Ma kako su me strogo skrivali, ipak su morali dopustiti da jednom dnevno iznesem «kiblu» i donesem si vode u samicu. Tom prilikom izlazio sam kroz hodnik do dna zgrade i osjetio sam da su gore na skelama radnici. Svakako sam im bio zanimljiv, jer nisam bio u robijaškoj odori, a nisu znali tko sam. Nakon nekoliko dana netko je pokucao na vrata i upitao me je tko sam. Rekao sam ime. Zatim mije taj isti glas predložio da napišem na komadić papira ime i prezime i da to promaknem ispod vrata kad on opet navrati. To sam i učinio. Čovjek koji je pokucao i tražio od mene ime nije bio nitko drugi nego Miljenko Pehar. Tako su naši ljudi kao prvi saznali da sam ipak stigao u Zenicu. Da su Pehara uhvatili na tom činu, sigurno bi mu polomili rebra. On je imao prilike motati se oko mojih vrata, jer je kao električar uvodio tamo nekakve žice.

U toj samici, u toj mračnici, začudo se nisam loše osjećao. Stjenice su padale s plafona, tu su pauci i druga gamad, vrata iščarana, ispisana različitim robijaškim izrekama, vicevima i crtežima. Upravitelj je češće dolazio, zagledao, valjda se čudio, stalno je pripitivao treba li mi nešto kao da je bio meni na usluzi. Motrio me je i nije mu bilo jasno kako se to ne bunim i sve prihvataćam tako smiren. Jedino sam ga upitao kad ću izaći iz te prostorije i ući u takozvani krug. Nije mi na to odgovorio, jer to nije bilo u njegovoj moći. Odluku o mome izlasku iz te mračnice donosio je isti onaj koji je do sada odlučivao o meni.

Nemojte od mene očekivati da vam sad opisujem svoje duševno stanje. To ću učiniti drugom prilikom i na drugi način. Nakon četiri mjeseca provedena u toj potpunoj izolaciji prebačen sam u «karantru». Tu sam opet proboravio četiri mjeseca i tek tada sam se uvjerojatno dozvola u zatvorsku evidenciju. Tek tada je došao stražar s knjigom i uveo me je u spisak. Za tih prvih osam mjeseci u Zenici nisu me zlostavljali, niti sam doživio neku torturu. To će uslijediti posljede kad su me smjestili u sobu br. 38. Nije to bila neka soba, nego ogromna prostorija, duga 33 a široka 7 metara. U njoj je krevet do kreveta, sa 100 do 120 osuđenika: mladih, starih, bolesnih, povratnika, ubojica, političkih osuđenika, Cigana i tako dalje. Sve je to jedna gomila, kaos, stalna buka, pravi pakao. Trebalо mije vremena da se tome prilagodim, da bih to mogao podnijeti. Od strane zatvorskog liječnika proglašen sam nesposoban za fizički rad. Zato sam obavljao kućne poslove kao metenje, čišćenje i slično. Načelnik «prevaspitne službe», po zlu poznati mesar Vihorac, u više navrata pokušao me uvjeriti kako bi bilo dobro da se i ja uključim u nekakav posao, u tako zvane pogone kućne radinosti, što sam svaki put odbio.

(nastaviti će se) •

NAD ODROM PROF. VJENCESLAVA ČIŽEKA

Dragi Vjenceslave!

U velikim, svečanim trenutcima najdublje ljudske žalosti, šutnja najrječitije, najgromoglasnije progovara. To je trenutak kad nas spoznaja o gubitku prijatelja, dragog čovjeka, brata, toliko ošamuti, zatekne, prenerazi, da nemamo snage niti riječi prozboriti.

I tako šutnjom prebiremo susrete, nižemo slike. Šutnjom govorimo. I šutnjom plačemo.

Dogodilo se to i meni osobno dana 25. studenog ove svete 2000. godine, kada sam doznala tužnu vijest o Tvome odlasku u vječnost.

Dragi Vjeko! Mi smo se poznavali, premda smo se svega 4-5 puta u životu vidjeli. Bili smo bliske, srodne duše: srodne po patnji za Hrvatsku i zbog Hrvatske, srodne po spremnosti na osobne žrtve i po stilu koji nas je zbližavao čak i onda, kada bi zakrvario vriskom, kad bi ranjavao. ("Ranila me pjesma", iz zbirke "Sve dalje od sebe", str. 130.) I znala sam dobro koliko patiš, koliko Tije nadljudske snage trebalo da ublažiš, ne svoje osobne, već patnje svojih najbližih.

Činio si tako tijekom svoje nemilosrdne, opake bolesti isto tako kao i tijekom cijelog života koji Te nije mazio, nije tješio; činio si to dostojanstveno i u svakoj prilici, pa čak i onda, kad su te krvnici vodili na strijeljanje, kad su te zvijeri u ljudskoj spodobi morile batinama, glađu da bi Ti na kraju oduzeli i svjetlo očiju. Ti si uvijek stajao iznad mržnje, iznad zlobe premda su ti, kako si i sam svojim stihom potvrdio:

"Sve oteše podlo, samo dušu nisu..."

Sve uzeše zemno, a mi smo na visu."

Nije lagao niti je pretjerivao Tvoj supatnik iz zloglasnog KPD Zenica, kad je o Tebi svjedočio: "Velika je čast pisati o velikom čovjeku... Čovjek velike duše, koji je u svakom trenutku pripravan nesebično pomoći i žrtvovati sebe da bi pomogao drugome. Čovjek koji ne poznaje strah pred zeničkim krvnicima, koji ni jednog trenutka nije klonuo duhom, ustajan u svojim idealima. To je prof. Vjenceslav Čižek, politički zatvorenik u Zenici." (Edhem Zećo, Nova Hrvatska, od 10. travnja 1983., br. 7, str. 2)

Nije me stoga nimalo začudilo, dragi Vjeko, što si od prvog časa svoga boravka u tuđini, u "slobodi bez domovine", odabrao upravo Hrvatsku republikansku stranku kao "svoje opredjeljenje za istinu". Znao si da HRS - a to je tvrdio i njezin ideolog i utemeljitelj prof. Ivan Oršanić - ne nudi zabavu i nagrade, već samo rad, nesebičan, ustajan rad, no usprkos toj istini ili možda upravo zbog

Piše:

Malkica DUGEĆ

nje, do kraja života ostao si joj vjeran, vjeran sebi.

I nisi samo krvlju, krvopisom stvarao svoje po lirskoj ljepoti i istini privlačne i neponovljive stihove. Ti si svojim krvopisom krčio put hrvatskoj slobodi. Ako Ti prijatelji i suborci, usprkos upornim, a često i nadljudskim nastojanjima, možda nisu znali ili nisu mogli dostoјno zahvaliti na žrtvi, na ustrajnosti, dalekovidnosti i ponad svega na čovječnosti pri darivanju sebe - učinila je to Providnost pri Tvome drugom dolasku u emigraciju, u Njemačku. Učinio je to i Svevišnji onoga dana, kada je uskrsnula neovisna država Hrvatska - ideal za koji si čitava sebe darovalo. Pa kao što si se sa svima nama radovaš njezinu uskrsnuću i vjerovao da ni jedna žrtva za njenu slobodu nije bila uzaludnina, oblaci koji su se nad njom počeli nadvijati pomutili su taj izvor sreće.

Često smo telefonom razgovarali o životu u Hrvatskoj. I bio si sve nesretniji što to nije ona "srcem snivana" Hrvatska, već neka druga, krvudavih i zamršenih staza koje vode u Nepoznato. U svome zadnjem pismu od 22. veljače 2000. između ostaloga si mi napisao: "Eto, činio sam što sam mogao po nalogu Duha i po svojoj savjesti, vjerujući da će time pripomoći drugim ljudima."

A dalje, pišući o političkim promjenama u Domovini u kojoj je "za svakog politički svjesnog Hrvata sramotno to što Hrvatska danas na čelu ima bivšeg predsjednika Jugoslavije", zaključuješ: "Opet će se, za dvadesetak godina, ispostaviti "račun" hrvatskim nacionalistima. Mene tada ne će biti među živima da bih mogao dočekati još jedno Hrvatsko proljeće."

Kao što si još za boravka u Saeckingenu u snu video zlu kob koja Te očekuje; kao što si među tamničkim zidinama usnuo čak i registarski broj automobila koji će te izvesti u slobodu, tako si, eto, i sada, nažalost, predviđio i svoj odlazak od nas.

Ako si od nas otišao s gorčinom u duši, Svevišnji će je isprati svojom dobrotom i blagošću. A ako si nas pak napustio vjerujući i snjući san o ljepšem, pravednjem i sretnjem življenju, svi mi, Tvoji prijatelji, suborci, te braća i sestre po sraslosti s krvi i tlom hrvatskim, zajedno ćemo s Tobom snivati isti san, zajedno s Tobom slijediti svijetle putanje toga sna - sve do Vječnosti.

S nama će biti Tvoja vjerna i dobra supruga Zorka, Tvoja sestra Tonka i ostala rastužena rodbina. S njima ćemo dijeliti tugu

zbog Tvoga odlaska, ali i radost što smo, imajući čast biti Tvojim prijateljima, imali i sreću te obvezu slijediti tragove krvopisa kojima si obilježio put u čovječnost i slobodu, tragove koji će i svim budućim hrvatskim naraštajima svjedočiti o pjesniku, čovjeku, domoljubu i patniku koji je živio ne samo za Hrvatsku, već - kako reče dr. Ivo Korsky - i za cijelo čovječanstvo.

Dragi Vjeko!

Opraštajući se danas od Tebe u Dortmundu, gradu koji Ti je bio pružio iskreno gostoprимstvo u najtežim trenucima kad nisi imao ni slobode, ni domovine, no ipak kao slobodan čovjek i intelektualac stajao iznad svih zala, od srca iskreno zahvaljujemo i gradu Dortmundu, i gospodinu Hansu Dietrichu Genscheru, kao i dobromu njemačkom narodu što su Te bili prihvatali kao sebi ravnoga, kao čovjeka i Hrvata.

U ime Glavnog odbora Hrvatske republikanske zajednice, čiji si i Ti bio počasni član, u ime Tvojih vjernih prijatelja i suboraca dr. Ive Korskog, prof. Kazimira Katalinića, Sime Letine, Pere Galica, Ivana Kotarca, u ime brojnih drugih Tvojih suboraca i štovatelja koji danas nisu mogli osobno biti nazočni, te u svoje osobno ime oprastam se od Tebe rastužena, ali s nadom da ćemo se u Vječnosti opet susresti.

Neka Ti je miran put u Tvoju i našu Hrvatsku!

Neka Ti Svevišnji daruje vječni pokoj!
I neka Ti je laka sveta zemlja hrvatska!

Dortmund, 29.11.2000. •

Bijah samo jedno zrno
U Božjoj žitnici,
zak jedan kamenčak
u Katedrali hrvatske slo-
boude.
Vjenceslav Čižek, 13. VII.
2000.

25.XI.2000. u 14.15 sati, u 71.
godini života, nakon duge
i teške bolesti, okrajnjega
sakramenta umiruća,
napustio nas je dragi pri-
jatelj, g.

**prof. VJENCESLAV
ČIŽEK**
uzorni član Hrv. kat.
misije, Dortmund

Ostao je vjeran svom NA-
JBOLJEM PRIJATELJU
ISUSU CHRISTU do kraja
života. Gospodin, koji daje
nagrade svojim prijatelj-
muc, bio mu značio nagrada
za sve muke koje je podnio
u zatvoru u Zenici i Šrem-
skoj Mitrovici, a potom, os-
tajući telesno slijep, a du-
hom uvijek svjež i jak, pod-
noseći duhom vjeru Štěs-
no slijepu, a zvezci unutri
svjetlosnu vjeru, bio je
primjer onima koji ga zna-
ju, kao doista istinskog
vjernika.

Gospodine, koji na-
gradjuješ svoju djelu na-
gradom na svojoj Gorbi,
otvor svoje srce vjernom
sluzi Vjenceslavu.
Neka mu je vječni pokoj u
našoj dragoj domovini Hr-
vatskoj za koju je toliko
žrtvovao u svom životu!

Pokop će se obaviti u
petak, 1. prosinca u 14.00
sati na groblju sv. Franje u
Sinju, a sv. misa započinje
nakon pogreba u Svetištu
Gospa Sinjska.

Za njim tugeće: supruga

Zorka, sestra Tonka, braća

Velimir i Josip, zet,

novijeći, nećaci i nećakinje

i ostala rodbina.

Pokop vječni daruj mu, Gospo-

đinu i svjetlost vječna

svjetlosti njemu.

041249/38103

U SJEĆANJE NA KRUNOSLAVA BRUSTA (1924.-2000.)

Dragi naš Kruno!

Što reći u ovome bolnom trenutku, kad se rastajemo od tebe? Znali smo za tvoju opaku bolest, ali poznavajući tebe kao čovjeka koji se nikada nije predavao, koji nije poznavao bijelu zastavu, potiho smo se nadali da ćeš i ovog puta izvojevati pobjedu, kao što si i do sada u životu nadvladavo mnoge poteškoće.

Svaki je rastanak bolan i težak, ali ovaj rastanak od dragog prijatelja i suborca pada nam preteško. Tvojim odlaskom u vječnost izgubila je tvoja obitelj uzornog supruga, oca i djeda, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika predanog člana i tajnika, a samostalna hrvatska država istinskog borca i domoljuba.

Kruno Brust rođen je 24. svibnja 1924. u Osijeku. Pučku školu i gimnaziju završio je u Osijeku. Od svoje rane mladosti znao je gdje mu je mjesto, opredijelio se za stvaranje samostalne i slobodne hrvatske države. Sve svoje sposobnosti i domoljubni osjećaj stavljao u borbu za našu samostalnu Hrvatsku, daje istrgne iz Jugoslavije, jer je osjetio da je svaka srbo-jugoslavija tamnica hrvatskog naroda.

Kao takav, već 1940. uključuje se u Starčevićansku mladež kroz koju djeluje na širenju hrvatske ideje o potrebi stvaranja samostalne hrvatske države. 1941. godine formirana je Đačka satnija za osiguranje i čuvanje hrvatskih objekata i imovine, gdje se uključuje i naš Kruno Brust. 1943. godine dragovoljno stupa u Hrvatske oružane snage. Godine 1944., kao hrvatski vojnik, u borbi u Lici biva zarobljen od partizana, uspijeva pobjeći i ponovo se priključuje hrvatskim postrojbama gdje je ostao do kraja rata. Iza rata, 1946. je uhićen u Čepinu i zatvoren u Okružnom zatvoru u Osijeku. Nakon istrage i mučenja koje je trajalo više od šest mjeseci, izveden je pred tzv. Narodni sud i osuđen na smrt strijeljanjem i gubitak svih građanskih i političkih prava. 1947. godine u obnovljenom sudskom postupku kazna mu je preinačena na kaznu od 20 godina strogog zatvora sa ograničenjem građanskih i političkih prava u trajanju od 10 godina.

Kao politički uznik robijao je u kaznionicama u Lepoglavi i Srijemskoj Mitrovici, a radio je na prisilnom radu po cijeloj komunističkoj Jugoslaviji (na auto-cesti, Gorskem Kotaru, hidroelektranama, Novom Beogradu, rudniku Raša u Istri). Iz rudnika Raša uspio je pobjeći, ali je uhvaćen i u okovima vraćen u Lepoglavu, gdje je robijao zajedno s nadbiskupom Alojzijem Stepincom. Iz svega ovoga se vidi kakav je bio Kruno - hrvatski domoljub, neustrašiv, ustrajan i nepokolebljiv. Uvijek je znao ocijeniti trenutak kad se treba uključiti u borbu za samostalnu Hrvatsku. Bio je enciklopedija dogadanja u Hrvatskoj, na raskrižju životnog puta, nikad nije bio lakši put već onaj koji je pošteniji i za samostalnu Hrvatsku korisniji, iako je taj put bio teži.

Izdražao je 8 godina teške robije. 1954. izlazi s robije i dugo vremena, kao politički uznik, nije mogao naći posao. Zahvaljujući pojedinim poštenim Hrvatima, zapošljava se u OTP-u, zatim sjede "Saponia", "Tehnika" i na kraju "Ukras", gdje je radio kao šef računovodstva sve do odlaska u mirovinu 1995.

Dragi Kruno, imao si sreću da si, kao svi pošteni Hrvati, a posebno politički uznici, doživio, kao zoru svog života, slobodnu i samostalu hrvatsku državu za koju si toliko dao. Cijeli svoj život, svoju mladost i teške godine robije posvetio si svojoj velikoj ljubavi koja se zove HRVATSKA. Nakon samostalnosti Hrvatske uključio si se urad HDPZ Središnjice i naše Podružnice gdje si bio tajnik. Bilo je zadovoljstvo upoznati tebe i ljudi s kojima si robijao: Kolčića, Radičevića, Valašeka, Didolića i druge, i zato smo ponosni što smo radili s tobom. Imao si samo jednu stranku koja se zove HRVATSKA. Nikad nisi pitao što će tebi dati Hrvatska, a ti si njoj dao sve što si imao.

Često puta si bio razočaran, kao i svi mi, kako se pojedinci u našoj slobodnoj Hrvatskoj i sada odnose prema bivšim političkim uznicima, ljudima koji su ugradili više od 450.000 godina robije u temelje današnje slobodne Hrvatske, kao građanima trećeg reda. Pored takvog odnosa nikad nisi bio pokoleban, živio si s uvjerenjem da će plodove tvoje žrtve uživati naša djeca i unuci.

Kruno Brust po svojoj je prirodi bio nemetljiv, komunikativan, iznad svega pošten, pravičan i samozatajan. Kao takav bio si nam uzor kako se treba vladati i raditi u Hrvatskom društvu političkih zatvorenika i boriti se protiv svih nepravdi u našoj Hrvatskoj, ako se javi. Ostaje nam zadaća poštivati i cijeniti veličinu našeg Krune. Dragi Kruno, živio si na ponos svojoj obitelji, Hrvatskom društu političkih zatvorenika i našoj Hrvatskoj za koju si dao neizmjerni doprinos. Na kraju, dragi naš Kruno, mi, bivši politički uznici, naša Središnjica, a posebno podružnica Osijek, iskazujemo ti jedno neizmjerno HVALA. Spokojno počivaj u njedrima hrvatske grude koju si toliko volio i za koju si toliko dao.

Neka ti je laka hrvatska zemlja! Počivaš u miru božjem!

U ime HDPZ Podružnice Osijek, Vencel Lasić

Još jedno sjećanje na hrvatske mučenike Jucu, Marijana i Ivicu

Danas, kad odajemo počast poginulima, ekshumiranim i onima koji to još nisu, a uz to se borimo za dignitet žrtava Domovinskog rata, mnogo je, lijepo je i plemenito da se ne zaborave ni oni, koji su poginuli za iste ideale, tj. za slobodnu i samostalnu Hrvatsku prije 54 godine.

Jurja Jucu Ugarkovića iz Gospića, Marijana Čulomovića iz Blagaja i Ivicu Pavičića »vjerojatno« iz Brinja, domobranske časnike, mučki je ubila UDBA 27. IV. 1946. Pokopani su tajno u šumi Ribnjača kraj Popovače, bez obilježja. Svjedoci su još živi, a moslavački prijatelji desetljećima su posjećivali grob. Ekshumirani su 26. IX. 1997. i vrlo svečano pokopani 30. IX. 1997. na najljepšem mjestu grobla u Popovači.

Ove godine na trogodišnjicu pokopa, dovršena je grobnica u crnom mramoru, koju je blagoslovio veličasni g. Stjepan Hlevnjak, koji je odslužio za njih sv. misu.

Za postavljanje spomenika, zaslужna je Općina Popovača s gradonačelnikom, g. Danom Nikšićem, Udruga domobrana s predsjednikom, g. Velimirom Tothom, HIDRA Popovače s predsjednikom g. Antunom Šaškom, a najviše zasluga pripada gđi. Ireni Vuger, tajnici Domobrana, koja je, iako nije poznавala poginule, pokrenula sve odlučujuće faktore od ekshumacije, pogreba, uređivanja groba do postavljanja spomenika.

Ovim činom izvršen je zavjet hrvatskih domobrana da postave spomen obilježe palim domobranima 1941. - 1945. na groblju u Popovači, prvo postavljanjem križa, a sada i grobnicom.

Hvala svima, koji su sudjelovali u tome, po svojim upravnim, društvenim i političkim funkcijama, kao i onima koji su svojim srcem i molitvama pridonijeli ostvarenju toga cilja.

Višnja Sever •

IN MEMORIAM

U SPOMEN

MARTA IVANKOVIĆ

rođena 18.06.1926. - umrla u siječnju 2000.

robovala u Požegi od 03.09.1948. do 02.03.1950.

ŠTIPAN DELAŠ

rođen 05.09.1926. - umro u veljači 2000.

robovao u Lepoglavi od 02.05.1945. do 07.01.1952.

TOMA IVKOVIĆ

rođen 04.12.1908. - umro 30.03.2000.

robovao u Lepoglavi od 11.05.1945. do 15.06.1946.

ANDRIJA KUDUS

rođen 11.11.1924. - umro 05.02.2000.

robovao u Lepoglavi od 11.04.1946. do 12.12.1953.

ILIJA VULETIĆ

rođen 16.07.1913. - umro 09.04.2000.

robovao u Zenici od 03.05.1945. do 28.11.1955.

MIRKO JANKOVIĆ

rođen 20.10.1936. - umro 24.02.2000.

robovao na Golom otoku od 2. 1957. do 2. 1958.

PAVO VALJETIĆ

rođen 15.05.1921. - umro 23.04.2000.

robovao u Staroj Gradiški od 13.12.1947. do 07.01.1952.

BOZO PUNDA

rođen 25.05.1910. - umro 02.05.2000.

robovao u Lepoglavi od 15.05.1945. do 20.01.1953.

PETAR BURA

rođen 26.12.1919. - umro 28.04.2000.

robovao u Lepoglavi od 15.05.1945. do 04.01.1953.

Laka mu hrvatska zemlja!

IVAN LUKAČIĆ

rođen 24.11.1927. - umro 03.06.2000.

robovao u Lepoglavi i Staroj Gradiški od 20.10.1946. do 02.02.1950.

VERA KARTIĆ

rođena 24.08.1923. - umrla u rujnu 2000.

robovala u Požegi od 07.12.1945. do 07.01.1952.

PERO MITROVIĆ

rođen 09.04.1953. - umro 11.09.2000.

robovao na Rabu od 15.03.1974. do 29.06.1979.

IVAN FAJT

rođen 03.07.1920. - umro 20.08.2000.

robovao u Lepoglavi od 04.06.1945. do 16.01.1950.

ROKO TUKSAR

rođen 04.07.1919. - umro 31.01.2000.

robovao u Staroj Gradiški od 15.08.1947. do 15.02.1949.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Osječko-baranjska

U SPOMEN

ALOJZ LASOVIĆ

rođen 02.09.1918. - umro 20.12.1999.

robovao u Lepoglavi od 11.12.1946. do 08.08.1951.

FRANJO KRTIĆ

rođen 04.10.1920. - umro 15.01.2000.

robovao u Mostaru od 11.02.1946. do 09.08.1946.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Osječko-baranjska

U SPOMEN

ALIJA ĐELMO

rođen 5. 10. 1921. u Mostaru, osuđen je 1949. presudom Okružnog suda Mostar na kaznu zatvora u trajanju od 6 godina, radi kaznenog djela protiv naroda i države, te je kaznu izdržao u Zenici od 1949. do 1955.

Umro je 9.11.2000.

NEVENKA CUCULIĆ

rođena 10.1.1921. u Bakru, lišena slobode 1949. radi kaznenog djela protiv države i tadašnjeg režima, kaznu je izdržala na Golom otoku 1 godinu i 15 dana.

Umrla je 11.11.2000.

KLEMENTO GRABAR

rođenje 23.11.1914. u Dražice, Rijeka, presudom Vrhovnog vojnog suda u Beogradu 1951. osuđen je na kaznu zatvora od 6 godina. Kaznu je izdržao na Sv. Grguri, Golom Otoku i Bileći od 1950. do 1954.

Umro je 11.11.2000.

Laka im bila hrvatska zemlja.

HDPZ-a Podružnica Rijeka

U SPOMEN

IVAN DUGANDŽIĆ

rođen 28.02.1926. umro 12.12.1999.

REGINA GARDAVSKI

rođena 11.03.1921. umrla 04.07.2000.

BOŽICA MILETIĆ

rođena 25.12.1924. umrla 20.06.2000.

Laka im bila hrvatska zemlja!

HDPZ HERCEGOVINA

U SPOMEN

STJEPAN DOČKAL

rođen 1924. g.

preminuo 18. 10. 2000 g.

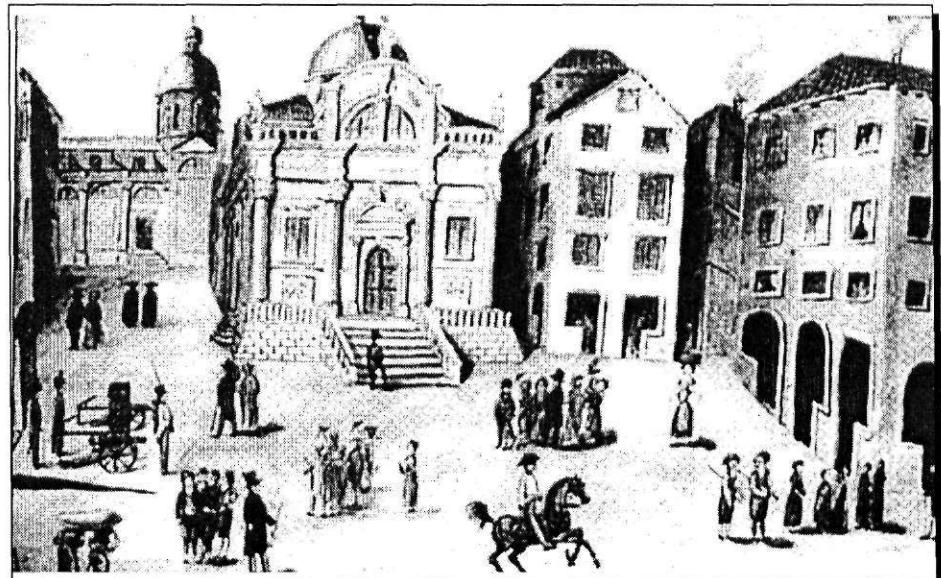
Laka mu hrvatska zemlja

HDPZ-a Podružnica Brodsko-posavska

IN DIESEM HEFT

Ende November fand mit Vertretern der Europäischen Union und den Südoststaaten Europas ein Zusammentreffen in Zagreb statt. Es wurden Gespräche über die Zusammenarbeit der Transitstaaten, die den Eintritt in die Europäische Union anstreben, geführt. In Kroatien rief diese Zusammenkunft geteilte Reaktionen hervor. Auf der einen Seite befinden sich bedingungslose Anhänger des kroatischen Beitritts in die Europäische Union und auf der anderen Seite sind diejenige, die sich ängstigen, dass Kroatien beim momentanen wirtschaftlichen Entwicklungsstand, nicht im Stande wäre ihre Selbständigkeit und Souveränität im Europa, wie wir es heute kennen, zu erhalten. Diese Angst verstärkt die Tatsache, dass man vom Westen her dieses Gebiet undifferenziert betrachtet und es als "Westbalkan" bezeichnet. Mit Rücksicht darauf, dass man das ganze Gebiet des vorherigen kommunistischen Jugoslawiens, ohne Slowenien, aber mit Albanien, zum "Westbalkan" einordnet, wird in Kroatien die Angst erweckt, dass man eine Erneuerung Jugoslawiens versucht. Diesen Staat hat der Westen sowohl 1918 als auch 1945, entgegen des Willens und Strebens all ihrer Völker, ausser den Serben, geschaffen. Deshalb kann man die kroatische Befürchtung berechtigt betrachten, da westliche Politiker, und das zum dritten Mal, den gleichen Fehler wiederholen. Aber drei Kriege in diesem Jahrhundert, und alle drei in Serbien entfacht, bezeugen vom traditionellen Bestreben der serbisch-imperialistischen Politik und geben gleichzeitig Antwort auf die Frage, warum die Kroaten es nicht wünschen, weder politisch noch kulturell, Balkan oder Jugoslawien anzugehören. **Mate Marčinko** weist jedoch darauf hin, dass die aktuelle kroatische Regierung dazu neigt, den Forderungen westlicher Politiker, sogar zum Schaden des fundamentalen Nationalinteresses, groß nachzulassen.

Von diesem Heft an beginnt die Veröffentlichung von ausgewählten

Vor dem Hl. Blasius (Dubrovnik), Aquarell von Antun Barac, um 1830

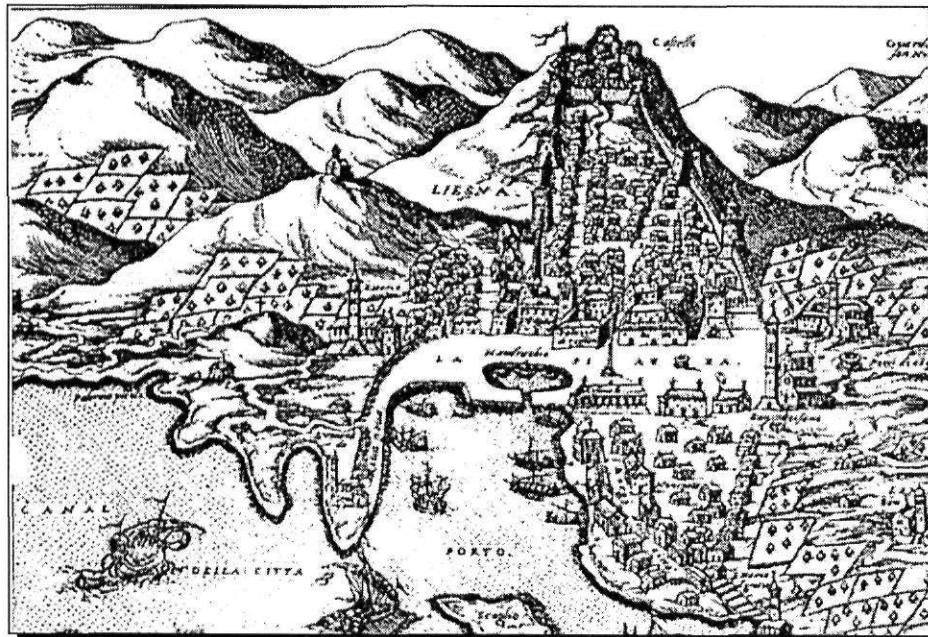
Verteidigungsreden bei politischen Prozessen. Einige dieser Reden zeugen vom Mut der Angeklagten und Rechtsanwälten und manche, in denen die Verteidiger sich an die Seite der Kläger stellen, vom Nichtbestehen des Rechtstaates und von kommunistischer Schreckengewalt zeugen. Der Zyklus beginnt mit der Verteidigungsrede des Zagreber Erzbischofs **Dr. Alojzije Stepinac**, den die jugoslawischen Machthaber 1946 zur langjährigen Gefangenschaft verurteilten und Papst Johannes Paulus II. ihn unlängst, als Märtyrer, selig gesprochen hat. In seiner berühmten Rede vor dem kommunistischen Gericht, verteidigte er unerschrocken die Gedanken- und Redefreiheit, Lehre und Berufung der katholischen Kirche, sowie das umstrittene Recht des kroatischen Volkes auf einen eigenen unabhängigen Staat. Dadurch wurde er zum Symbol des kroatischen Widerstandes gegen Kommunismus und Jugoslawentum.

Anlässlich des ersten Todesjahres des ersten demokratisch gewählten Präsidenten der Republik Kroatien, Dr. Franjo Tuđman, nehmen **Josip Brdar** und **Andrija Vučemil** eine Rückschau auf sein Werk. Obwohl sie gegen jegliche Idealisierung sind, halten beide Autoren, dass

der selbständige kroatische Staat, als das wichtigste Werk der Politik Tuđman's sei, ein jener Wert, der auf Dauer zahlreiche Fehler seiner Regierung in den Schatten stellen wird. Gerade deshalb ist die unbarmherzige propagandistische Abrechnung mit dem Erbe der Tuđmanpolitik, die sich nach den Januarwahlen dieses Jahres abspielt, unzulässig.

Ende November verstarb in Dortmund (Deutschland) **Prof. Vjenceslav Čizek**, ein kroatischer Dichter, politischer Streiter und langjähriger politischer Häftling. Nach unzähligen Schikanen und Verhaftungen emigrierte er nach Deutschland. Die jugoslawische Staatspolizei entführte ihn 1978 aus Italien nach Jugoslawien, wo er erneut eingekerkert wurde. Amnesty International erklärte ihn 1988 zum Häftling des Gewissens (prisoner of conscience). Čizek wurde erst nach Einsatz der Regierung der Bundesrepublik Deutschland freigelassen, wo er - wie Tausende anderer Kroaten - erneut Zuflucht in Deutschland fand. •

IN THIS ISSUE

Medieval Hvar

Late November, a meeting was held in Zagreb of representatives of the European Union and countries in SouthEast Europe. Talks were held on co-operation between transition countries endeavouring to access the European Union. The summit invoked varying reactions in Croatia. On the one side we have those who are aspiring for Croatia's access to Europe regardless of the conditions. On the other hand there are those who fear that with Croatia's current level of economic development, it will not be fit to preserve its independence and sovereignty in Europe as we know it today. This fear is heightened by the fact that the West looks at this entire region as not being differentiated and refers to it as the "western Balkans". Keeping in mind that the "western Balkans" includes the entire region of the former communist Yugoslavia without Slovenia but including Albania, fear is arising in Croatia of yet another attempt to renew Yugoslavia. This country (Yugoslavia) was created by the West in 1918 and once again in 1945 against the will and yearning of its nations with the exception of the Serbs. As such, we can justifiably observe Croatia's fears that Western politicians will once again - for the third time - repeat the same mistake. Three wars in this century - all three imposed by Serbia - point to the

traditional attempts of Serbian imperialist politics and at the same time give us the answer to why Croats do not wish to politically or culturally be attributed with the Balkans and Yugoslavia. **Mato Marčinko**, however, warns that the current Croatian government is willing to undertake huge compromises to fulfil the demands set by Western politicians, even at the expense of fundamental national interests.

From this issue, we commence to publish collected defence statements (plaidoyer) in political trials. Some of these statements testify to the courage of the accused and their defence attorneys; others, where the defence is aligned with the prosecution, we witness the existence of a lack of the rule of order and the violence and force exuded by the communist order. We begin this cycle with the defence statement by Zagreb Archbishop, **Alojzije Stepinac** whom the Yugoslav authorities in 1946 sentenced to long term imprisonment and whom **Pope Paul II** recently beatified. In his renown statement before the communist court, Stepinac fearlessly defended freedom of thought and speech, the teachings and

mission of the Catholic Church as well as the inviolable right of the Croatian nation to its own independent state. It is for this reason that he became a symbol of Croatia's resistance to communism and Yugoslavia.

On the occasion of the death of the first democratically elected president of the Republic of Croatia, **Franjo Tuđman**, and his work, we have published two appropriate texts with reflections by **Josip Ljubomir Brdar** and **Andrija Vučemil**. Even though they are opposed to any form of idolising, both authors believe that an independent state of Croatia - as one of the most significant fruits of Tuđman's political activities - and the value it brings, will overshadow any insufficiencies during his rule. For this reason in particular, the merciless propaganda show down with Tuđman's political heritage that occurred in the January elections this year was impermissible.

Late November, **Prof. Vjenceslav Čizek** died in Dortmund (Germany). He was a Croatian writer, political activist and long term political prisoner. Following many years of harassment and jail, Cižek immigrated to Germany. In 1978 the Yugoslav secret police kidnapped him in Italy and once again threw him in jail. As a result of the beatings he received and lack of medical attention, he completely lost his sight and in 1988 **Amnesty International** declared him a prisoner of conscience. Cižek was released from jail following political pressure and demands by the German government and - as did many thousands of Croats - he once again found asylum in Germany until his death.

UZ PRVU OBLJETNICU SMRTI PRVOG PREDSJEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE 365 DANA POSLIJE...

U Zagrebu, na Mirogoju postavljam pitanje sebi i čitateljima, zašto sam se ovdje našao, ne sam, ali ne i s mnogima s kojima bih se želio naći baš tu, kraj ovog groba, da sebi i drugima postavim pitanja i damo odgovore.

Očito je da neki bježe od sebe i svojih koraka, pa i od posjeta ovom grobu, strah ih je sučeliti se s istinom o sebi i njemu, a istina je čas teška i golema, a čas prozračna i lagana kao proljetni luhor ili sumorna kao jesenje magle.

S radošću i s tugom dolazim često na ovaj grob. S radošću i ponosom jer sam bio njegov vojnik i pomagao mu u granicama svojih ljudskih i profesionalnih mogućnosti oko teškog uskrsnuća Hrvatske kao države u zajednici europskih slobodnih naroda i država. A s tugom i gržnjom savjesti što dopuštam i što mnogi dopuštamo, da lijevi medijski teroristi, gospodari većine hrvatskih medija, čine sve da oblate Tvoju osobu i djelo koje si učinio. Žao mi je, Prvi Predsjedniče, što upornije i češće nisam upirao prst u prizemnike, pučavce i posebno u trojanske konje i kobile koji su Te okruživali, a koji su nakon Tvoje smrti pokazali svu svoju bijedu, ljudsku i političku. Često se spominjem i Tvoje dugogodišnje opsesije za sveopćom našom pomirbom koju smo zdušno prihvatali, ali se samo nekima isplatila, prošli su nekažnjeno za zločine i grijeha i opet došli na vlast.

Danas, godinu dana poslije, moram izreći svoju zahvalnost Bogu da si se pojавio u trenu, baš u onom času kad je Domovini trebao čovjek koji će mnogočemu reći odlučno NE i jedno sudbonosno DA – sve za Hrvatsku i njeno uskrsnuće. Došao si kao čovjek sa svim manama i vrlinama koje si kao svako ljudsko biće nosio u sebi, a Ti kao i svaki veliki čovjek zagledan u visine i daleke ciljeve, nisi primjećivao kakve sva spodobe hodaju i motaju se u Tvojoj blizini i onečišćuju Tvoj i domovinski put. I to je normalno u turbulentnom i teškom vremenu kroz koje smo prolazili i kroz koje još idemo.

A onda višegodišnja teška i neizlječiva bolest i kraj ovozemnog života. Narod je pokazao što misli o Tebi u ona dva dana do ukopa. A što ja mislim, Ti si to znao i znaš i danas, a ovi stihovi neka ostanu kao svjedočenje u vremenu:

HOMMAGE PRVOM PREDSJEDNIKU REPUBLIKE HRVATSKE

Iza ovih teških riječi stoji teška zbilja,
Jedno teško vrijeme strahova i muka
Put težak i dalek na tisuće milja
Moralo se prijeći da bi hrabra ruka

Pokazala pravac i zastavu digla
Iznad naših glava za slobodu našu
Nakon tisuć ljeta napokon je stigla
Otjerala vraga, rastjerala tmušu.

U pravome času Ti si znao reći
Pravu riječ kamo krenut i koju svrhu
Pognut će mnogi i da će poteći

Potoci suza a i rijeke krvi
Za slobodu doma i u jednom srhu
Vidio si Svjetlost i bio si prvi.

U Zagrebu, na Mirogoju, 11. prosinca 2000.

Andrija Vučemil

NARODNI ODBOR KOTARA IMOTSKI

SUDAC ZA PREKRŠAJE

BRČJ: 1083 1952. godine.

Imotski, dne 12.VI.1952. godin

Sudac za prekršaje kao nadležan organ za vojenje administrativnog kaznenog postupka, temeljem čl. 51. stav. 1. osnovnog zakona o prekršajima, nakon provedenog postupka protiv:

KUJUNDŽIĆ JELE MATINE, iz Grubina, rođena 1920. godine, pismena, domaćica, neudata, kućna zajednica broji tri člana, slabog imovinskog stanja, od stoke ima 1. kravu, ne kažnjavana donio je sljedeće:

RJEŠENJE

Kujundžić Jela Matina, iz Grubina, k r i v a j e, što je od 1 - 10. maja ove godine u kući Kujundžić Ive, vršila vjerski obred moleći se pred narodom da im bog dade kišu, te da bog obrati grešnike čime je počinila prekršaj čl. 2. toč. 5. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, pak se temeljem čl. 3. toč. 1. istog pravnog propisa

KAZNA

kaznom zatvora u trajanju od 25 /dvadeset pet/ dana.

Protiv ovog rješenja ima mesta žalbi u roku od 8. dana na Vjeće za prekršaje pri MUP-a NRH-e u Zagreb, putem ovog suca sa Din. 90.- taksenih maraka.

RAZLOZI

Izjavu protiv okrivljene podnijelo je oponomoštvo državne bezbjednosti za kotara Imotski. U prijavi se navodi da je okrivljena vršil obmanu naroda vršeći molitve da im bog dade kišu i obrati grešnike.

Okrivljena na svom saslušanju na 31.V.1952. god. priznaje navode u prijavi i brani se. Da je ona skupa sa Kujundžić Ivom, napravila umjetni oltar te da je tu molila da je preporučivala na gore navedeni način, a da je takav način molenja uobičajan u njihovu selu još od ranije.

Sudac nije uvažio navode okrivljene već je dao punu vjerodostojnost prijavi. Okrivljena je morala znati da se nikakvo obmanjivanje naroda sa bilo kojim načinom ne smije vršiti jer da je to zakonom zabranjeno. Međutim to ona nije poštivala već je samovoljno vršila i čak pomagala drugom. Također se ne može uzeti u obzir njezina obrana da ona nije znala da s to ne smije činiti jer kad bi ju je opomenuo predsjednik Mjesnog NO, a na to ona je i dalje to vršila. Kadi toga sudac je imenovanu našao krivom i za gornji prekršaj kaznio kako bi ovak kazna na istu odgojno djelovala, a također i na ostale.

Kao okakšavajuću okolnost prilikom izricanja kazne, uzete je njezino dosadašnje nekažnjavanje, a kao otežavajuća njezina samovolja za gornji prekršaj.

SMRT FASIZMU - SLOBODA NARODU!

U tom obavjest:

1. Kujundžić Jeli Matinoj iz Grubina znanja radi.
2. Kotarsko javno tužilaštvo- Imotski.
3. MUP- kotara Imotski, radi izvršenja po pravomoćnosti.
4. Sastav.

SUDAC ZA PREKRŠAJE:
/ANTE PERIĆ/